

KUHMALAHDEN KIRKONKYLÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS 2006

Ps. Tämä ei ole
koko raportti,
lupa CO-leuykē

T. A. M.
23.11.2006

KUHMALAHDEN KIRKONKYLÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO JA TIIVISTELMÄ

MAISEMAHISTORIALLINEN TARKASTELU (kartta)

ISOPENTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT (kartta)

ALUELOMAKE + KUVALIITTEET

KIINTEISTÖ- JA RAKENNUSLOMAKKEET + KUVALIITTEET seuraavista kiinteistöistä:

kartan nro	kiinteistön nimi	kiinteistön numero	rakennus- lomakkeita
5.	Kotikontu	402-1-55	3
6.	Asuntola (ent. Osuuskauppa)	402-1-190	2
7.	Seurakuntatalo	402-1-71	4
8.	Yli-Knaapi	402-1-156	5
9.	Tiikinkulma	402-1-156	3
11.	Kalliomäki	402-4-83	4
12.	Harhala	402-1-20	4
13.	Myllärinmäki (ent. kansakoulu)	402-1-35	2
14.	Peltola 2	402-3-62	4
15.	Karhula	402-3-12	2
	Anttila	402-1-25	3
	Ketola	402-1-9	2
	Koivuoja	402-3-23	4
	Leppämäki	402-3-4	5
	Lähteenmäki	402-1-32	3
	Mäntysalo	402-3-30	-
	Oksala	402-8-0	3

VÄHÄPENTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT (kartta)

ALUELOMAKE + KUVALIITTEET

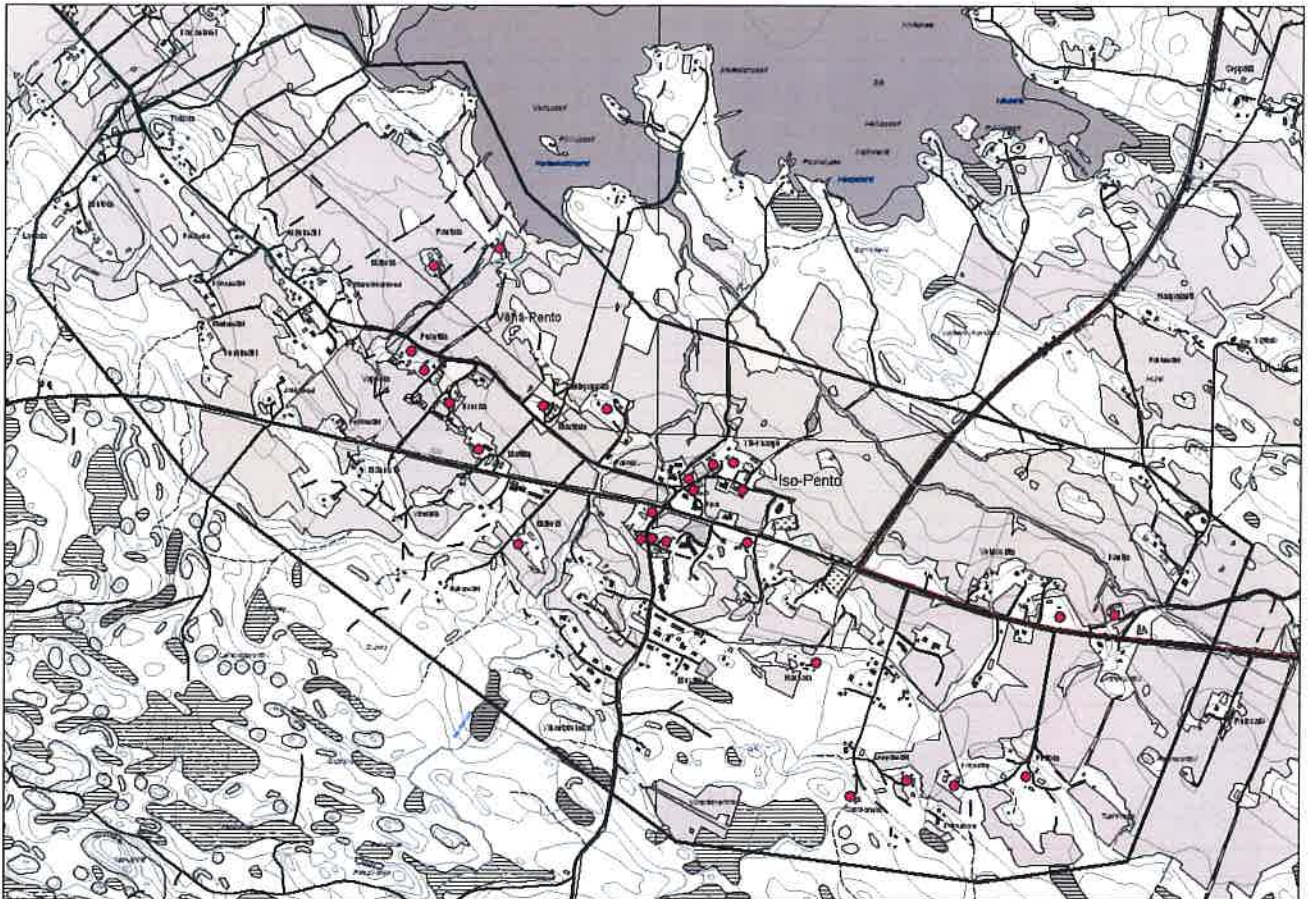
KIINTEISTÖ- JA RAKENNUSLOMAKKEET + KUVALIITTEET seuraavista kiinteistöistä:

kartan nro	kiinteistön nimi	kiinteistön numero	rakennus- lomakkeita
1.	Puontila	410-3-24	4
2.	Vappula	410-4-20	7
3.	Marttala	410-2-49	6
4.	Saviluoto (Taidepappila)	410-8-2	5
	Brusila	410-1-22	5
	Mattila	410-1-129	6
	Mäkelä	410-3-6	3
	Mäkelä	410-2-52	4
	Rantala	410-3-7	4

JOHDANTO JA TIIVISTELMÄ

1. Tehtävä ja työskentelymenetelmät

Kuhmalahden kirkonkylän kulttuuriympäristöselvityksen tilasi Kuhmalahden kunta asema-kaavoitusta varten. Kirkonkylä kuuluu vuoden 1993 Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri-historialliset ympäristöt inventointijulkaisussa Kuhmalahden kirkonseudun kulttuurimaise-maan. Kirkonkylän inventoinnin yhteydessä tarkasteltiin kulttuuriympäristöä kirkonseutua laajemmin Isonpennon kylän lisäksi Vähänpennon kylässä. Aluerajaus näkyy oheisessa kartassa. Yhteyshenkilöinä olivat aluearkkitehti Marja-Liisa Mytkäniemi ja rakennustarkas-taja Antti Kari. Kirkonkylän historiaa selvittäessä informanteina olivat mm. Inkeri Yli-Hinkkala ja Arja Marttala (Kuhmalahden Kotiseutuyhdistyksen ja kotiseutumuseon puoles-ta). Inventoinnin teki syyskuun ja joulukuun välisenä aikana vuonna 2006 rakennustutkija Minna Halonen Arkkitehtitoimisto Eija Teivakselta. Kenttätyöt tehtiin syyskuun alussa ja raportti kirjoitettiin marras- ja joulukuun aikana. Inventoinnin menetelmät perustuivat Mu-seoviraston laatimaan rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnin ohjeistukseen. Inven-tointitiedot kirjattiin Access-pohjaiselle kiinteistö- ja rakennuslomakkeille.

Aluerajaus ja inventoidut kohteet

Työssä analysoitiin alueen historialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset tekijät sekä määriteltiin ne ominaisuudet, jotka ovat arvojen kannalta olennaisia.

Lähteinä käytettiin mm.

- aikaisempia inventointitietoja,
- historiallisia karttoja (maakirjakartat ja isojakokartat 1600-luvun alkupuolelta 1900-luvun alkuun),
- vanhoja valokuvia (Kotiseutumuseo ja asukkaiden hallussa) ja ilmakuvia (osa asukkaiden hallussa) 1950-60-luvulta,
- historiakirjoja sekä kaava- ja kiinteistötietoja.

On mahdollista, että selvitettävällä alueella on arkeologisia kohteita, mutta koska kunnasta puuttuu arkeologinen perusinventointi, asiasta ei tässä vaiheessa ole varmuutta. Pirkanmaan ympäristökeskus ei ole luettellonut alueelta perinnebiotooppeja.

Asukkaita haastateltiin kohteiden inventoinnin yhteydessä. Kenttätyö tehtiin paikalla havainnoiden ja valokuvaten, minkä jälkeen täytettiin rakennuslomakkeet. Aluelomakkeet täytettiin viimeiseksi joulukuussa 2006. Kaikissa rakennuksissa ei päästy sisälle, mistä mainitaan ko. kohdassa lisätiedoissa.

Valokuvamateriaalin olennaisimmat kuvat ovat raportissa kuvaliitteinä ja kaikki kuvat CD:llä digitaalimuodossa.

2. Inventointiraportin sisältö

Raportti koostuu johdannosta, liitekartoista (arvokartat Vähän- ja Isonpennon kylistä sekä maisemahistoriallinen tarkastelu), alue- ja rakennusinventointilomakkeista kuvaliitteineen. Yleisesti käytetyssä rakennetun kulttuuriympäristön arvojen inventointimallissa eri tarkastelutasoja ovat alue, kiinteistö ja rakennus.

Aluelomakkeella on raportissa esitetty lyhyesti inventoidun asemakaava-alueen historia ja kuvaus. Ne kertovat alueen asuttamisen varhaisvaiheista ja rakentumisesta 1500-luvulta 2000-luvulle sekä kirkonkylän maiseman paikallisista muutoksista. Lisäksi lomakkeella on eritelty alueiden ominaispiirteet, paikalliset pienmaisemat ja erityisalueet, alueen arkkitehtuurin ominaispiirteet, arvokkaat näkymät ja paikallisesti arvokkaat kohteet sekä muutosherkät kohteet. Näistä on merkitty liitekartalle: liikenteen solmukohtat; maiseman maamerkit (maisemallisesti keskeinen sijainti); tärkeimmät puurivit ja yksittäispuut; kertovuu-tensa hyvin säilyttäneet kohteet, erityisalueet, pienmaisemat ja maiseman osat (maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät ja arvokkaat); muutosherkät alueet; tärkeät näkymät ja historialliset rakenteet (kilometripylväs, kellarien tai kiviaitojen jäänteet ja museo nähtävyytenä).

Aluelomakkeilla on esitelty kylien eriluonteiset osa-alueet kohdassa kuvaus. Niiden säilyneet ominaispiirteet ja yleiset toimenpidesuosituksukset ovat jo johdannon lopussa. Toimenpidesuosituksukset ovat suuntaa antavia ja tarkoitettu aluetta koskevaa asemakaavaa varten suunnittelijoiden työvälineeksi. Rakennuskohtaiset arvojen perustelut ja toimenpidesuosituksukset on esitetty rakennusinventointilomakkeilla kohdassa lisätiedot..

Kiinteistötasolla on tarkasteltu kutakin tilaa tai tonttia, sen pihapiirien muodostumista ja rakennusten muovaamaa asemakaavaa (kiinteistötason historia kertoo kantatalojen kohdalla siis myös koko kylän muodostumisen historiaa). Rakennuslomakkeille on koottu rakennusten historia toiminnallisine yhteyksineen, fyysiset tiedot ja niihin tehdyt muutokset.

Tarkastelussa on painotettu runkomuotoa, tilajäsennystä ja aukotusta sekä yhtenäistä arkkitehtonista ilmettä luovia tekijöitä.

3. Tarkastelun kriteerit

Arvottamisen päänäkökulmina käytettiin kolmijakoa:

Rakennushistorialliset, eli arkkitehtoniset, rakennustekniset ja –perinteiset arvot
 Historialliset arvot
 Ympäristöarvot

Aluetta ja rakennuksia tarkasteltiin seuraavin kriteerein:

tyypillisuus	kerroksisuus	monipuolisuus
harvinaisuus	sopusuhtaisuus	symbolimerkitys
alkuperäisyys, säilyneisyys	avainkohde	intensiteetti
edustavuus	vaihtelevuus	opetus- ja tutkimusarvo
yhtenäisyys		

Erytinen painoarvo on ollut kertovuudella eli intensiteetillä. Arvoon vaikuttava rakennusten säilyneisyys ei tarkoita rakennuksen kuntoa. Säilyneisyys on esitetty lomakkeilla seuraavin termein:

HYVIN SÄILYNYT

Rakentamisajankohta ja sen tyylipiirteet ovat hyvin tunnistettavissa, ja rakennusosista ja pintaverhouksista on merkittävä osa säilynyt alkuperäisinä. Voi sisältää myös myöhempien ajanjaksojen tyyllisesti tunnistettavia muutosvaiheita. Muutokset on tehty sopusoinnussa alkuperäisen tyylin ja muodon kanssa, eikä suhdemaailma ole kärsinyt. Kunnostettu tai korjattu huoltaen. Huonejako, huonekorkeudet sekä oviaukot ovat säilyneet alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä ja uudet pintamateriaalit vastaavat luonteeltaan alkuperäisiä.

KOHTALAISESTI SÄILYNYT

Kokenut muutoksia, laajennuksia tai ikkunoiden uusimisia. Suhteet, erityisesti detaljeissa, ovat muuttuneet. Merkittäviä rakennusosia on uusittu tyyliin sopimattomasti. On käytetty alkuperäisistä huomattavasti poikkeavia materiaaleja ja käsittelytapoja. Tiloja on madallettu tai tilojen yhteyksiä on muutettu, mutta alkuperäinen tilajärjestys on vielä tunnistettavissa.

MERKITTÄVÄSTI MUUTETTU

Kaikki detaljit edustavat myöhempää aikaa ja rakennusaika on pääteltävissä vain hahmosta. Suhdemaailma on täysin muuttunut, ja mahdollinen laajennus on ristiriidassa vanhan osan kanssa. Tilajärjestys on enää vain jossain määrin hahmotettavissa, ja pintamateriaalit poikkeavat merkittävästi alkuperäisestä.

TÄYSIN MUUTETTU

Rakentamisajankohtaa ei voi ulkoasusta tai hahmosta enää helposti päätellä. Alkuperäistä huonejärjestystä ei voi laajojen muutostöiden jälkeen tunnistaa. Tässä inventoinnissa ei ollut täysin muutettuja kohteita.

Kohteet, jotka ovat olleet merkittävästi tai täysin muutettu on esitetty inventointilomakkeilla valikoidusti esim. vain kiinteistölomakkeella.

4. Karttamerkinnot

Maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävä alue

Ilmentää arvokasta ympäristökokonaisuutta, näkyy ympäristöönsä hyvin ja muodostaa oman maisemallisen kokonaisuuden. Rakennukset ovat hyvin säilyneitä ja omaavat suuren kertovuuden. Kohteisiin sisältyy useita eri arvonäkökulmia tai erittäin vahva yksi arvo-peruste. Tällaisia ovat Isonpennon kirkonseutu ja Vähänpennon pappilan ja Marttalan ympäristö.

Maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävä rakennus

Kohteita, jotka edustavat parhaalla mahdollisella tavalla alueen rakennusperinnettä ja usein tiettyä rakennustyyliä tai rakennusteknistä erityisyyttä. Ne ovat antikvaarisesti hyvin säilyneitä, harvinaisia ja omaavat suuren kertovuuden. Tällaisia ovat Isonpennon kirkko ja Yli-Knaapin keltainen pytinki ja Vähänpennon pappila.

Paikallisesti arvokas pienmaisema tai pihapiiri

Ilmentää yhdessä rakennuksien, pihan ja puutarhan kanssa edustavaa, kertovaa ja hyvin säilynyttä, usein kerroksista, kokonaisuutta. Pihapiirissä voi avautua näkymä ympäristöön tai pihapiiri voi näkyä hyvin kadulta. Tällaisia ovat:

Isonpennon vanha kansakoulu (Myllärinmäki), kirkko ja kirkkomaa, käsityöläisten asutus Ison-Pennon ja Soittolantien läheisyydessä, Kirkkotien itä- ja länsipään vanhat pihapiirit rakennuksineen sekä vanhan Harhalan torpan pihapiiri;

Vähänpennon pappilan miljö, Brusilan Hetun (nyt Vihriälä) torpan pihapiiri, Marttalan vanhan kestkievarin ja maatilan ympäristö sekä Puontilan tilan hyvin säilynyt yhtenäinen pihapiiri.

Paikallisesti arvokas rakennus

Kohteita, joissa on voitu tehdä eriasteisia muutoksia tai yksi muutos. Ne ovat vähintään kohtalaisesti säilyneitä. Rakennukset ovat luonteva osa ympäristöään ja usein osana arvokasta pienmaisemaa tai pihapiiriä. Tällaisia ovat:

Isonpennon Kirkkotiellä Yli-Knaapin keltainen pytinki, vanha Järvisen leipomo, Ala-Knaapin vanha asuinrakennus ja pakari, vanha Osuuskauppa ja postin rakennus, Kalliomäen tilan asuinrakennus(Ison-Pennontie 13), Peltolan päärakennus, kansakoulu (Myllärinmäki), Harhalan vanha navetta ja Karhulan tilan asuinrakennus (Puntarinraitti 160); Vähänpennon pappila, Marttalan päärakennus ja navetta, Vappulan päärakennus ja Puontilan asuinrakennus kallion laella.

Ympäristöön sopimaton kohde

Kohteita, jotka rikkovat/muuttavat perinteisen kylätien varren asutuksen rakenteen, kaukonäkymän, perinteisen rakennusten aseman tontilla, pihapiirien yhtenäisyyden, kertovuuden, edustavuuden tai hierarkian. Tällaisia ovat: Yli-Knaapin ja Osuuspankin uudemmat tiilirakennukset Kirkkotien ja Kuhmalahdentien varressa.

Solmukohta

Maiseman, rakennusten, katujen ja liikenteen merkittävä yhtymäkohta. Ohjaa, välittää ja kokoaa liikkumista. Solmukohtaan on liittynyt jokin arvokas toiminnallinen ja historiallinen

yhteys, usein kauppa. Tällaisia ovat Isonpennon kirkon, Lehti- ja Kuhmalahdentien risteys, Kirkko-, Knaapin- ja Kivisalmentien risteys ja Kuhmalahden- ja Ison-Pennontien risteys.

Maiseman maamerkki

Näkyvät hyvin kaukonäkymissä maisemallisesti keskeisellä paikalla ja on maiseman fokus. Maamerkki kertoo paikan ja usein myös jotain paikan historiasta. Tällainen on Isonpennon kirkon tapuli ja kirkko sekä Vähänpennon pappila peltoaukeiden keskellä.

Tärkeä näkymä

Avautuu usein tien suuntaisesti kaukonäkymäksi, mutta myös teiltä peltojen yli tai mäeltä kohteeseen (fokus), yhtenäiseen rakennusryhmään, tien varren asutukseen tai avainkohteeseen. Tällaisia on erityisesti Kuhmalahdentieltä (maantie 325) ja Kivisalmentieltä avautuvat kaukonäkymät. Tärkeitä näkymiä on etenkin Isonpennon kirkon ja Kirkkotien suuntaan sekä Vähänpennon Marttalan ja pappilan suuntaan maantieltä.

Merkittävä puurivi tai tärkeä yksittäispuu

Puurivi kertoo maisemassa usein vanhasta asuinpaikasta, päärakennuksen tai tien asemasta; yksittäispuut kertovat pihan historiaa, usein päärakennuksen paikan ja ne voivat liittyä henkilöhistoriaan tai merkkitapahtumiin.

Muutosherkkä, erityisen huolella suunniteltava alue

Ilmentää alueita, joissa on tehty eriasteisia muutoksia, niitä uhkaavat mahdolliset uudet muutokset tai ne kestävät huonosti lisämuutoksia. Alueet kertovat kuitenkin historiallisesta toiminnastaan. Jos alueilla tai niiden läheisyydessä on rakennuksia, on niihin tehty usein muutoksia. Rakennuksilla on kuitenkin historiallista arvoa tai ne ovat mahdollisesti osana arvokkaampaa kokonaisuutta.

Historialliset rakenteet

Kuten kilometripylväs, kellarien tai kivialtojen jäänteet ja museo nähtävyytenä.

Kulttuuriympäristön arvot –kartoilla numeroidut kohteet ovat seuraavat:

Vähäpento

1. Puontila
2. Vappula
3. Marttala
4. Saviluoto (Taidepappila)

Isopento

5. Kotikontu
6. Asuntola (ent. osuuskauppa)
7. Seurakuntatalo
8. Yli-Knaapi
9. Tiikinkulma
10. Kuhmalahden kirkko
11. Kalliomäki
12. Harhalan navetta
13. Myllärimäki (ent. kansakoulu)
14. Peltola
15. Karhula

5. Suositukset jatkotoimenpiteiksi

Isopento

Säilyneet ominaispiirteet: Kyläteiden ja polkujen perinteinen asema on säilynyt hyvin, vaikka tielinjat ovat leventyneet liikenteen vaatimuksien mukaan. Kirkkotiellä on ollut kolme eri vaihetta: rivikylän aikainen kärrypolku, maantie 1900-luvun alkupuolella ja nykyinen, katkaistu kylätie. Kylän torppien, mäkiasutuksen ja raitin alueiden ominaispiirteet ovat säilyneet hyvin tai kohtalaisesti. 1900-luvun vaihteen kylämiljööseen on tehnyt merkittäviä muutoksia: isonjaon järjestelyn aikaiset kantatalojen siirrot ja myöhemmin kauppojen ja koulujen lakkauttamiset ovat vaikeuttaneet ympäristön luettavuutta. Vanhoja 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen aikaisia rakennuksia on purettu tai siirretty erityisesti Kirkkotien varresta. Kirkkotien ympäristö on säilynyt kohtalaisesti 1900-luvun vaihteen rakennusperinteen mukaisena. Sen ominaispiirteitä ovat: peltoaukeat kylätien itä- ja eteläpuolella, tien itäpäässä vanha leipomo- ja asuinrakennus, Yli-Knaapin vanha pytinki ja navetta merkinä vanhasta kantatalosta ja kylän paikasta, Ala-Knaapin näyttävä asuinrakennus 1920-luvun tilan paikkana, tien länsipäässä vanhat Osuuskaupan ja postin rakennukset sekä kapea Kirkkotien linja. Kylän torppien alueilla on vanhoja rakennuksia pääosin laajennettu uusien asuinvaatimusten mukaan eri vuosikymmenillä. Torppien alueista parhaiten on tunnistettavissa Harhalan ja Mustikan asutus, Ison-Pennon- ja Soittolantien mäellä oleva asutus sekä niiden vanhat polku ja tielinjat. Torppien säilyneitä ominaispiirteitä ovat: matalat ja kapeat rakennusrungot, pienet pihapiirit puutarhoineen ja kapeat tielinjat. Kirkon ympäristö on säilynyt hyvin perinteisen kirkkomaan aseman ja jäsenyyksen mukaisena. Kirkon ympäristön historia ja muutokset ovat selkeästi luettavissa. Säilyneitä ominaispiirteitä ovat: Kirkon arkkitehtuuri, kirkon ja tapulin asema (tapuli eteläisellä portilla), kirkon ympäristön tielinja, kirkkoa ympäröivä vanha kiviaita ja portit, hautausmaan vanhat yksittäispuut ja puurivi. Kylää halkovan maantien varressa on säilynyt 1960-luvun vaihteessa syntynyt kaupan ja huoltamon keskittymä alkuperäisen aseman mukaisesti.

Toimenpidesuositukset: Yllä mainituilla alueilla tulee säilyttää niiden ominaispiirteet rakennusperinteen, arkkitehtuurityylin ja perinteisen maiseman sekä miljöökokonaisuuden mukaisena. Tämä tarkoittaa, että vanhat tie- ja polkulinjat tulee säilyttää (kapea ja mutkainen linja, profiililtaan usein mäkinen), jotta niiden historia on luettavissa. Näin tulee tehdä erityisesti Kirkkotiellä, Ison-Pennon ja Soittolantiella sekä Lehtitien alkupäässä. Teiden alkupäät ovat erityisesti huomiokohteita, samoin tien varret, siksi niiden läheisyyteen ei tulisi tehdä uudisrakennuksia. Jos teiden alkupäähän rakennetaan tulee ottaa mallia perinteisten rakennusten korkeudesta, muodosta ja rakennustyylistä. Lehtitien alkupäässä kallioilla (entinen Salosen kauppa) tulee rakennettaessa huomioida tien perinteinen kapea linja ja mäen laki. Kallion läheisyydessä tai laella uudisrakentamisen tulee sopia rakennuskorkeuksiltaan ja ulkoasultaan perinteiseen kirkon miljööseen sekä vanhan karjapolun ja Ketolan entisen torpan miljööseen. Kirkkotien itä- ja länsipää ovat erityisen muutosherkkiä. Ne ovat parhaiten säilyneet merkinä 1900-luvun alun kylän raitista ja ovat edelleen kylätien visuaalinen portti rakennuksineen. Kuhmalahdentien varteen sijoittuva 1960-luvun vaihteen Osuuskauppa kertoo hyvin ajan kauppatoiminnan muutoksista ja kaupparakennuksen tyypistä sekä kaupan asemasta kylällä. Rakennuksen ulkoasu ja runkomuoto tulee säilyttää mahdollisimman alkuperäisenä.

Kaukonäkymät Kirkon ympäristöön ja kirkolle sekä Kirkkotielle tulee säilyttää. Tämä tarkoittaa, että vanhat peltoaukeat tulee säilyttää rakentamattomina. Vesakkoa ja nuorta puustoa, jotka estävät näkymiä tulee raivata erityisesti Kirkkotien varressa tarvittaessa ja kirkon ympäristössä. Kirkon eteläpuolella olevaa puustoa tulee raivata näkymien avaamiseksi kirkon suuntaan. Puustoa hoidettaessa tulee säilyttää erityisesti kirkon hautausmaan vanhat yksittäispuut ja puurivi (kuusirivi), Kirkkotien vanhimmat yksittäispuut ja luonnolliset puurivit sekä vanhainkodin mäellä olevat vanhat lehtikuuset (kansakoulun mäen kuuset). Vanhan Soittolan aitta, polut ja pihapiiri tulisi raivata sekä siistiä. Vanha kiviaita (raja-aita) ja kuusirivi Soittolan ja vanhan koulun maastossa tulee säilyttää. Mustikan ja Harhalan torppien ympäristössä tulee säilyttää niiden historia ja miljöö kertovana ja tunnistettavana. Näiden tilojen läheisyyteen rakennettaessa tulee huomioida riittävä suojavyöhyke, joka säilyttää pihapiirien kokonaisuuden ja torppien yhteyden metsäisessä maastossa. Samoin tulee menetellä Salokankaantiellä, Lehtitiellä ja Ison-Pennon tien varressa vanhojen torpan tai mäkitupien läheisyydessä.

Isonpennon kantatalojen pihapiirissä tulisi yleisesti suosia vanhoja yksittäispuita tai luonnollisia puurivejä. Luonnollisella tarkoitetaan osin eri-ikäistä puustoa (tarvittaessa riviin tai pihaan uusittu) ja perinteisiä lajikkeita, kuten koivu, tammi, lehtikuusi, pihtakuusi, vaahtera ja hopeapaju. Uusin lajikkein (muotoon leikatut pajut, tuijat tai matalat vuorimännyt) ja kerralla uusitut rivit vaikuttavat perinteisessä ympäristössä vierailta. Tilojen ympärille tai teiden varsille ei tule rakentaa uusia moderneja aitoja. Perinneaitoja (pisteaidat) rakennettaessa tulee harkita tarkoin niiden paikka. Mallia voidaan ottaa vanhoista piste- ja säleaidoista. Mallien lähteenä voivat olla vanhat valokuvat. Pihapiireissä tulisi säilyttää vanhoja polkuja, hiekkakäytäviä ja luonnonnurmi. Moderni pihasuunnittelu tai uusvanhat ja romanttiset lainat eivät sovi vanhojen kantatalojen pihaille tai kyläteiden varsille.

Vähäpento

Säilyneet ominaispiirteet

Vähänpennon kylä sijoittuu kahden tien varteen maantien 325 (Kuhmalahdentie) ja Kivisalmientien varteen. Kyläteiden ja polkujen perinteinen asema on säilynyt hyvin. Liikenteen solmukohdat ovat lähinnä tilateiden, Kivisalmen- ja Kuhmalahdentien risteykset sekä kirkonkylälle mentäessä Isonpennon puolella Kivisalmen-, Knaapin- ja Kirkkotien risteys. Solmukohdille on tyypillistä peltomaisema ja tilateiden luonne. Maantien ja Kivisalmientien välissä vanhojen kantatalojen tilat ovat säilyneet kertovana ja yhtenäisenä aluekokonaisuutena erityisesti Puontilan ja pappilan välillä. Tilojen ominaispiirre on peltojen keskelle tai teiden reunaan sijoittuvat vanhat asuinrakennukset ja pihapiirit. Kylän torppien, mäki-asutuksen ja raitin alueiden ominaispiirteet ovat säilyneet kohtalaisesti. Vihriälän alueella olevista torpista on useimmat purettu Hetun torppaa lukuun ottamatta, mutta torppien paikat ja niiden muovaama maisema sekä maastotyyppi on vielä hyvin tunnistettavissa. 1900-luvun vaihteen kylämiljööseen ei ole tehty merkittäviä muutoksia, kantatalot sijaitsevat 1800-luvun lopulla tehdyn isonjaon tarkistuksen järjestelyn mukaisesti. Vanhoja 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen aikaisia kantatalojen asuin- tai talousrakennuksia on purettu tai siirretty siten, että niiden historiaa ja muutoksia on joskus vaikea selvittää havainnoimalla.

Kylän ominaispiirteitä ovat: Kivisalmientien varressa maisemallisesti keskeisellä paikalla hyvin säilynyt pappilan ja Marttalan miljöö, jotka kertovat vanhasta kylän paikasta keskiajalta 1800-luvulle. Yhtenäisenä ja kertovana aluekokonaisuutena on säilynyt varsinaisesti vain Kivisalmientien kantatalojen miljöö. Erityisiä maiseman huomiokohteita tai pienmaise-

mia ovat pappila ja Marttala (kaukonäkymät tiloille) sekä vanha torppien ja metsälaitumien alue Vihriälän suunnalla. Kylälle omaleimaisin pappilan perinteinen yhteys Isoonpentoon kirkolle on vielä hyvin tunnistettavissa. Pappilan perinteisestä ympäristöstä viestittävät laajat peltoaukeat, vanha päärakennus ja puurivit sekä yksittäispuut. Kantatalojen paikasta kertovat vielä vanhat päärakennukset, yksittäispuut ja puurivit. Vanha pappila on edelleen maiseman kiintopiste kaukonäkymissä ja Vähänpennon kylän maamerkki.

Toimenpidesuosituks: Yllä mainituilla alueilla tulee säilyttää niiden ominaispiirteet rakennusperinteen, arkkitehtuurityylin ja perinteisen maiseman sekä miljöökokonaisuuden mukaisena. Tämä tarkoittaa, että vanhat tie- ja polkulinjat tulee säilyttää (kapea ja mutkainen linja, profiililtaan usein mäkinen), jotta niiden historia on luettavissa. Näin tulee tehdä erityisesti Supastien kohdalla ja Brusilan tilalta metsälaitumille vievällä tiellä. Teiden alkupäät ovat erityisesti huomiokohteita, samoin tien varret ja avoin peltomaisema, siksi niiden läheisyyteen tai pellolle ei tulisi tehdä uudisrakennuksia. Jos teiden alkupäähän rakennetaan tulee ottaa mallia perinteisten rakennusten korkeudesta, muodosta ja rakennustyylistä. Supastien alkupäässä tulee rakennettaessa huomioida tien perinteinen kapea linja ja etelään nouseva mäen laki. Kaukonäkymät maantieltä ja Kivisalmentieltä peltojen yli pappilaan ja Marttalaan tulee säilyttää. Kivisalmentien itäpää ja Kivisalmen- ja Kuhmalahden tien välinen peltoalue ovat erityisen muutosherkkiä. Kylän itäpäässä Mattila, Marttala ja pappila ovat säilyneet hyvin merkinä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen kylän rakenteesta ja miljööstä. Ne ovat edelleen kylän visuaalinen portti ja keskus rakennuksineen.

Kaukonäkymien säilyttämiseksi tulee vanhat peltoaukeat säilyttää rakentamattomina. Vesakkoa ja nuorta puustoa, jotka estävät näkymiä tulee raivata erityisesti Kivisalmentien varressa tarvittaessa ja pappilan ympäristössä. Pappilan eteläpuolella pellon rajalla olevaa vesakkoa ja pihan nuorta puustoa tulee näkymien avaamiseksi päärakennukselle. Puustoa hoidettaessa tulee säilyttää erityisesti pappilan ja muidenkin kantatalojen pihapiirin vanhat yksittäispuut ja puurivit (kuusirivit). Vihriälän entisten torppien ympäristössä tulee säilyttää niiden historia ja miljöö mahdollisimman kertovana ja tunnistettavana. Vihriälän torpan ja vanhojen torppien paikoille tai läheisyyteen rakennettaessa tulee huomioida riittävä suojavyöhyke, joka säilyttää aluekokonaisuuden: polut ja pienet niityt, metsälaitumen ja torppien yhteydet metsäisessä maastossa. Torppien alue tulee inventoida tarkemmin maastossa rajojen määrittelemiseksi, jos sen läheisyyteen suunnitellaan uudisrakentamista.

Vähänpennon kantatalojen pihapiirissä tulisi yleisesti suosia vanhoja yksittäispuita tai luonnollisia puurivejä. Luonnollisella tarkoitetaan osin eri-ikäistä puustoa (tarvittaessa riviin tai pihaan uusittu) ja perinteisiä lajikkeita, kuten tammi, lehtikuusi, pihtakuusi, vaahtera ja hopeapaju. Uusin lajikkein (muotoon leikatut pajut, tuijat tai matalat vuorimännyt) ja kerralla uusitut rivit vaikuttavat perinteisessä ympäristössä vierailta. Tilojen ympärille tai teiden varsille ei tule rakentaa uusia moderneja aitoja. Perinneaitoja (pisteaidat) rakennettaessa tulee harkita tarkoin niiden paikka. Mallia voidaan ottaa vanhoista piste- ja säleaidoista. Mallien lähteenä voivat olla vanhat valokuvat. Pihapiireissä tulisi säilyttää vanhoja polkuja, hiekkakäytäviä ja luonnonnurmi. Moderni pihasuunnittelu tai uusvanhat ja romanttiset lainat eivät sovi vanhojen kantatalojen pihaille tai kyläteiden varsille.

6. Inventoinnin tehtävä

Inventointi tehtiin palvelemaan erityisesti asemakaavan laadintaa. Inventointilomakkeiden toimenpidesuosituksia voi myös käyttää rakennuskohtaisina, epävirallisina rakennustapa-

ohjeina. Alueen arvojen säilyminen edellyttää kaavoituksen lisäksi asukkaiden osallistumista. Inventoinnissa kerätyn tiedon jakaminen omistajille ja asukkaille on tarpeen erityisesti muutosherkillä alueilla olevissa kohteissa, alueen ja rakennusten ominaispiirteiden säilymisen kannalta. Kun arvoon vaikuttavat tekijät tunnetaan, oman ympäristön arvostus kasvaa ja tärkeät seikat osataan ottaa lähtökohdiksi korjaus- ja muutossuunnitelmille sekä täydennysrakentamiselle. Tieto on erityisen tärkeää niiden toimenpiteiden ohjaamiseksi, jotka eivät vaadi lupia. Korjaajille tulisi tähdentää, että toimenpidesuosituksia noudattamalla kulttuurihistorialliset arvot säilyvät parhaiten. Parhaassa tapauksessa kiinteistön omistaja saa kopion rakennustaan koskevasta lomakkeesta ja lisäksi mahdollisuuden tutustua johdantoon ja aluelomakkeeseen. On myös pyrittävä varmistamaan, että tiedot siirtyvät uusille omistajille.

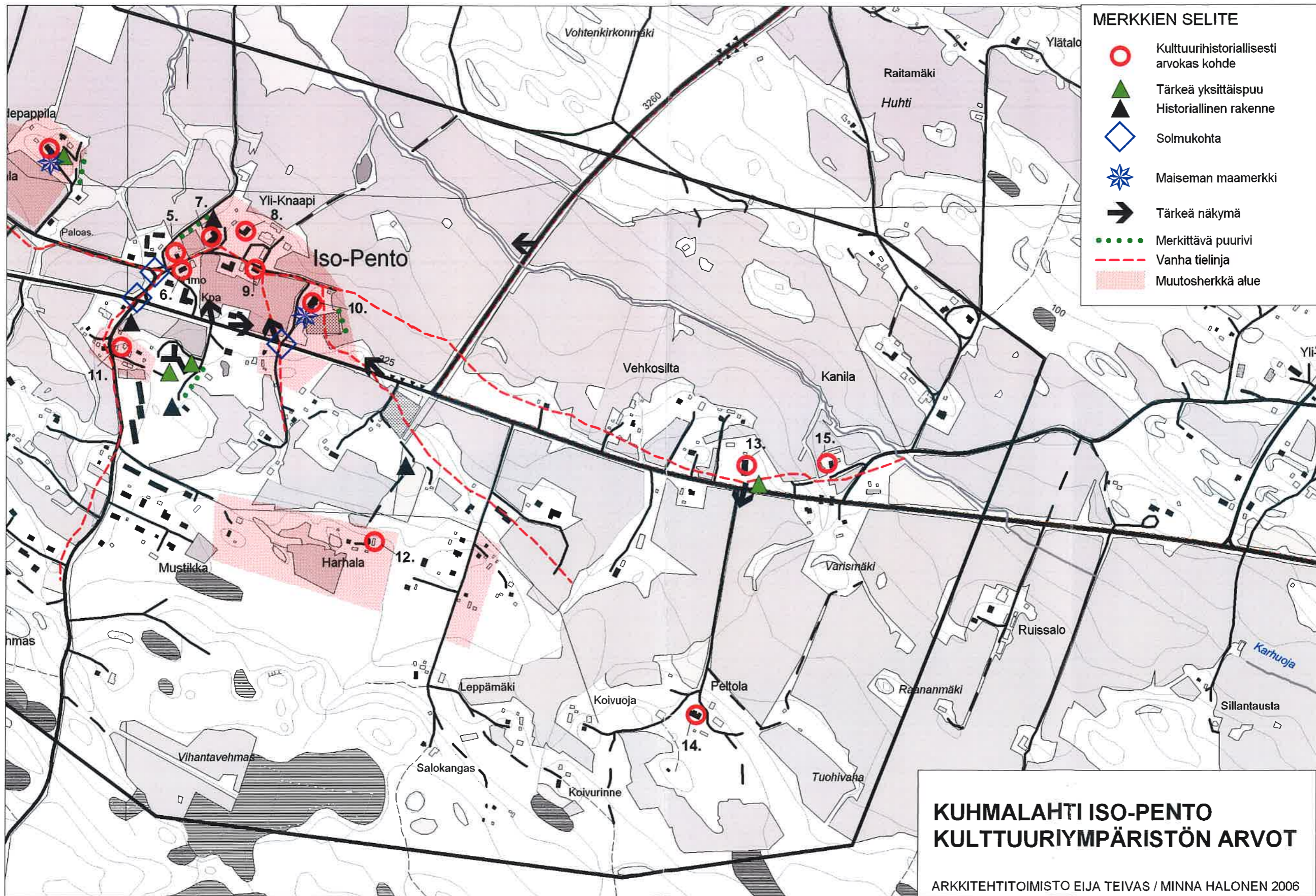
Inventointitietojen ajan tasalla pitäminen tulisi olla suunnitelmallista ja vastuu päivittämisestä selkeästi osoitettu jollekin taholle. Ajantasaisten tietojen tulisi olla kaikkien niitä tarvitsevien saatavilla, ja vastuu päivittämisestä osoitettuna selkeästi jollekin taholle. Vaikka lomakkeiden toimenpidesuosituksilla ei ole oikeusvaikutuksia, rakennusvalvonta voi edellyttää niitä sovellettavan MRL 118 § nojalla.

Kaikkia inventointityössä kanssamme yhteistyötä tehneitä lämpimästi kiittäen
Nokiolla 27.12.2006

Eija Teivas, Minna Halonen

Karttapohjien copyright: PISA/148/2006, inventointilomakkeilla osittain myös Kuhmalahden kunta.

Kannen kuva: Minna Halonen, Kirkkotie Isopento.

ALUELOMAKE

Aluetyyppi

Kirkonkylä

alue-id 1

Kuvaus

Kuhmalahden kunta on muodoltaan pitkänomainen n. 30 km pitkä ja leveimmillään n 13 km. Kunnan halkaisee Kangasala-Kuhmoinen maantie 325, jonka varrelle kyläkeskukset sijoittuvat. Isonpennon kylä sijoittuu Vähänpennon kylän itäpuolelle ajettaessa lännestä Kangasalta Kuhmoisiin. Pentojoessa kulkevaa kylien rajaa ei kylän historiaa tuntematon voi enää tunnistaa. Isonpennon kylän erottaa kirkonkyläksi ja kylän keskustaksi lähinnä kaupan, kunnalliskodin ja kirkon asemasta keskustassa. Kuhmalahdentie kulkee kirkonkylän läpi suorana. Tien eteläpuolella on metsäinen alue ja pohjoispuolella Längelmäveden suuntaan peltojen keskellä olevien maatilojen alue. Isonpennon keskustassa maaston muoto nousee kirkolle, joten kirkko ja sen tapuli näkyvät hyvin kaukonäkymissä lännestä lähestyttäessä. Idästä lähestyttäessä kirkko ja sen ympäristö eivät näy yhtä hyvin. Näkymiä estävät osin kirkon ympäristön vanhat puut ja puurivi, mutta tieltä erityisesti sen läheisyyteen istutettu nuori koivikko. Keskustassa päätiet ovat Ison-Pennontie etelään, Kirkkotie kirkolle, Kivisalmentie länteen ja Kuhmalahdentie keskustan halki (maantie). Liikenteen solmukohtia ovat Kuhmalahden- ja Ison-Pennontien risteys, Kirkko-, Knaapin- ja Kivisalmentien risteys, Kuhmalahden- ja Lehtitien risteys sekä Kuhmalahden- ja Maljastentien risteys. Maisemallisesti keskeisellä paikalla ovat kirkon ympäristö ja Kirkkotien miljö.

Yhtenäisiä aluekokonaisuuksia ovat Kirkkotien asutus, Kuhmalahdentien varressa kaupan ja huoltamon palvelut, Ison-Pennon- ja Soittolantien mäen torpat sekä Ison-Pennontien varteen muodostunut uudempi asuinalue. Kylätien ns. raitin ja torppien alueella on vielä perinteiset ominaispiirteet tunnistettavissa. Lehtitien varren torppien asutus on tunnistettavissa enää tien alkupäässä Ketolan paikalla "Keto Kallen torpasta" ja tien linjauksesta. Salokankaantien alkupäässä ja tien varressa on tunnistettavissa vielä 1900-luvun alun mäki-asutus kiinteistöillä Haavisto, Kallio ja Haapakallio. Näistä Haavisto (Salokankaantie 39) on säilynyt parhaiten 1900-luvun alkupuolen miljöön mukaisena. Mustikan ja Harhalan torppien miljöön on säilynyt siten, että rakennuksista ja ympäristöstä tunnistaa vielä torppien aikaisen asuinpaikan. Ala-Knaapin pihalta lähtevän Knaapintien varressa on säilynyt Ala-Knaapin 1930-luvun aikainen kuivuri (Ns. Tiirikan kuivuri), joka enää kertoo vanhan riihen ja polun paikan. Omaleimaisin kirkonkylän keskustan miljöön vanha kylänraitti ja kirkon perinteinen yhteys on vielä tunnistettavissa erityisesti Kirkkotien itä- ja länsipäässä sekä tien linjauksesta. Kirkon perinteisestä ympäristöstä viestittävät vielä laajat peltoaukeat, vanha kiviaita, kirkkomaan portit, vanha hautausmaan paikka ja sen yksittäispuut sekä itäsivun puurivi. Vanha kellotapuli on edelleen maiseman kiintopiste kaukonäkymissä ja kirkon sekä Isonpennon kylän maamerkki.

Historia

Kuhmalahden kirkonkylän varhaisimmasta toiminnasta kivilaudelta kertoo mm. irtolöytö tasatalta Ala-Knaapin torpparihaan pellolta. Pysyvämpää asutusta varhaiseen Pennon kylään alkoi muodostua eränkävynnin ja varhaisen maanviljelyn myötä keskiajalla 1300-luvulta alkaen. 1500-luvun asiakirjoissa mainitaan Pento niminen kylä (vuodelta 1510). Maakirjoissa Isonpennon kantatalot esiintyvät henkilönnimillä 1540-luvulta, kuten Seppälä ja Kukko. Knaapi kantatalon nimenä (isäntä Lauri Hettu 1540-) 1540-luvulta viittaa sen sijaan sotilastehtäviin (talonpoikaisratsumies tai huovi). Knaapin talosta toimitettiinkin vuonna 1604 alkaen ratsupalvelusta. Peltoja raivattiin aluksi metsiin kaskeamalla alaville ja suojaisille usein etelään vietäville paikoille. Eränkävijöiden ajalta ei ole löydetty merkkejä.

ALUELOMAKE

Mutta perimätiedon mukaan Kirkkotien varressa Ala-Knaapin tien ristillä olevaa kiveä on sanottu eränkävijöiden raja- tai merkkikiveksi. Kivi on tuotu paikalle kauempaa ja siinä on oltu näkevinään uurrosmerkkejä. Kiveä ei tiettävästi ole tutkittu, eikä tietoa ole vahvistettu.

Isonpennon kirkonkylää koskeva luonnonmullistus vuonna 1604 oli Iharin uoman puhkeaminen ja Längelmäveden uoman muuttuminen, mikä laski veden pintaa nelisen metriä. Ennen vuotta 1604 vesiraja kulki Isonpennon kohdalla nykyisen kirkon, Yli-Knaapin ja Ala-Knaapin pihojen pohjoispuolitse. Kirkkotien varteen kylänraitille 1600-luvulla muodostunut kantatalojen tiivis rivikylä rakennuksineen muodostui suotuisalle paikalle entisen rannan töyräälle pääosin vedenpinnan laskemisen vaikutuksesta. Vesijättö muodosti niiden pohjoispuolelle rantaniittyä, jota hyödynnettiin. Peltoviljely yleistyi voimallisen raivaamisen myötä 1700-luvulla ja jatkui 1800-luvulla. Toinen merkittävä muutos Längelmäveden veden korkeuteen sattui 1800-luvun alkupuolella. Vedenpinta laski Kangasalan Kaivannon kanavatyömaalla vuonna 1830 sattuneen maan murtumisen myötä. Längelmäveden pinta laski näiden tapahtumien johdosta kaikkiaan noin kuusi metriä. Vesijättöä tuli käyttöön viljely ja laidunmaaksi kylän kantatalojen käyttöön erityisesti 1700-1800-luvulla. Isojako (kartta vuodelta 1763) 1700-luvun lopulla ei muuttanut vielä merkittävästi Isonpennon rivikylän tai palstojen muotoa. 1900-luvulle tultaessa kylässä suoritettiin isonjaon tarkistustoimitus vuosina 1902-08 (toimitus 1905). Silloin kantatalojen rivikylä hajotettiin siirtämällä suurin osa kylän raitin ja silloisen Tampereen maantien varresta toisaalle kylään ja ns. Niemen alueelle. Kylän kantataloja 1900-luvun alussa olivat Ala- ja Yli-Knaapi, Seppälä, Ala- ja Yli-Kukko, Ylä- ja Ala-Kanila ja Peltola. Ala- ja Yli-nimitykset kertovat toisiaan liki, usein perätysten, kapealle lohkolle sijoittuneista halotuista taloista.

Isonpennon kylä ja Kuhmalahden kirkonkylän keskusta sijoittui 1900-luvun vaihteessa kirkon läheisyyteen, Kirkkotien ja Tampereelle vievän silloisen maantien varteen - nykyisen Ison-Pennontien alkupäähän. Kuhmalahden kunnan palvelujen keskuksena oli 1900-luvun alussa pääasiassa Vehkapuntari. 1950-luvulta alkaen kuntakeskus on sijainnut Pohjan kylässä. Isonpennon kirkonkylän asemaa on korostanut maantien varressa maisemallisesti keskeisellä paikalla ollut kirkon miljöö, kylänraitin eli Kirkkotien varrella olleet palvelut (kauppa, leipomo, posti), maantien varrella asuneet käsityöläiset ja kansakoulu tiiviinä keskittymänä.

1900-luvun vaihteessa kylä voidaan nähdä sille luonteenomaisten alueiden mukaan. Alueiden ominaispiirteitä korostivat Längelmävesi, joet, tiet ja polut, kirkko, kylänraitin ja maantien asema sekä pellot, niityt ja joet. Joista tärkeimmät olivat Pentojoki, joka oli Vähän- ja Isonpennon kylien rajajoki (Karhuojan haara) sekä Karhuoja. Karhuojan väitetään perimätiedon mukaan saadun nimensä siitä, että ojasta olisi muinoin löydetty kuollut karhu. Kirkonkylän kulttuurimaiseman muokkasi pääosin ihmisen toiminnot kuten rakentaminen, kaupankäynti ja maanviljely. Miljöökokonaisuuksina voidaan nähdä: 1. kirkon ympäristö hautausmaineen; 2. Kirkkotien eli silloisen maantien ja kylänraitin varren kantatalot viljelyksineen sekä Peltolan kestiekievari (ennen siirtoa vuonna 1908); 3. Tampereen maantien varressa mäellä oleva torppien ja käsityöläisten alue; 4. mäen laella kulkeva polku (nyt Soittolantie), kansakoulun ympäristö ja kanttorin asuinpaikka Soittola; 5. Tampereelle johtavan maantien varressa etelämpänä mm. raatari Aino Palmuselan (raatari Palmgrenin tytär) ”Ojalan mökki” ja Kylviveräjän sekä Perhon (Perhonvuori) pientilat; 6. torpat (”Laaksonen ja Lehti”) kirkolta etelään vievän karjapolun varrella (nyt Lehtitie) ja Mustikan

ALUELOMAKE

sekä Harhalan torpat polun päässä; 7. nykyisen Salokankaantien varrella mäen laella oleva pirttien muodostama mäkiasutus. Kylän kantatalojen siirron jälkeen Kirkkotien raitilla ja maantiellä vilkastutti elämää vielä Vuorisen kauppa ja Järvisen leipomo 1900-luvun alussa. Osuuskauppa ja posti tulivat raitin länsipäähän 1920-luvulla (toisiaan vastapäätä). Kylätien keskivaiheilla Yli-Knaapin eteläpuolella oli lisäksi Kuhmalahden Säästöpankki. Pankkirakennus näkyy vielä 1960-luvun alun ilmakuvasa.

Kylän varhaisimmat polut olivat kantatalojen, torppien, myllyjen, koulun, kirkon ja kauppojen välillä sekä karjan muokkaamia polkuja metsälaitumien suuntaan. Karjan metsälaitumia olivat erityisesti Harhalan ja Mustikan torppien suunnalla, mutta myöhemmin sotien jälkeen myös Vanhakylän metsässä Karhuojan pohjoispuolella. Kylän myllyistä vanhin lienee ollut Ison- ja Vähänpennon kylien rajalla Pentojoessa Myllymäellä sijainnut vesimylly 1700-luvun lopulta, joka tunnettiin 1800-luvulla lopulla paikalla olleen tilan mukaan ”Kolarin myllynä”. Kylän toinen mylly 1800-luvun lopulla oli ns. ”Mäkisen mylly” (rakentaja vuonna 1872 mylläri Erik Lindroos), joka oli tuulimylly Karhuojan läheisyydessä ja vuonna 1947 rakennetun uuden kansakoulun paikalla. Mäkisen mylly toimi vielä 1900-luvun alkupuolella. Päätie 1800-luvulla oli huonokuntoinen maantie Kuhmoisista Kangasalle ja Tampereelle. Maantie kulki kirkon pohjoispuolitse kiviaidan viertä, jatkui raitilla rakennusten välissä ja kääntyi etelään nykyisen tielinjan mukaan Ison-Pennon tielle mäelle. Tästä muistona on säilynyt vanha kilometripylväs Ison-Pennontien alkupäässä. Osuuskaupan ja postin kohdalla maantie haarautui länteen Kivisalmeen. Tampereen maantien ja peltojen reunoilla oli pisteaitaa kylän keskustassa. Merkittäviä polkuja olivat: Ala-Knaapin pihan lävitse kulkenut yhteys torppien haan kautta Karhuojalle (silta Vanhakylän puolelle); polku kyläkeskustassa mäellä länsi-itä-suuntaisesti torppien ja kansakoulun kautta Salosen kaupalle ja uuden hautausmaan eteläpuolitse jatkuen itään kohti Peltolaa sekä karjapolku kirkon ja Salosen kaupan sivuitse etelään Harhalan suuntaan.

Kuhmalahden tieolot Kangasalle ja Tampereelle olivat pitkän huonot. Liikennöintiä helpotti 1950-60-luvun vaihteessa valmistunut maantie 325 Kangasalta Kuhmoisiin. Isonpennon kauppaja 1900-luvun vaihteessa olivat J. Vuorisen, B. Salosen ja Rantasen kaupat kirkonkylän keskustassa. Salosen kauppa toimi vielä 1920-luvulla. 1920-luvulla Kirkkotiellä oli lisäksi Järvisen leipomo ja Kuhmalahden uusi Osuuskauppa. Käsiyöläiset keskittyivät kirkonkylän keskusta maantien varteen nousevalle mäelle teiden risteykseen. Mäellä nykyisen Ison-Pennontien ja Soittolan tien läheisyydessä asuivat mm. Kelloseppä Oskari Lähde (vaimo Aliina ompelija), peltiseppä ja soitinrakentaja Eino Ahonen. Kylän puuseppä Vihtori Lähde asui kirkolta etelään vievän karjapolun varrella lähellä Harhalan torppaa. Kylän raatari Abel Palmgren asui Ala- Knaapin tilalta pohjoiseen ja Karhuojalle vievän polun varrella. Kylällä oli 1900-luvun vaihteessa lisäksi nahkuri, suutari ja seppä. Koulu toimi 1800-luvun lopulta mm. Peltolan talossa ja myöhemmin vuonna 1891 kansakoululle saatiin ostettua tontti Ylä-Knaapin rusthollin tiluksista kirkonkylän keskustassa mäeltä. Koulu rakennettiin vuonna 1892 ja se toimi aina uuden kirkonkylän kansakoulun valmistumiseen vuoteen 1947 asti. Koulun pihan itälaidalla oli iso navetta ja pihalta etelään kulkevan kiviaidan viertä oli polku Soittolan pihapiiriin. Soittolan pihapiirissä oli asuinrakennus, aitta ja navetta, joista on säilynyt tähän päivään vain aitta. Soittolassa asui 1900-luvun alkupuolella mm. haavuri Hermann Hurstila. Soittolasta etelään laskevalla metsäisellä rinteellä oli koulun ja mm. Lehden tilan isot maakellarit.

Kuhmalahden nykyinen kirkko rakennettiin vuonna 1845-46 julkisesta rakentamisesta

ALUELOMAKE

vastanneen intendentinkonttorin laatimien piirustusten mukaan (arkkitehti E. Lohrman). Ensimmäinen kirkko Kuhmalahdelle rakennettiin 1660-luvulla (kappalaisen virakatalo Vähänpennon Paunula vuodesta 1656). Toinen kirkko rakennettiin vuonna 1780, mutta se tuhoutui tulipalossa. Toisen kirkon aikainen kellotapuli vuodelta 1782 (kirkonrakentaja Matti Åkerblomin pystyttämä) on säästynyt kirkkomaan kiviainan ja portin tuntumassa. Nykyinen kolmas kirkko on pitkäkirkko (kolmilaivainen lehtereillä) ja ulko- sekä sisäasultaan se oli alkujaan 1840-luvun uusklassismin ja empiren tyylin mukainen. Ajalle tyypillistä oli yhdistää klassisen arkkitehtuurin elementtejä renessanssista barokkiin ns. vapaasti: kirkkorakennuksissa käytettiin mallina erityisesti barokkiajan faaleja, kartiomuotoisia pikkutorneja sekä arkkivolttikaaria. Kuhmalahden kirkossa näitä olivat kulmatornit (purettu) ja ikkunoiden kaaren muotoiset kehyslistat detaljeineen. Intendentinkonttorin suunnitteleminen kirkkojen mallit Suomeen tulivat pääasiassa Pietarista ja Saksasta. Kirkon rakennustyyliä ei voi rinnastaa usgotiikkaan 1840-luvulla Suomen oloissa. Tämän ovat ilmeisesti tulkinneet myös myöhempiä muutoksia kirkkoon suunnitelleet arkkitehdit, sillä erityisesti sisäasua muutettiin 1920-luvulla ja myöhemmin 1960-luvulla enemmän klassisistiseksi tyyliltään. Tämä tehtiin valitettavasti aikalaisnäkemysten ja suunnitteluperiaatteiden mukaan, eikä seuraamalla kirkon alkuperäistä rakennustyyliä ja malleja. Kirkon itäpuolella oli 1900-luvun alussa vanha kirkkomaa ja hautausmaa kiviainan ja porttien ympäröimänä. Vuonna 1911 perustettiin uusi hautausmaa maantien eteläpuolelle kirkolta vähän Pohjan suuntaan. Uuden hautausmaan yhteydessä oli pieni rakennus vainajien valmistelua varten obduktiohuoneen tapaan.

Isonjaon järjestelyn myötä 1900-luvun alussa siirretyt Ala- ja Ylä-Kanilan tilat siirrettiin toistamiseen myöhemmin muualle kylään. Ala-Kanila siirtyi nykyisen Kanilan paikalle (Kanilantie 13). Tilalla on 1930 -40-luvun aikaiset tilarakennukset. Kylään rakennettiin 1940-luvulta joitakin asutustiloja, jotka sijaitsevat hajanaisesti kylän alueella. 1960-luvun vaihteessa kirkonkylän miljööseen vaikuttaneita muutoksia olivat vanhainkodin (Kuhmalahti-Sahalahti kuntien yhteinen) rakentaminen, Osuuskaupan uuden myymälän rakentaminen vuonna 1959 ja Shell huoltamon rakentaminen kaupan viereen vuonna 1966. Osuuskauppa toimii edelleen kyläkauppana ja rakennus on säilynyt hyvin 1960-luvun vaihteen rakennustyylin mukaisena (rapattu ulkoasu ja ajan kaupparakennuksille tyypillinen aukotus). Vanha kansakoulu mäeltä purettiin kunnalliskodin rakentamisen yhteydessä. 1950-luvulla Kivisalmentien alkupäässä toimi Osuuskaupan lisäksi ns. Perttulan kauppa. 1950-luvulla rakennettu Perttulan kauppa- ja asuinrakennus on nyt asuinrakennuksena. 1970-luvulla Vähänpennon taidepappilan taidetoiminta ja taidenäyttelyt elävöittivät kunnan kulttuuritoimintaa. Kuhmalahden Kotiseutuyhdistyksen museo aloitti toimintansa 1970-luvun alussa entisen Ala-Knaapin pakarissa. Seurakuntatalo aloitti samoin Ala-Knaapin entisessä asuinrakennuksessa, mikä lisäsi tilan käyttöä ja toiminnallista yhteyttä kirkonkylän keskustassa. 1970-luvun puolivälissä uudempi kansakoulu lakkautti toimintansa. Syynä oli pitkälti muuttoliike maaseudulta kaupunkiin ja oppilasmäärän väheneminen. Salosen vanha kaupparakennus oli paikallaan vielä 1980-luvulla, mutta on purettu tämän jälkeen. Rakennuksen erityisyys oli pärevuoraus. Salosen kaupan paikalla oleva kiinteistö on nyt Kalliola ja sen omistaa Kangasalan seurakunta (Kuhmalahden seurakunta). Nykyisten vanhustentalojen paikalla Ison-Pennontien varressa oli alkujaan Mustikan torpan hakamaa, myöhemmin Lehden tilan pellot, jotka myytiin kunnalle rakennusmaaksi. Uutta omakotiasutusta on tullut 1980-luvulta alkaen erityisesti ns. Mustikan alueelle (Mustikantie), Perhonvuoren läheisyyteen (Veräjätie?) ja Salokankaantien varteen. Kirkonkylän vanhan kylätien varteen ei ole rakennettu tiiviisti uudisrakennuksia. Kylätien historiaa on yritetty

ALUELOMAKE

elävöittää ja tuoda esiin pääosin museon toiminnan myötä. Ison-Pennontien varressa olevaa peltiseppä Eino Ahosen pajaa korjataan kotiseutuyhdistyksen projektina.

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen arvo monipuolinen

Rakennus-historiallinen arvo rakennusperinteinen

Ympäristöarvo maisemakokonaisuus

Arvojen perustelu Isonpennon kylän maisemakokonaisuus ja sen säilyneet perinteiset asuinalueet, rakennukset ja pihapiirit kertovat hyvin erityisesti 1900-luvun vaihteen kyläkeskustan ja kirkon rakennusperinteestä, toiminnallisista ja historiallisista yhteyksistä.

Arvoluokitus maakunnallinen

Lisätiedot Kylää koskevat säilyneet ominaispiirteet ja toimenpidesuosituksot on eritelty johdannossa.

Valokuvat Ilmavalokuvat Isonpennon kylästä 1950-60-luvulta, asukkaiden hallussa ks. Kiinteistölomakkeet.

Piirustukset Piirros Isonpennon kylästä 1900 vaihteessa Eino Ahonen Kuhmalahden Kotiseutuyhdistys, Kotiseutumuseo, Isopento;

Kartat Maakirjakartta 1635; Iso-Pento isojakokartta 1763; Iso-Pento isonjaon järjestelyn kartta 1902-08 (toimitus 1905); Pitäjänkartta 1932

Asiakirjat Kiinteistötiedot Kuhmalahden kunta (Rautajärventie 36 36840 Pohja); Aino Palmgren haastattelu vuodelta 1993, Inkeri Yli-Hinkkala hallussa; Marttala sukuselvityksiä mm. Jalmari Finnen tekemänä, Eeva Marttala hallussa.

Kirjalliset lähteet Längelmäveden seudun historia II, Kuhmalahden historia II, 1954. Hämeenlinna; Längelmäveden seudun historia I, Kuhmalahden historia I, 1949. Forssa; Raitio, Raine, 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi, Pirkanmaa I, 1985. Kuopio. Kuhmalahden kyläraittien maisemasuunnitelma. 22.3.2001 Viatek Tampere.

LIITE ALUEINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ ISOPENTO

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Kuhmalahdentie lännestä.

Kuhmalahdentie idästä.

Kuhmalahden Osuuskauppa 1960-luvun vaihteesta.

Kirkkotien asutus kaakosta Kuhmalahdentieltä katsottuna.

Kirkkotien varren asutus etelästä (vas. Pitkä Ala-Knaapin entinen asuinrakennus).

Osuuskaupan liikennöintipiha luoteesta.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Liikenteen solmukohta pohjoisesta:
Kuhmalahden- Knaapin ja Kivisalmentie,
etelässä Ison-Pennontie.

Kirkkotien länsipää.

Kirkkotien länsipään kapea linja.

Kirkkotie lännestä itään.

Kirkkotien haara Ala-Knaapiin ja tie itään
kirkolle.

Ala- ja Ylä-knaapin tien haarassa oleva
merkkikivi.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Kirkkotien linja nousee itään kirkolle.

Kirkkotien itäpää.

Näkymä tieltä Yli-Knaapin suuntaan.

Kirkkotien kapea linja ja vehmas tien varren puut.

Kirkkotie idästä Yli-Knaapin kohdalla.

Näkymä Kirkkotieltä lännestä itään kirkolle.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet ja kirkon miljö

Kylätie lännestä 1930-luvulla Ylä-Knaapin kohdalla (Längelmävedenseudun historia I julkaisu).

Ilmakuva Ylä- ja Ala-Knaapista 1950-luvulta (Kuhmalahden seurakunta).

Kirkko idästä 1900-luvun alussa (Kuhmalahden seurakunta).

Kirkko ja kellotapuli etelästä.

Kirkko Kuhmalahdentieltä kaakosta (tienvarsikoivikko näkymien esteenä).

Yhteys etelästä Kirkkotielle kirkon länsipuolitse.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / kirkon miljö

Kirkko etelästä.

Kirkko idästä.

Kirkko länsisivu.

Kirkon kiviaita ja portti pohjoissivulla.

Kirkon kiviaitaa kaakosta.

Hautausmaa lounaasta ja kuusirivi.

Hautausmaan portti luoteesta.

Kellotapulin sisäänkäynti.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet ja kirkon miljöö

Entinen Ala-Knaapin kuivuri ja riihipaikka. Etelästä.

Knaapintie pohjoisesta ja Ala-Knaapin kuusirivi.

Kansakoulu, nyt kylätila Myllärinmäki lounaasta maantien 325 varressa.

Näkymä maantien suuntaisesti koulun kohdalla - lännestä kohti Kanilaa.

Salokankaan tien mäkiasutusta pohjoisesta..

Salokankaantien mäkiasutusta (taustalla kiinteistö Haavisto) etelästä.

Näkymä pohjoisesta maantieltä 325 Peltolan tilalle.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet ja kirkon miljöö

Räätäli Aino Palmuselan piha ja mökki 1900-luvun alkupuolelta.

Palmuselan mökki idästä.

Ison-Pennontie etelästä) mäellä torppien paikka).

Näkymä Ison-Pennon tieltä etelästä Soittolantien mäelle.

Ala-Knaapin pakari ja nykyinen kotiseutumuseon rakennus idästä.

Knaapintie etelästä Ala-Knaapin kohdalla.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Soittolantie lännestä.

Liikenteen solmukohta: Ison-Pennon ja Kuhmalahdentie.

Ison-Pennontie pohjoisesta (vas. Eino Ahosen paja).

Kilometripylväs Ison-Pennontien alkupäässä.

Eino Ahosen paja.

Ison-Pennon tie pohjoisesta etelään.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Vanhainkodin mäen kuusirivi entisen kansakoulun rajalla.

Polku Soittolantielle idästä.

Kiviaitaa vanhainkodin ja Soittolan välillä (vanha raja-aita).

Soittolan tilan aitta idästä.

Vanha maakellari Soittolan eteläpuolella.

Soittolantie idästä ja tien varren mäliasutus (vanhat torpat).

LIITE ALUEINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ ISOPENTO

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 289/ 402 / päätiet

Lehtitien alku ja Lehti- sekä Kuhmalahdentien risteys pohjoisesta.

Lehtitien kapea ja kaartuva linja (vasemmalla kallio ent. Salosen kauppapaikka).

Salosen kauppapaikan tontti pohjoisesta (vanha pihasauna).

Ilmakuva kirkon ympäristöstä 1960-luvun alussa (Matti Mäkisen hallussa), Salosen kauppa Lehtitie 1 kalliolla.

Pappilantien ja Kuhmalahdentien risteys (vanhainkodille).

Vanhainkodin pihan suuret lehtikuuset (vanhan kansakoulun aikaiset).

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	124
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-25
Osoite	Soittolantie 3	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	4
		Inventoitu	3

Kuvaus

Anttila sijaitsee Soittolantien varressa, tien pohjoispuolella mäen laskevalla osalla. Soittolantie kulkee länsi-itäsuuntaisesti Ison-Pennon tiehen nähden. Tie on kirkonkylän nykyistä keskusta korkeammalla mäellä. Anttilan pihatie (portti) eroaa Soittolantieltä pohjoiseen pihapiirin aitan päädyistä. Anttilaan kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna ja talli/liiteri. Asuinrakennus ja aitta sekä puutarha ovat pihan eteläosassa lähinä tietä ja muodostavat pienen pihaa-lueen. Sauna ja talli/liiteri ovat pohjoiseen laskevalla pihan osalla.

Historia

Anttilan torppaa asui 1900-luvun vaihteessa todennäköisesti seppä. Tilalla oli pieni asuinrakennus aitta ja mahdollisesti pieni navetta. Navetan paikka on voinut olla vanhojen karttojen mukaan asuinrakennuksen pohjoispuolella pihan laskevalla osalla. Torpan paikan itäpuolella oli kansakoulun tontti, koulu ja piharakennus. Anttilan eteläpuolella Soittolantiellä oli polku vanhalle kansakoululle. Tontin koilliskulmassa oleva lautarakenteinen (pystylautaa) liiteri on rakennettu muita pihapiirin rakennuksia myöhemmin. Eteläpäässä on pariovi. Liiteri/talli on maalattu punamultamaalilla. Nurkka- ja kaheyslaudat ovat valkoiset.

Ympäristö

Piha-alue on nurmella. Puutarhassa on omenapuita, marjapensaita ja koristekasveja. Pihaa rajaa teläsivulla lehtipuut ja isot pihakuusi tontin kulmassa. Pihan pohjoiseen laskevalla osalla on yksittäispuita mm. Koivuja. Pihapiirissä on myös muutama pihlaja. Kuistin edustalle on laatoitettu käytävää liuske kivillä.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Anttilan asuin- ja piharakennukset ovat säilyneet hyvin 1900-luvun vaihteen rakennusperinteen ja -tyylin mukaisina. Rakennusten asema ja luonne kertoo hyvin niiden välisistä toiminnoista ja yhteyksistä pihapiirissä. Asutushistoria: Anttila rakennuksineen edustaa hyvin kirkonkylän vanhaa torppa ja itsellisten asutusta, joka sijoittui kylän keskustaa hallitsevalle mäkialueelle Ison-Pennon ja Soittolantien varteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuin- ja piharakennusten sekä puutarhan asema. Toimenpidesuosituksien: Asuin- ja piharakennusten asema tulee säilyttää perinteisillä paikoilla pihapiirissä. Asuinrakennusta ei saa purkaa tai laajentaa. Rakennuksen runkomuoto kertoo erityisesti vanhasta torpasta ja kirkonkylän asuttamisesta sekä itsellisten ja käsityöläisten asuinalueesta mäellä 1900-luvun alussa.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-25 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	120
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-190
Osoite	Kirkkotie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	tontti	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	2
		Inventoitu	2

Kuvaus

Vanha Osuuskaupparakennus sijaitsee Kirkkotien alkupäässä nousevalla mäellä, mistä se näkyy hyvin Kangasala-Kuhmoinen maantielle 325, sekä Kivisalmentielle lännestä kauppaan lähestyttäessä. Kaupan pääjulkisivu on kylätielle. Kauppa on nykyisin asuinrakenuksena. Kaupan pihapiirissä on vanha makasiinirakennus, pääty Kirkkotielle. Kirkkotieltä tulee pihatie rakennuksen ja makasiinin väliin ja tie jatkuu rakennuksen eteläpuolelle. Pihatie kiertää rakennuksen ja yhtyy Kivisalmentien ja Kirkkotien risteykseen.

Historia

Historialisten karttojen mukaan Osuuskaupan paikalla kyläkeskustan mäellä oli vanha riihi vielä 1900-luvun alussa.

Nykyinen Asuntola on Kuhmalahden Osuuskauppa 1920-luvulta. Osuuskauppa perustettiin vuonna 1905 ja se toimi ensin tilapäisissä tiloissa mm. Seppälän tilan pihan tupahuoneessa ja myöhemmin kirkonkylässä, kun Osuuskauppa sai 1920-luvulla uuden ja ajanmukaisen puotirakennuksen. Osuuskauppa toimi Asuntola kiinteistön rakennuksessa aina 1970-luvulla asti.

Ympäristö

Nousevalla rinteellä Kirkkotien alkupäässä on kaupan tontilla vanhoja pihapuita mm. korkea kuusi ja vaahteroita. Kaupparakennuksen ympärillä piha on nurmella ja pihalla on joitakin uusia koristepensaita. Pihatie on hiekkapintainen. Kaupparakennusta vastapäätä kylätien pohjoispuolella on entinen postin rakennus lähellä tietä. Kaupan eteläpuolella on Kuhmalahden 1960-luvun vaihteessa rakennetun uuden Osuuskaupan ja huoltamon varasto sekä piha-alue.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	<p>Rakennusperinteinen: Vanha Osuuskaupan miljöö rakennuksineen edustaa hyvin 1920-luvun rakennusperinnettä ja kauppaympäristöä. Monipuolinen: Kaupan ympäristö rakennuksineen ja sen edullinen sijainti kyläkeskustassa kertoo hyvin vanhasta kauppapaikasta ja sen toiminnallisista sekä historiallisista yhteyksistä kylään. Rakennus kertoo myös Osuuskauppa toiminnasta Kuhmalahden kylällä. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Osuuskauppa rakennuksineen sijaitsee Kirkkotien länsipäässä kyläteiden risteyksessä ja mäellä siten, että asuinrakennus näkyy hyvin maantielle 325 (Kuhmalahdentie) ja Kivisalmentielle kauppa lännestä lähestyttäessä.</p>

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Kaupan ja makasiinin asema ja niiden toiminnallinen yhteys pihapiirissä on säilynyt hyvin kertovana. Toimenpidesuosituksien mukaan Makasiini tulee säilyttää nykyisellä paikalla. Kauppa- tai makasiinirakennusta ei saa purkaa tai laajentaa. Kaupan ja makasiinin asema korostuu kylämiljöössä, sillä ne ovat kylätien visuaalinen portti tien toisella puolella olevan vanhan postin rakennuksen kanssa. Kaupan rakennukset kertovat vielä vanhan kylätien asemasta, tien linjasta ja iästä sekä kaupankäynnistä kyläkeskustassa (hyvä kauppapaikka Tampreen entisen maantien varressa).

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-190 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	5.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

LIITE KIINTEISTÖINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ ASUNTOLA

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-190/ Asuntola (vanha Osuuskauppa)

Asuinrakennus pohjoisesta Kirkkotieltä.

Kirkkotie idästä, vas. Asuntola (ent. Osuuskauppa) ja oik. Kotikontu (ent. Posti).

Asuinrakennus koilisesta Kirkkotieltä.

Asuinrakennus lännestä.

Asuinrakennuksen länsipääty.

Asuinrakennus etelästä.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-190/ Asuntola (Vanha Osuuskauppa)

Kaksoisristikarmi-ikkuna pohjoissivu.

Ristikarmi-ikkuna pohjoissivu.

Vanha kaupan makasiini lännestä.

Pihatie pohjoisesta Kirkkotieltä.

Osuuskauppa 1920-luvulla lännestä Kivisalmentielle (Kuhmalahdenhistoria III julkaisu).

Asemapiirros Asuntola

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	122
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-20
Osoite	Harhalantie 34	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Harhalaan kuuluu asuinrakennus, vanha navetta, sauna, asuinaitta, aitta ja pihatien varressa kaivo. Harhala sijaitsee maantien 325, Kuhmalahdentien, eteläpuolella. Tilatie alkaa uuden hautausmaan eteläpuolelta ja jatkuu kapeana urana etelään. Tiepohja on vanha ja heinittynyt. Tie kulkee pellon reunaa alavalla maalla ja nousee pihapiiriin kallioiden mäelle. Mäellä sijaitsee rakennusten ryhmä metsän ja harvan puuston ympäröimänä. Navetta on pihan itälaidalla ja asuinrakennus pihan länsilaidalla. Sauna ja aitta ovat pihan etelälaidalla. Rakennukset rajaavat sisäpihan kallion laelle. Lato on asuinrakennuksen länsipuolella hiukan kauempana kalliolla.

Historia

Harhala oli Yli-Knaapin vanha torppa jo vuodesta 1807. 1900-luvun alkupuolella (1920-luvun vaihteessa) torppa tuli itselliseksi ja sitä asui "sutari" Oskari Harhala perheineen. Tilalla oli ollut todennäköisesti 1900-luvun alussa vanha asuinrakennus, navetta ja aitta. Vanhan asuinrakennuksen paikka oli etelään avautuvan kallion laella suotuisalla paikalla ja navetan vastapäätä. Nykyinen asuinrakennus rakennettiin 1940-50-luvun vaihteessa. Vanha hirsinavetta pihapiirissä on tilan vanhin rakennus ja peräisin 1900-luvun vaihteesta tai 1800-luvun lopulta. Asuinaitta rakennettiin pihapiiriin mahdollisesti 1940-50-luvun vaihteessa, kuten saunakin. Vanha hirsiaitta asuinrakennuksen länsipuolella kalliolla on mahdollisesti 1900-luvun vaihteesta tai 1800-luvun lopulta. Se on voinut olla viljelysten yhteydessä oleva vilja-aitta. Aitta on pitkänurkkainen (olkanurkka), perustus hirsillä ja päädyt on pystylaudoitettu. Aittaa ei ole maalattu. Harhala oli asumattomana ja tyhjillään 1970-80-luvulta parin vuosikymmenen ajan.

Ympäristö

Pihatie nousee navetan sivuitse kalliiseen ja ruohottuneeseen pihaan. Pihaa on hoidettu niittämällä villiintynyttä kasvillisuutta. Aitan nurkalla on vanha omenapuu. Pihatien varressa on korkeita koivuja (yksi tuulenkaato). Pihatien varressa on kaivon paikka. Navetan takana idässä kasvaa sekametsää. Etelässä saunan ja aitan takana on nuorta (istutettua) koivikkoa. Lännessä asuinrakennuksen takana on kalloinen metsämaa.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun

historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist. rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu Rakennusperinteinen: Harhalan asuin- ja piharakennukset edustavat hyvin vanhaa torppa- ja tilasutusta, jossa on luettavissa eri aikaisia asumisen ja maatalan toimintojen kerroksia perinteinen aina 1800-luvun lopulta 1940-50-luvulle. Asutushistoria: Harhalan pihapiiri rakenuksineen, rakennusten asema ja vanha navetta sekä aitta kertovat hyvin torpan paikasta ja kylän asuttamisen historiasta. Aitta sijaitsee hyvällä kuivalla ja lämpimällä paikalla kallion laella. Aitta on säilynyt hyvin perinteisen rakenustavan ja mallin mukaisena. Aitta kertoo hyvin Harhalan torpan pihapiiristä ja viljelysten paikasta.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet:
Toimenpidesuosituksien: Vanha navetta tulee säilyttää nykyisellä paikalla, sitä ei saa purkaa. Navetan, aitan ja asuinrakennuksen väliin pihalle tai niiden läheisyyteen ei tule rakentaa uudisrakennuksia. Jos sauna puretaan tulee sen paikalle rakennettaessa huomioida vanhan saunan malli: korkeus, muoto ja rakennusmateriaalit, mitkä sopivat vanhaan pihapiiriin ja navetan läheisyyteen. Vanha aitta kalliolla tulee säilyttää nykyisellä paikalla. Sitä tulee korjata tarvittaessa perinteisin hirsirakentamisen menetelmin ja mallein. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota puun laatuun ja salvosmalliin sekä lattian (lankkujen) malliin. Aittaa ei saa purkaa.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-402-1-20 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 20.11.2006

Tallentaja Minna Halonen 20.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	141
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-4-83
Osoite	Ison-Pennontie 13	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Kalliomäen tontilla on asuinrakennus, navetta, autotalli, piharakennus, aitta ja maakellari. Tontti sijaitsee Ison-Pennon tien varressa lähellä kyläkeskustaa. Asuinrakennus on nousevan rinteiden korkeimmalla kohdalla tien mutkassa ja hyvin lähellä Isonpennon tietä. Rakennuksen kuisti on lähes tien reunassa ja sitä erottaa tiestä sireenipensaat. Aitta sijaitsee myös tien reunassa pääty tiellepäin. Muut pihan rakennukset sijoittuvat asuinrakennuksen itäpuolelle ja Soittolan tien varteen sen molemmin puolin. Maakellari sijaitsee pihan pohjoiseen laskevalla rinteellä. Sitä ympäröi maakumpu.

Historia

Kalliomäki on entinen Lehden tila, jota asui 1900-luvun vaihteessa Kustaa ja Eveliina Lehti. Paikalla oli ollut jo 1800-luvulla mahdollisesti torppa. Omistajan mukaan asuinrakennuksen keskiosa (5 x5 m tupa) on vanhin ja 1800-luvun puolivälissä rakennettu. Tämä viittaa, että mäellä oli alkuaan yksinäistupa tai ns. eteiskamaritupa: asuintupa, kapea porstua ja kamari. 1900-luvun vaihteessa taloon kuului navetta, asuinrakennus ja todennäköisesti aitta sekä piharakennus. Talo oli pieni "maatila". Kustaa Lehti mainitaan suutariksi ja itselliseksi. Asuinpaikka sijaitsi hyvällä kauppapaikalla Tampereelle johtavan maantien ja kyläkeskustan teiden risteyksessä. Torppaa on jatkettu 1900-luvulla pohjoispäässä rakennusta kamarilla sekä länsisivulla kuistilla.

Nykyinen heinälato ja puuliiteri pihan laskevalla osalla tilan pohjoisrajalla rakennettiin todennäköisesti hirsiosaltaan jo 1900-luvun vaihteessa. Rakennuksen lautarakenteinen osa on rakennettu myöhemmin.

Nykyinen traktoritalli rakennettiin todennäköisesti 1960-luvulla, kuten navettakin. Eteläpäässä autotallia on pariovi, pohjoispäässä on entiseen kanalaan tehty liiteri. Rakennus on rankorakenteinen, vuoraus on pystylautaa ja se on maalattu punamultamaalilla. Kate on aaltopellistä

Maakellari sijaitsee pihan pohjoiseen laskevalla rinteellä piha- ja päärakennuksen välissä. Se on rakennettu 1960-luvun jälkeen. Kellari on Isokokoinen, betoniperustainen ja katettu (harjakatto huopa), katolla on ilmanvaihtohormi. Kalliomäen kaivo sijaitsee Ison-Pennontien laidassa laskevalla rinteellä ja lähellä tilan rajaa. Kaivolle kulkee polku mäeltä aitan päädystä, kohti vanhaa Eino Ahosen pajaa.

Ympäristö

Tontti rajoittuu Ison-Pennontien ja Soittolantien kulmaan mäelle, josta tontti laskee jyrkästi pohjoiseen. Puutarha sijaitsee tontin keskellä asuinrakennuksen ja autotallin välissä ja rajoittuu Soittolan tien. Puutarhassa on omenapuita, marja- ja koristepensaita. Marjapensaita on myös pihan laskevalla rinteellä. Piha on nurmella. Pihatie tulee Soittolantieltä autotallin päätyyn.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Lehti Raimo

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist. rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu Rakennusperinteinen: Kalliomäen rakennukset edustavat monikerroksisesti rakennusperinteitä aina 1900-luvun vaihteesta 1960-luvulle. Asutushistoria: Rakennukset kertovat hyvin itsellisen torpan ja pienen maatilan historiasta Tampereelle johtavan maantien ja kylätien varressa. Rakennukset kertovat myös asumisen muutoksista pientilalla 1900-luvulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema ja toiminnalliset yhteydet sekä puutarhan paikka pihapiirissä. Pellot navetan eteläpuolella eivät ole neää tilan omistuksessa. Vanhan Lehden tilan maakellarin rakenteiden osia on mäellä lähellä Soittolaa. Suositukset: Rakennusten asema teiden varsilla ja puutarha piharakennusten rajaamana tulee säilyttää nykyisen tilamallin mukaisesti. Puutarhan omenapuut ja perinteiset perennat sekä, tien varren sireenipensaat aitana tulee säilyttää.

Litteet Kiinteistökuvaliite 289-402-4-83 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 7.9.2006

Tallentaja Minna Halonen 4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	132
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-12
Osoite	Puntarinraitti 160	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	4
		Inventoitu	2

Kuvaus

Karhulaan kuuluvat vanha asuinrakennus ja aitta, navetta/lato ja verstasrakennus. Karhulan rakennusten ryhmä sijaitsee maantien 325 pohjoispuolella, lähellä tien reunassa kulkevaa kevyenliikenteen väylää. Pihapiiriin ajetaan kansakoululle (Myllärinmäki) johtavan väylän suuntaan. Asuinrakennus, aitta ja navetta rajaavat sisäpihan. Asuinrakennuksen pohjoispuolella on verstaas ja länsipuolella puutarha sekä terassi (ovat osin rakenteilla).

Historia

Karhula on todennäköisesti 1920-luvulla Peltolasta (Peltola 1 isojaon järjestelykartassa vuodelta 1908) lohkotettu tila. Karhulan talo siirtyi Peltolasta nykyiselle paikalle ja mukana mahdollisesti siirrettiin pihapiiriin vanha aitta. Nimensä Karhula on saanut lähellä, tilan pohjoispuolella, kulkevasta Karhuojasta. Navettaa on laajennettu ja uusittu. Aitta on todennäköisesti siirretty pihaan 1920-luvulla. Verstaas tai liiterirakennus on rakennettu pihaan myös asuinrakennuksen rakentamisen yhteydessä 1920-luvulla.

Ympäristö

Piha-alueen eteläisivua rajaa siperianhernepensasaita. Pihatie on hiekkapintainen. Pihalue on nurmella. Asuinrakennuksen eteläpäässä on vanhoja yksittäispuita, koivu ja kuusia. Pihan pohjoislaidalla aitan takana on kuusirivi. Pihan keskiosissa on lehtikuusi ja sembramänty. Piha-alue laskee loivasti pohjoiseen Karhuojan suuntaan. Asuinrakennus sijaitsee pihan korkeimmalla kohdalla.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet**Kulttuurihistoriallinen arvo**

Historiallinen	
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Karhulan pihapiirin rakennukset ja piha edustavat 1900-luvun alkupuolen rakennusperinnettä ja tilamallia, pientilaa. Tilan navettaa on laajennettu ja uusittu, muut rakennukset ovat säilyneet hyvin 1920-luvun rakennusperinteen mukaisena.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Perinteinen asuinrakennuksen, aitan ja navetan rajaama piha-alue. Rakennusten välissä on pihakäytävä joka jatkuu navetalle. Toimenpidesuosituksia: Asuinrakennuksen ja aitan asema tulee säilyttää nykyisellään. Rakennusten väliin ei tule rakentaa, laajentaa tai istuttaa peittäviä puita ja kasveja. Asuinrakennuksen asema pihan korkeimmalla kohdalla ja kauas näkyvällä paikalla tulee säilyttää. Pihan yksittäispuut kuten pihakuusi asuinrakennuksen päädyssä tulee säilyttää, sillä puut kertovat päärakennuksen paikan kaukonäkymissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-3-12 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	129
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-9
Osoite	Lehtitie 8	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	4
		Inventoitu	2

Kuvaus

Ketola sijaitsee maantien 325 eteläpuolella kirkonkylän keskustassa, Lehtitien alkupäässä. Ketolaan kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna ja pihan länsilaidalla uusi asuinrakennus. Ketolan asuinrakennuksen pääjulkisivu on kirkolle pohjoiseen. Eteläsivulla on umpikuisti ja pääsisäänkäynti. Asuinrakennuksen eteläpuolella on pitkä aitta ja sauna. Rakennukset rajaavat piha-alueen, joka avautuu etelään ja Lehtitielle itään. Pihatie tulee Lehtitieltä suanalle ja aitalle ja jatkuu polkuna päärakennuksen kuistille. Kuistille on myös polku Lehtitieltä.

Historia

Ketopla on entinen "Keto-Kallen " torppa tai mäkitupa. 1900-luvun vaihteessa torppaa asui Ketola Kalle ja Iida. Aitta ja sauna olivat 1900-luvun alkupuolella nykyisillä paikoillaan. Lehtitie oli Yli-Knaapin karjapolku, joka jatkui etelään metsälaitumille. Keto Kallen vanha navetta sijaitsi karjapolun suuntaisesti pihan itälaidalla. Navetta purettiin 1960-luvun vaihteessa. Ilmakuvassa 1960-luvulta näkyy vanhan aitan länsipuolella korkea rakennus, uusi navetta. Navetta rakennettiin vuonna 1952. Siinä oli betoniperustainen navetta ja nurkkakivillä oleva lato. Nykyinen uudisrakennus navetan paikalla on rakennettu käyttäen hyväksi navetan rakennusrunkoa. Navetasta tehty rakennus on kesäkäytössä ja varastona. Sauna sijaitsi 1900-luvun vaihteessa nykyisellä paikalla. Sauna on rakennettu vanhoista hirsistä ja uusittu sokkeli (betonivalu). Saunan ulkoasu on uusittu (vuoraus jaettu kahteen kenttään, ikkunat, kehyslaudat, kate jne. uusittu).

Ympäristö

Piha-alue on rakenusten rajaama ja suojainen. Pihassa on yksittäispuita mm. Vaahtera, kuusi ja terijoen salva. Pihassa kasvaa sireenejä ja muita koristepensaita. Pihan keskiosassa on puutarha ja grillipaikka. Piha-alue on laajalti nurmella. Pihan autotie on hiekkapintainen. Asuinrakennuksen pohjoispuolelta laskee kallion rinne maantien suuntaan. Tilaa rjaa maantielle nuoret kuuset.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;

Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Matti Mäkinen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Ketolan torpan pihapiiri rakennuksineen on säilynyt kohtalaisesti 1900-luvun alun rakennusperinteiden mukaisena. Säilyneiden rakennusten asema tontilla on alkuperäinen. Vanha navetta Lehtitien reunasta on purettu. Asutushistoria: Vanha torppa kertoo kirkonkylän karjapolun varressa olleesta torppariasutuksesta 1800-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Torpan paikka ja vanha asuinrakennus sijaitsevat kirkolta etelään nousevalla kallioisella alueella maisemallisesti keskeisellä paikalla. Asuinrakennus näkyy kaukonäkymissä kirkolta tai maantieltä katsottaessa.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema vanhan pihapiirin perinteiden mukaan, torpan, aitan ja saunan rajaama piha sekä entisen navetan erillinen piha-alue. Suositukset: Vanhojen rakennusten asema ja niiden rajaama puutarha tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Vanhoja yksittäispuita rakennusten läheisyydessä voi suosia. Torpan näkyvyyttä kirkolle tulisi avata ja välttää istuttamasta torpan pohjoissivulle korkeita pensaita, puita tai puuriviä. Torppa kalliolla ja kapea Lehtitien linja (erityisesti tien alkupäässä) kertovat vanhasta karjapolun paikasta sekä torppien alueesta polun varressa.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-9 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva 1960-luvun vaihteesta Matti Mäkisen omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	134
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-23
Osoite	Peltolantie 70	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	itsellinen	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Koivuojan tila sijaitsee maantieltä 325 etelään vievän Peltolantien päässä. Tilan itäpuolella on metsämaata ja länsi sekä pohjoispuolella laajat peltoaukeat. Koivuojaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, navetta (talli päädyssä), sauna ja liiteri. Pihapiirin korkeimmalla kohdalla on asuinrakennus. Sisäänkäynti on pohjoissivulla. Asuinrakennuksen pohjoispuolella, pihan laskevalla rinteellä, on aitta. Luoteeseen laskevalla pihan osalla navetta, sauna ja liiteri. Kaivo sijaitsee saunan ja aitan välissä. Liiteri on paikoin huonokuntoinen ja sitä korjataan parhaillaan. Liiteri on lautarakenteinen (pystylautaa) ja maalattu punamultamaalilla.

Historia

Koivuoja on Peltolasta lohkottu tila ja mahdollisesti sodanjälkeinen asutustila.

Ympäristö

Koivuoja sijaitsee maaston korkeimmalla kohdalla mäellä. Piha-alue laskee asuinrakennuksesta länteen ja pohjoiseen. Puutarha sijaitsee asuinrakennuksen itä- ja pohjoispuolella. Puutarha on hyvin hoidettu. Siinä on vanhoja omenapuita, marjapensaita ja koristekasveja sekä pensaita. Piha-alue on kauttaaltaan nurmella. Pohjoiseen laskeva rinne viettää paikoin jyrkästi alas aitan kohdalla. Länteen rinne viettää loivasti kohti navettaa. Pihan pohjoislaidalla on nuoria lehtipuita ja kaukonäkymät peltoaukean yli maantielle 325 asti. Saunan ympäristössä on pihlajia.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen**Rakennushist.**

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo**Perustelu**

Rakennusperinteinen: Koivuojan rakennukset ja pihapiiri edustavat sodanjälkeistä rakennusperinnettä ja 1940-luvun rakentamisen malleja. Asuinrakennus sijaitsee suotuisasti pihan korkeimmalla kohdalla ja suojaisan metsän reunassa. Navetta on sijoitettu pellon laitaan ja aitta lähemmäksi asuinrakennusta puutarhan läseisyyteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1940-luvulle ominainen pintilan pihamijöö ja ajan perinteiset rakennukset. Suositukset: Asuinrakennuksen, aitan ja navetan rajaama piha-alue tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Puutarha tulee säilyttää asuinrakennuksen ja aitan läheisyydessä.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-23 ja asemapiirros

Valokuvat**Inventoija**

Minna Halonen

8.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	127
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-55
Osoite	Kirkkotie 3	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Kotikontu sijaitsee Kirkkotien varrella, sen alkupäässä. Asuinrakennus näkyy hyvin Kivisalmentieltä Kirkkotielle jatkettaessa teiden risteykseessä (Knaapin-, Kivisalmen- ja kirkkotien risteyksessä. Asuinrakennuksen kuisti ja sisäänkäynti on lähellä tietä. Varsinaista autotietä ei ole. Kotikontuun kuuluu asuinrakennus, liiteri ja sauna.

Historia

Kotikontu ja sen asuinrakennus on todennäköisesti kauppias Vuorisen rakennuksista Kirkkotien itäpäästä paikalleen siirretty ja rakennettu 1920-luvulla. Sauna on niinkään siirretty ja rakennettu tontille todennäköisesti 1920-luvulla. Rakennus on paikkakunnalla hyvin tunnetun kirjailija Anni Lahtisen koti. Ilmakuvassa 1950-luvulta piharakennukset liiteri ja sauna ovat nykyisillä paikoillaan tontin kulmauksissa. Puutarha oli asuinrakennuksen länsi- puolella ja pohjoiseen alas viettävällä osalla. Asuinrakennuksen länsipuolella kylä- ja maantien suuntaisesti oli 1920-luvulla lisäksi navetta. Kiinteistö on myyty syksyllä 2006 Vallinojilta uudelle omistajalle.

Ympäristö

Tonttia rajaa teille kaikilla sivuilla siperianhernepensasaita. Piha-alue on nurmella. Puutarha, omenapuut ja marjapensaat, sijoittuu pääosin tontin länsi- ja lounaiskulmaan. Itäisivulla tonttia on koristepensasaita ja -istutuksia. Tontin pohjoislaidalla on liiteri ja pieni sauna. Sauna on lähellä Knaapintietä.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Vallinoja Matti

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Kotikonnun rakennukset ja piha kasveineen muodostavat perinteisen 1920-luvun pihapiirin. Posti- ja asuinrakennus sekä piharakennukset ovat perinteinen kylätien varren asutus- ja asiointipaikka. Rakennusten hyvin säilynyt perinteinen muoto ja asu kertovat pihapiirin sekä postin iän, mutta myös niiden toiminnallisista yhteyksistä kylään. Monipuolinen: Posti- ja asuinrakennus edustavat kylän 1920-luvun asutusta, asumisen tapaa ja kylän postipalvelua virkatalona. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Postin pihapiirin rakennukset korostuvat, sillä ne sijaitsevat vanhoina kylärakennuksina Kirkkotien länsipäässä kylätien porttina yhdessä vastapäisen Osuuskaupan rakennuksen kanssa. Leipomo ja piharakennukset näkyvät hyvin lännestä Kivisalmentielle lähestyttäessä ja Knaapin- sekä Kirkkotien risteyksessä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Posti- ja asuinrakennuksen sekä piharakennusten asema 1920-luvun perinteiden mukaan. Toimenpidesuosituksia: Asuin- ja piharakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman mukaisesti, silloin niiden toiminnallinen ja historiallinen yhteys kylään säilyy kertovana.

Lähteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-55 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

LIITE KIINTEISTÖINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ KOTIKONTU

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-55/ Kotikontu

Kotikontu lännestä Kirkkotien alkupäästä.

Asuinrakennus kaakosta.

Asuinrakennus pohjoisesta.

Asuinrakennuksen länsipääty.

Kivijalka itäpääty.

Piharakennus etelästä.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-55/ Kotikontu

Liiteri etelästä.

Piha idästä (taustalla Knaapin tie).

Pihasauna etelästä.

Sauna pohjoisesta.

Saunan perustuksia ja korjauksia.

Asemapiirros Kotikontu

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	136
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-4
Osoite	Arosentie 15	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	5

Kuvaus

Leppämäen tila rakennuksineen sijaitsee maantien 325 eteläpuolella Salokankaantien eteläpäässä. Arosentie Leppämäen tilalle eroaa Salokankaantiestä kaakkoon. Leppämäen pihatie jatkuu Arosentiestä suoraan tilan pihapiiriin. Tilan rakennukset sijaitsevat mäellä ja siitä joka suuntaan laskevalla maalla. Tilaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, puimala, navetta, sauna ja pihatien varressa uusi grillikota.

Asuinrakennus sijaitsee mäen korkeimmalla kohdalla. Sen eteläpuolella loivasti laskevalla rinteellä on puimala. Aitta ja navetta sijaitsevat asuinrakennuksen itäpuolella ja sauna rakennuksen ohjoispuolella.

Historia

Leppämäki on lohkottu Peltolan tilasta 1920-luvun lopulla. Pihan etelälaidalla (kasvimaan reunalla) on omistajan mukaan jäänteitä vanhasta kivijalasta.

Tilalla pidetään hevosta. Puimalasta on erotettu talli hevoselle. Hevosien laidunta on myös Leppämäsen asuinrakennuksen pohjoispuolella.

Nykyisistä tilarakennuksista vanhimmat ovat navetta, aitta ja sauna.

Ympäristö

Pihatien pohjoispuolella (grillikodan kohdalla) voi havaita vanhaa hakamaatyypistä metsäpohjaa katajineen ja koivuineen. Tilan pohjoispuolella on peltoaukeaa, joka jatkuu maantielle asti. Saunan ja navetan takana kasvaa nuoria lehti- ja havupuita. Leppämäen eteläpuolella on metsämaata. Etelään loivasti laskevalla rinteellä on kasvimaata ja sen jälkeen laidunmaata hevosille. Puutarha marjapensaineen on asuinrakennuksen itäosalla. Piha-alue on nurmella. Pihatie on hiekkapintainen.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;

Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Konttila Terho

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

Rakennushist. rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu Rakennusperinteinen: leppämäen rakennukset ja pihapiiri edustavat 1920-luvun ja sodanjälkeistä rakennusperinnettä. Asuinrakennus sijaitsee suotuisasti pihan korkeimmalla kohdalla näkyvällä paikalla. Navetta on sijoitettu lähelle pellon laitaa ja aitta lähemmäksi asuinrakennusta puutarhan läseisyyteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1920-luvulle ominainen pientilan pihamijö ja ajan perinteiset navetta ja sauna rakennukset. Suositukset: Piharakennukset sijaitsevat tilan itälaidalla ja asuinrakennus pihan korkeimmalla kohdalla niistä kauempana. Rakennusten asema tulee säilyttää. Puutarha tulee säilyttää asuinrakennuksen ja aitan läheisyydessä.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-402-3-4 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 7.9.2006

Tallentaja Minna Halonen 4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	125
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-32
Osoite	Ison-Pennontie 12	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Lähteenmäen tontilla on vanha asuinrakennus, jota on uusittu ja laajennettu, uusi liiteri ja vanha aitta. Rakennusten ryhmä sijaitsee Ison-Pennontien varressa jyrkästi nousevalla mäellä. Asuinrakennuksen pääty on lähes tiessä kiinni. Aitta on asuinrakennuksesta pohjoiseen puutarhan laskevalla osalla. Aitan pääjulkisivu sisäänkäynteineen on Ison-Pennon tielle. Liiteri on asuinrakennuksesta etelään pihan laskevalla osalla aivan mäen alla.

Historia

Lähteenmäki on entinen Lähteen torppa ja itsellinen tila 1920-luvun vaihteessa. Tilaa asui käsityöläinen, Kuhmalahdella tunnettu kelloseppä ja soitinrakentaja Oskari Lähde (1863-1941). Lähteen perhe asui taloa 1900-luvun vaihteessa. Asuinrakennus oli tuolloin Ison-Pennon tien, eli Tampereen maantien varressa, hyvällä kauppapaikalla. Navetta on sijainnut muistiedon mukaan tien suuntaisesti torpan eteläpuolella. Aitta on voinut sijaita asuinrakennuksen suhteen alempana mäen juurella tai lähellä rakennusta mäen laella. Nykyinen aitan sijainti tontilla ei ole luonteva.

Ympäristö

Piha-alue rajautuu Ison-Pennon tiehen idässä. Piha on mäen etelään ja pohjoiseen laskevalla osalla. Piha-alue on nurmella. Asuinrakennus sijaitsee mäen laella. Puutarhassa on muutama omenapuu ja koristepensaita.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Vanha torpan paikka rakennuksineen on säilynyt kohtalaisesti . Asuinrakennusta on jatkettu ja aittaa on mahdollisesti siirretty tontilla. Muut piharakennukset ovat uusia. Asutushistoria: Aitta ja asuinrakennuksen paikka vanhan maantien varressa kertovat vielä 1900-luvun vaihteen itsellisten ja käsityöläisten asuinalueesta mäellä Ison-Pennon tien varressa.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksen vanhan osa ja torpan asema tien varressa sekä vanha ruoka- ja vaateaitta. Toimenpidesuositukset: Rakennuksen itäpään kapeaa runko-osaa tai pohjoissivun aukotusta ei saa muuttaa ja laajentaa. Aitta tulee säilyttää pihapiirissä tielle näkyvällä paikalla. Aitta ja sen perinteinen asu kertoo vielä vanhasta asuinpaikasta.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-32 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	126
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-35
Osoite	Pohjantie 722	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	kokoontuminen	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	itsellinen	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	2

Kuvaus

Tontilla on vanha koulurakennus, piharakennus, vaja ja matonpesupaikka altainen. Vanha kansakoulu piharakennuksineen sijaitsee maantien 325 pohjoispuolella. Pihatie koululle tulee suoraan maantieltä kevyenliikenteen väylän läpi. Koulurakennuksen pääty on maantielle. Pääsisäänkäynnit ja -julkisivu ovat länsisivulla. Koulun länteen avautuvalla piha (liikennöinti ja pysäköinti) on sorapintainen ja laaja. Pihan pohjoislaidalla on pitkä piharakennus. Koulu, piharakennus ja vaja rajaavat pihan idästä ja pohjoisesta.

Historia

1940-luvulla rakennetun kansakoulun ympäristö oli entinen Mylläri Mäkisen asuinpaikka 1900-luvun alussa. Mylläri Juho Mäkinen piti pientä kauppaa (nuuskakauppa) ja myllyä. 1900-luvun vaihteessa paikalla oli kylän tuulimylly (mamsellimylly). Mylly rakennettiin vuonna 1872, rakentaja oli Kuhmalahtelainen mylläri, myllyjen rakentajana tunnettu Erik Lindroos.

Kansakoulurakennus on suunniteltu 1920-luvun koulujen tyyppi- ja piirustusten mukaan. Uuden koulun suunnitelmat aloitettiin jo 1920-luvulla. Tontti uutta koulua varten saatiin ostettua vuonna 1938 ja koulun piirustukset hyväksyttiin vuonna 1939, mutta rakentaminen aloitettiin vasta vuonna 1941. Koulun tarvitsema piharakennus rakennettiin samaan aikaan. Sotavuodet hidastutti rakentamista. Koulu otettiin käyttöön vasta vuonna 1947.

Kansakoulu lopetti toimintansa paikalla vuonna 1975. Koulu on nyt kylätilana, kerho- ja monitoimitilana.

Ympäristö

Pihan länsilaidalla kasvaa sekametsätyyppistä puustoa ja osin vesakkoa. Koulun itäpuolella on laaja nurmettu piha-alue, jolla on mm. Skeittiramppi ja urheilukenttä. Pihalla kasvaa yksittäispuina koivuja ja leppiä. Koulun länsipuolen liikennöintipiha on karkearakeista soraa. Pihan pohjoislaidalla on laatoitettu matonpesupaikka altainen. Nurmetulla pihaosalla kasvaa yksittäisiä lehtipuita.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden

seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;
Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	sivistyshistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	rakennusperinteinen: Kansakoulu- ja piharakennus muodostavat perinteisen 1900-luvun maaseudun koulun pihapiirin. Miljöö on hyvin kertova, sillä koulun, pihan ja piharakennuksen toiminnallinen yhteys on luettavissa. Koulun länsipuolen avoin ja perinteinen koulun piha on muodoltaan säilynyt hyvin. Pihan pinta on uusittu karkeasta sorasta rakennusjankohdan perinteistä poiketen. Sivistyshistoria: Koulu ja sen ympäristö kertovat 1900-luvun kansakoulun perinteistä, toiminnasta ja kansakoulujen rakentamisen mallista. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Koulu sijaitsee pääty maantielle 325 tasaisessa maastossa ja suoralla tieosuudella. Rakennus näkyy hyvin kaukonäkymissä etelästä, mutta avoimen piha-alueen vuoksi myös idästä ja lännestä lähestyttäessä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Koulun pihan ja rakennusten muodostama perinteinen koulumiljöö. Pitkä koulurakennus ja piharakennus rajaavat pihan .
Toimenpidesuosituksia: Koulu ja piharakennus tulee säilyttää asemansa mukaisena yhtenäisenä miljöönä. Piharakennusta ei saa purkaa. Pihan länsilaidalla tulee raivata vesakkoa ja säästää vanhimpia yksittäispuita koivuja ja mäntyjä. Koulun eteläpäädyssä olevat yksittäispuut, suuret kuuset tulee säästää koulun maamerkkeinä maisemassa.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-35 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	135
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-30
Osoite	Salokankaantie 72	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asunkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	2
		Inventoitu	2

Kuvaus

Mäntysaloon kuuluvat asuinrakennus ja piharakennus. Tila on Salokankaantien eteläpäässä nousevalla mäellä. Asuinrakennus on syvärunkoinen ja korkea (1.5 kerroksinen) rungotaan. Vintillä on asuinhuoneet. Rakennuksen kuisti on korotettu. Rakennuksen vuoraus on pystylaudasta ja se on peiterimoitettu. Päädyissä on limilautaa. Ulkoasu on uusittu koristelliseksi ja vuoraus on maalattu vaalean punaiseksi. Nurkka- ja kehyslaudat ovat valkoiset. Räystäänaluset on laudoitettu umpeen. Vanhan runko-osan kivijalkaa on korjattu betonikuorella.

Piharakennuksessa on ollut navetta (länsipäässä) ja mahdollisesti verstaas. Rakennus on pitkä ja matala. Vuoraus on peiterimoitettua pystylautaa ja se on maalattu punamultamaalilla. Nurkka- ja kehyslaudat ovat valkoiset. Kate on aaltopellistä ja maalaamaton.

Historia

Mäntysalo on vanha "Salokangas" nimellä tunnettu tila, jossa asui todennäköisesti puuseppä Juho Salokangas aina 1940-luvun lopulle.

Asuinrakennuksessa on todennäköisesti osin hirsirunko (vanha rakennus) ja perustuksena on osin luonnonkivijalka. Aukotus runko-osassa (ensimmäinen kerros) viittaa nykyistä vanhempaan rakennustapaan, mahdollisesti 1900-luvun alkupuolelle. Mäntysalo on vanha tilapaikka.

Rakennusta on korotettu ja jatkettu eteläsivulla kuistilaajennuksella. Aukotusta on uusittu ja muutettu erityisesti itäpäädyssä. Rakennusta on lisäeristetty (ikkunat syvällä) ja vuoraus sekä kaikki nurkka- ja kehyslaudat on uusittu (uusi malli). Kate on uusittu, samoin katon malli.

Piharakennuksen länsipäässä on vanha navetta. Piharakennus rakennettiin todennäköisesti 1930-40-luvulla.

Piharakennuksen itäpäähän on uusittu autotalli ja verstaas osa.

Ympäristö

Pihatie nousee Salokankaantielta mäelle. Tie on hiekkapintainen. Rakennuksia ympäröi metsämaa. Piha-alueella on nähtävissä vanhoja pihapuita. Asuinrakennuksen eteläpuolella on kaksi vanhaa tammea. Rakennuksen itäisivulla on vanhan kasvimaan ja puutarhan paikka. Puutarhan kasveja (omenapuita ja marjapensaita) on peittynyt osin heinikkoon.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Asuinrakennusta on merkittävästi muutettu. Rakennusta on laajennettu uudella ja korkealla kuistiosalla. Aukotusta ja puitemallia on uusittu. Tilajäsennys on todennäköisesti muutettu alkupeäisestä pohjasta poikkeavaksi. Ulkoasun vuoraus ja ulkoväri poikkeavat perinteisistä malleista. Ulkoasun rakennustyyli on hämmäntävä, eikä rakennukseen tehdyt muutokset ole selkeästi luttavissa. Piharakennus on kohtalaisesti säilynyt 1930-40-luvun rakennustavan mukaisena jakertovana.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Kohteet on esitelty vain kiinteistölomakkeella. Toimenpidesuosituksien lisäeristys ja umpeen laudoitetut räystäänalukset sekä kivijalan betonointi keräävät rakenteisiin kosteutta. Näissä tulee lisätä ilman vaihtumista, korjata rakenteita ja materiaaleja, jotta välttyään kosteusvaurioilta. Vuoraus tulee lähelle maan pintaa joten kivijalkaa lähellä oleva kasvillisuus tulee niittää pois kosteutta keräämästä. Vuorauksen alimmat laudat ovat kärsineet kosteusvaurioista puutteellisen sadeveden ohjauksen vuoksi erityisesti eteläosilla. Sadevesien ohjaus syöksytorstista rakennuksen nurkalle aiheuttaa lisää kosteusvaurioita. Piharakennusta tulee korjata mikäli mahdollista säilyneen ulkoasun ja rakennusperinteiden mukaisesti. Rakennuksen kunto on kohtalainen. Navettapään aukotus ja vuoraus tulisi korjata. Sadevesien ohjaus on puutteellinen.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-30 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

8.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	142
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-8-0
Osoite	Ison-Pennontie 4	Alue	0
Aluetyyppi	kirkonkylä	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Oksalaan kuuluu asuinrakennus, talli ja navetta, saunamökki, maakellari ka uusi grillikatos. Asuinrakennuksen sisäänkäynnille tulee pihakäytävä Ison-Pennontieltä. Tieltä on portti pihalle. Kaivo on tontin eteläkulmassa tien lähellä. Pellot sijaitsevat lammashaan länsipuolella (eri rekisteri nro kuin kiinteistöllä). Maakellari sijaitsee kummalla navetan ja saunan välissä. Kellarissa on betoniseinät, harjakatto, päädyssä pystylautaa. Kate on huopaa kolmiorimoilla ja ovi on vaakaneloitu. Kellariaukon sivut on kivetty.

Asuinrakennus sijaitsee maantien läheisyydessä pihan pohjoislaidalla. Navetta sijaitseen pihan etelälaidalla ja sille on oma ajotie Ison-Pennon tieltä. Pihan länsilaidalla sijaitsevat sauna ja grillikatos. Asuinrakennuksen edustalla on etelään avautuva puutarha ja omenapuita.

Historia

Oksala on vanha torppa (Ala-Knaapin torppa). 1900-luvun vaihteessa torppaa asui David Ahonen suntio ja vaimo Miina Ahonen. Itselleiseksi torppa tuli 1920-luvun vaihteessa. Tila sai viljelymaata lisää etelämpänä olevalta Kolarin torpalta.

Maakellari rakennettiin todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella ja sitä on korjattu myöhemmin. Kate on uusittu , tehty betonivalu ja laudoitusta päätyyn.

Uusi navetta rakennettiin todennäköisesti vanhan navetan paikalle pihan eteläosalle. Tilan pellot olivat pihasta länteen nykyisen lammashaan jatkeena, kuten nytkin.

Omenatarha on istutettu mahdollisesti 1930-luvun lopulla. Puutarha marjapensaineen on sijainnut asuinrakennuksen ja saunan välisellä alueella sekä asuinrakennuksen eteläpuolella 1930-luvulta eteenpäin. Asuinrakennukselta vie polku navetalle. Käytävä sisäänkäynnille on tullut Ison-Pennon tieltä 1930-luvun lopulla rakennetun asuinrakennuksen edustalle rakennusajasta alkaen. Pihatie navetalle ja tallille Iosn-Pennon tieltä on varattu maatyökoneille ja autoille.

Ympäristö

Oksala sijaitsee vanhan ja uuden maantien risteyksessä. Navetan takana on lammashaka. Kuusirivi erottaa maantien ja asuinrakennuksen tontin pohjoisrajalla. Asuinrakennuksen eteläpuolella on puutarha. Pihasaunan ympäristö grillikatoksineen on nurmella ja hoidettu

omakotipihan tapaan.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Brita Ahonen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist. rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu Rakennusperinteinen: Oksalan rakennukset edustavat sotaa edeltäneen ajan 1930-luvun pientilan miljöötä ja rakentamisen tapaa, mikä näkyy asuinrakennuksen ja navetan, puutarhan sekä saunan asemassa tontilla. Uudempi navetta kertoo muutoksista tilalla 1960-luvun jälkeen. Asutushistoria: Oksala on vanha torpan paikka ja se kertoo kylän keskustan asuttamisesta Tampereen maantien varteen sekä pientilan historian muutoksineen 1900-luvulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1930-luvulle tyypillinen asuin- ja maatilamiljöö rakennuksineen teiden risteyksessä. Suositukset: Rakennusten, puutarhan, pihapolkujen ja käytävien sekä tonttia rajaavan kuusirivin asema tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-402-8-0 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 7.9.2006

Tallentaja Minna Halonen 4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	138
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-62
Osoite	Peltolantie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Peltolan rakennusryhmä sijaitsee laajojen peltoaukeiden eteläpäässä. Tilatie lähtee maantieltä 325 etelään. Pihapiirissä on vanha asuinrakennus, navetta, aitta (liiterinä), sauna ja uusi aittamökki. Asuinrakennuksen pääjulkisivu on pohjoiseen pelloille päin. Rakennuksen itäpuolella on navetta, eteläpuolella liiteri ja sauna. Saunan läheisyydessä on kaivo.

Historia

Peltola 2 rekisterinumero 3 sijaitsi 1900-luvun vaihteessa Ison Pennon kyläkeskustassa lähinnä kirkkoa ja Ali- ja Yli-Kukon itäpuolella. Peltolan oli rekisteri nro 6 vielä 1800-luvun lopulla. Taloon kuului historiallisten karttojen mukaan 1900-luvun vaihteessa ainakin kaksi pitkää asuinrakennusta, jotka rajasivat niiden väliin jäävää piha-aluetta. Toinen rakennuksista sijaitsi aivan kylätien ja maantien reunassa tien suuntaisesti ja toinen pääty tielle (pääjulkisivu kirkkollepäin). Kestikievarien paikat 1800-luvulta 1900-luvun lukuun vaihtelivat, mutta Isonpennon Peltola on ollut jossain vaiheessa kestikievarina, joko kirkonkylässä tai muutettuaan nykyiselle paikalle.

Historiatietojen perusteella Ison Pennon Peltolan talo rakennettiin todennäköisesti 1800-luvun puolivälissä. Vanhan 1900-luvun vaihteessa otetun valokuvan mukaan Peltolan päärakennus oli aumakattoinen ja talonpoikaisempireä tyyliltään. Rakennus oli 1900-luvun vaihteessa vuoraamaton. Siinä oli kuusiruutuiset ikkunat ja ylinnä kapeat haukkaikkunat sivuilla ja päädyissä. Päärakennuksessa toimi historiatietojen mukaan Kuhmalahden ensimmäinen kansakoulu 1880-luvulla (aloitti vuonna 1883). Peltolan päärakennus ja mahdollisesti muita tilarakennuksia siirrettiin vuonna 1908 tai pian sen jälkeen Isonjaon tarkistustoimituksen mukaan nykyiselle paikalleen. Peltolan muuttaessa vanhan asuinrakennuksen hirsirunko käytettiin hyväksi uutta päärakennusta tehtäessä 1910-luvulla. Toinen Peltolan asuinrakennuksista saattoi jäädä Ison-Pennon kylätien varteen ja se oli mahdollisesti ns. Vuorisen kaupparakennuksena 1900-luvun alussa. Nykyinen Peltola 2 tila on historiallisissa kartoissa paikan Koivisto kohdalla. Peltiseppä Eino Ahosen 1900-luvun vaihteen kylästä laatiman piirustuksen mukaan Koivisto nimistä paikkaa asutti vuosisadan vaihteessa Koivisto Ville ja Tilta torpassaan. Peltola 2 tunnettiin kuitenkin 1900-luvun puolivälissä asukkaiden Somiska nimen mukaan.

Peltolan vanha navetta rakennus oli 1930-luvun pitäjänkartan mukaan poikittain päärakennukseen nähden ja päärakennuksen itäpuolella lähellä nykyistä navetan paikkaa.

Ympäristö

Pihatie kulkee avoimena peltoaukeiden läpi. Pihatien varressa lähellä asuinrakennusta on vanhoja yksittäispuita, vaahteroita, koivuja ja kuusia. Asuinrakennuksen pohjoispuolella ja näyttävän pääsisäänkäynnin edustalla on koristepuutarha. Rakennuksen länsipäässä ja eteläpuolella on ns. Hyötypuutarha ja kasvimaa. Piha-alue on laajalti nurmella.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Peltolan rakennukset ja pihapiiri kertovat tilan 1900-luvun alkupuolen tilamiljööstä. Päärakennus on säilynyt parhaiten ja asemansa mukaisesti. Navetta on uudempi rakennus. Asutushistoria: Peltola 2 on isonjäön järjestelyn vuosina 1902-08 muodotunut tila. Peltolan rakennukset ryhmiteltiin nykyiselle paikalle peltoaukeiden taakse ja metsän reunassa nousevalla mäelle pääosin 1900-luvun alkupuolella. Peltolan päärakennus kertoo myös Isonpennon kylässä tehdystä isonjaon järjestelystä ja sen myötä hajonnesta vanhasta kylämallista (rivikylä).

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Päärakennuksen asema mäellä ja tilatien eteläpäässä. Puutarha päärakennuksen ympärillä. Juhlasisäänkäynti ja kuisti pohjoiseen peltojen suuntaan. Suositukset: Päärakennuksen asema tulee säilyttää nykyisen piharakenteen mukaisesti. Päärakennuksen läheisyyteen ei tule rakentaa uudisrakennuksia jotka kilpailevat sen aseman ja luonteen kanssa. Päärakennuksen edustalle ei saa rakentaa siten, että kaukonäkymät pääjulkisivulle estyvät. Päärakennuksen pohjoispuolella on perinteisesti säilytettävä koristepuutarha ja eteläpuolella hyötypuutarha.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-62 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

8.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	128
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-71
Osoite	Pappilantie 1	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Kiinteistöllä on seurakuntatalo ja kotiseutumuseo rakennuksineen. Kirkkotieltä pohjoiseen kääntyvän pihatien varressa on seurakuntatalo, jonka sivuitse tie jatkuu piha-alueen liikennöintiosaan ja parkkialueelle. Seurakuntatalon länsipuolella on puutarha, kotiseutuyhdistyksen pakarirakennus ja viljamakasiini. Nämä rakennukset muodostavat kiinteän ryhmän. Liikennöintiosalla pihaa, sen itälaidalla, on liiteri ja pohjoislaidalla von anha sauna. Pihan länsilaidalla voi erottaa kivijalan kiviä osin maahan painuneina. Rakennusten ryhmä on osa Ala-Knaapin vanhaa kantatilaa. Ala-Knaapin 1920-luvulla rakennetusta päärakennuksesta on uusittu 1970-luvulla seurakuntatalo.

Historia

Kiinteistöllä oleva rakennusten ryhmä sijaitsee Ala-Knaapin vanhan tilan paikalla. Käytössä ovat Ala-Knaapin asuin- ja pakarirakennus, kiinteistölle siirretty viljamakasiini (lainajyvästö), sauna ja liiteri. Ala-Knaapin riihi/kuivuri pohjoisempana ei kuulu enää kiinteistöön.

Ala-Knaapi oli Ison-Pennon vanha kantatalo, joka halottiin Knaapin talosta (Yli- ja Ala-Knaapiksi) vuonna 1753. 1800-luvun lopulla Ala-Knaapin taloon ja pihapiiriin kuuluivat vanha asuinrakennus, pytinki, pakari ja sauna, talli ja navetta, pienempi navetta ja lukuisia piharakennuksia. Ala-Knaapin pihan läpi kulki polku pohjoiseen Karhuojan suuntaan. Polun varressa oli Ala-Knaapin riihi lähellä nykyistä riihen/kuivurin paikkaa. Pytinki sijaitsi lähempänä Kirkkotien mutkaa, nykyisen piha-alueen etelälaidalla. Asuinrakennuksen pääjulkisivu oli kylätielle, silloiselle Tampereen maantielle. Pytingin ja vanhan asuinrakennuksen väliin jäi suojainen piha-alue, nykyisen pihan ja puutarhan kohdalle. Asuinrakennusten pohjoispuolella oli piharakennusten ja navetoiden rajaama karjapiha. Tulipalo tuhosi Ala-Knaapin asuin ja piharakennuksia 1910-luvun lopulla. Vanha asuinrakennus paloi ja tilalle rakennettiin nykyinen asuinrakennus vuonna 1919. Uusi navetta, talli, sikala ja karjakeittiö rakennettiin vuonna 1921. Navetta on purettu ja kivijalan jäänteitä on edelleen nähtävissä pihan länsilaidalla. 1800-luvun lopun aikaisen pikkunavetan paikalla on nyt pihasauna, joka rakennettiin todennäköisesti myös palon jälkeen 1920-luvulla. Nykyinen pakari rakennettiin 1930-luvulla.

Liiteri on rakennettu pihan itälaidalle 1900-luvun puolivälissä tai jo aiemmin. Liiteri on rankorakenteinen (pystylautaa), nurkkakivilla ja maalattu punamultamaalilla.

1950-luvulla Ala-Knaapin piha-alueen eteläpuolella oli puutarha (omenapuita) ja kasvimaata. Nykyisellä sisäpihalla oli luonnonnurmi ja polku pihan yli asuinrakennukselta pakarille. Navetan ja liiterin sekä saunan piha-alueetta erotti päärakennuksesta pensasaita. Pihan länsirajalle oli istutettu 1940-50-luvulla kuuksia. Pitkän asuinrakennuksen pohjoispäädyssä oli pulpettikattoinen umpikuisti. Navetan eteläpäässä oli poikkikäytävä.

Ala-Knaapi oli maatilana 1960-luvulle. Tila ostettiin Kuhmalahden seurakunnalle, joka kuuluu nyt Kangasalan seurakuntaan. Kotiseutuyhdistys vuokrasi pakarin museokäyttöön vuonna 1972. Ala-Knaapin asuinrakennusta laajennettiin pohjoispäähän vuonna 1972 (seurakuntasali). Viljamakasiini (lainajvästö) siirrettiin tontille vuonna 1980 nykyiselle paikalleen. Seurakuntatalon omistaa Kuhmalahden seurakunta, joka nykyään kuuluu Kangasalan seurakuntaan. Kuhmalahden kotiseutuyhdistys on vuokrannut Ala-Knaapin entisen pakarirakennuksen museokäyttöön. Pihasauna ei ole enää aktiivikäytössä.

Ympäristö

Pihatien itäpuolella on nouseva rinne, joka on kivetty Yli-Knaapin suuntaan pengertäen ja väliin kiviaidan tapaan. Kiviaita on Yli- ja Alaknaapin rajalla. Pihatie päättyy laajaan avoimeen luonnonnurmiin ja hiekkapintaiseen kenttään (liikennöinti ja pysäköinti). Kentän pohjoislaidalla, saunan takana, on heinikköä ja vanhoja marjapensaita. Saunan takaa avautuu kaukonäkyvä Karhuojan suuntaan pohjoiseen. Saunan takaa näkyy myös entinen Ala-Knaapin riipi ja kuivuri. Liikennöintipihaan länsilaidalla on pensaikkokorja-aidan tapaan ja viljamakasiinin vierestä yhteys Knaapin tielle. Seurakuntatalon, pakarin ja makasiinin välissä on puutarha, jossa on vanhoja yksittäispuita mm. tammi ja vaahteroita sekä sembramäntyjä pakarin lähellä. Piha-alue on nurmella. Pihan etelälaidalla on kaivon paikka. Pihan etelälaidalla on pensasaitaa ja koristepensaita mm. sireeniä ja orapihlajaa. Pakarin ja makasiinin takana Knaapin tien reunassa (tien suuntaisesti) on pitkä korkeiden kuusien rivi.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Arja Marttala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

monipuolinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Seurakuntatalo, pakari piha puineen muodostavat kohtalaisesti säilyneen perinteisen 1920-luvun maatalon pihapiirin. Tilan navetta on purettu ja pihaan on siirretty viljamaksiini muualta museokäyttöön. Kasvimaata ja pihojen jäsenpensasaidoin ei ole säilynyt. Pihapiirissä ei ole säilynyt rakennuksia Ala-Knaapin kantatalon 1700-1800-luvulla muotoutuneesta tilasta.

Monipuolinen: Vanha asuinrakennus ja seurakuntatalo edustavat kylän 1920-luvun asutusta ja asumisen muotoa. Päärakennuksen ja pakarin perinteinen muoto ja asu kertovat 1920-luvulla syntyneestä pihapiiristä ja tilan sekä myöhemmin seurakunnan sekä kotiseutuyhdistyksen toiminnallisista yhteyksistä kylään.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: vanhan asuinrakennuksen ja pakarin muodostma pihamiljö. Toimenpidesuositukset: Vanhan maatilän päärakennuksen asemaa ja näkyvyyttä kylätieltä etelästä tulee korostaa siten, että näkymiä Kirkkotieltä päärakennukselle ja sen pihaan avataan eteläsivun aitoja ja pensaita leikkaamalla sekä karsimalla nuoria puita. Päärakennuksella voisi olla maisemallisesti keskeisempi asema ja sen asemaa voi korostaa lisäämällä näkyvyyttä. Päärakennuksen ja pakarin välissä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Vanhat puut kertovat Ala-Knaapin kantatalon paikan ja päärakennuksen iän. Autoille ja liikennöintiin varattua piha-aluetta voidaan jäsentää ja erottaa se puutarhasta perinteisesti esim. Pensasistutuksin. Liikennöintiosa saa olla hiekkapintainen. Pihan jäsentäminen korostaa myös museomakasiinin asemaa ja luonnetta pihapiirissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-71 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

**LIITE KIINTEISTÖINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ SEURAKUNTATALO JA
KOTISEUTUMUSEO**

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-71/ Seurakuntatalo ja
Kotiseutumuseo

Pihatie seurakuntatalon pihaan etelästä.

Seurakuntatalo etelästä.

Talon kuisti lännestä.

Seurakuntatalo lounaasta.

Seurakuntatalo luoteesta.

Sisäänkäynti uuteen osaan pohjoisesta.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-71/ Seurakuntatalo ja Kotiseutumuseo

Sisäänkäynti vanhaan osaan koilisesta.

Ristikarmi-ikkuna pienin puittein länsisivu.

Piha pohjoisesta.

Piha koilisesta (takana tilan länsilaidan kuusirivi).

Viljamakasiini (lainajvästö ja nyt museo) idästä.

Ala-Knaapin vanha pakari kaakosta.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-71/ Seurakuntatalo ja Kotiseutumuseo

Pihan länsilaidan kuusirivi.

Piha kaakosta.

Pakarin leivintupa (museonäyttely).

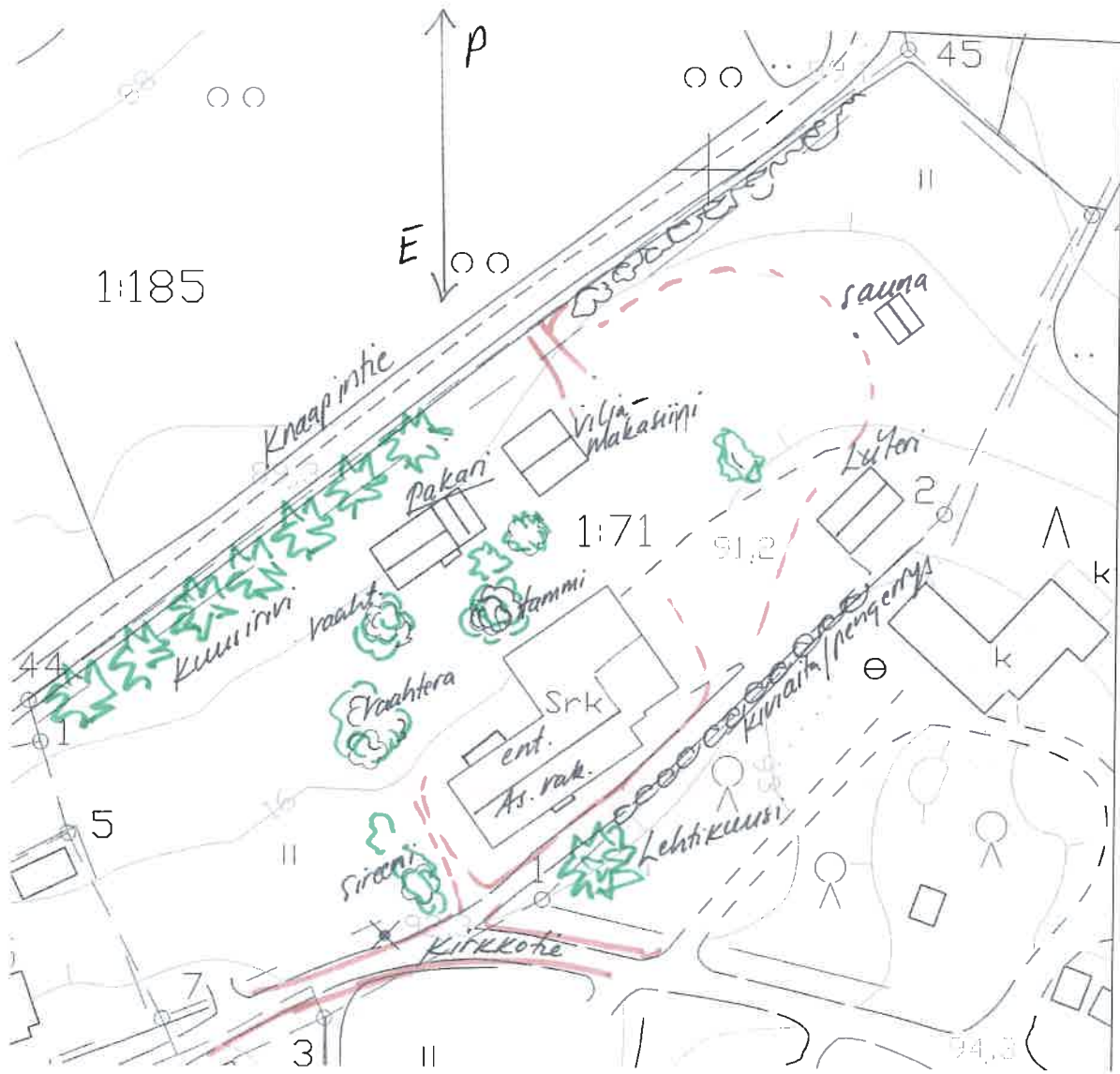
Makasiinin alakerta (museonäyttely).

Pihasauna kaakosta.

Vanha Yli- ja Ala-Knaapin rajan kiviaita ja pengerrys.

Asemapiirros Seurakuntatalo

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	121
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-156
Osoite	Kirkkotie 13	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi		Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Tiikinkulma sijaitsee Kirkkotien itäpäässä ja kylätien eteläpuolella. Asuinrakennus on kylätien portti ja kiinteistö sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla. Kiinteistöön kuuluvat vanha asuinrakennus kylätien varressa, liiteri ja sauna. Sauna sijaitsee tontin kaakkoiskulmassa. Piharakennus sijaitsee tontin länsilaidalla. Tiikinkulman jälkeen kylätie jatkuu itään kirkolle ja länteen kohti Kivisalmientietä. Tiikinkulma rakennuksineen ja pihoineen näkyy hyvin kirkolle sekä maantielle 325 peltoaukeiden yli. Tiikinkulmalta on kaukonäkymä kirkolle ja sen ympäristöön.

Historia

Tiikinkulman rakennukset kuuluivat Yli-Knaapin kiinteistöön ja tulivat sille todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella isonjaon järjestely- ja täydennystoimituksen yhteydessä (1902-1908), tai pian sen jälkeen. Kirkonkylän ahdas kylärykelmä rakennuksineen ja sen sekava monipalstainen jako hajoitettiin siten, että Yli-Knaapin itäpuolella olevat Seppälä, Ala-Kanila, Ala- ja yli-Kukko ja Yli-Knaapin riihi sekä riihiladot joutuivat muuttamaan kokonaisuudessaan pois kyläkeskustasta. Tiikinkulman paikalla oli 1900-luvun alussa todennäköisesti Kukon sauna- ja kotarakennus tai Peltolan talousrakennus. Paikalle rakennettiin 1910-20-luvulla nykyinen leipomo- ja asuinrakennus. Historiakirjoissa kerrotaan paikalla olleen 1920-luvulla Järvisen leipomo. Sauna rakennettiin nykyiselle paikalle samaan aikaan. Piharakennus tehtiin pihapiiriin 1930-luvulla.

Ympäristö

Tiikinkulman eteläpuolella ja itäpuolella on peltoaukea ja etelässä Kangasala-Kuhmalahti maantie 325. Kiinteistön länsipuolella on Yli-Knaapin uudisrakennus (omakotitalo ja konetalli). Tontti on pieni. Asuinrakennus, liiteri ja sauna rajaavat tontin ja niiden keskelle jää pihan puutarha ja kasvima. Kylätien puolella on kapea kaistale nurmea ja asuinrakennuksen itäpäässä pellon reunassa koristepensaita (mm. Sireenejä).

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;

Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;
Suulliset lähteet Jaakko Järvinen ja Anja Mutanen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Vanha leipomo/asuinrakennus ja piharakennukset ovat perinteinen kylätien varren asutus- ja kauppapaikka. Rakennusten hyvin säilynyt perinteinen muoto ja asu kertovat pihapiirin sekä kaupan iän, mutta myös niiden toiminnallisista yhteyksistä kylään. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Leipomon pihapiirin rakennukset korostuvat, sillä ne sijaitsevat ainoina vanhoina kylärakennuksina Kirkkotien itäpäässä kylätien porttina. Leipomon miljöö ja vanhan kylätien linja kertovat vielä hyvin Isonpennon kylän ja kantatalojen paikasta. Leipomo ja piharakennukset näkyvät hyvin kylätietä kirkolta idästä lähestyttäessä ja etelästä maantieltä 325, Kuhmalahdentieltä, peltojen yli.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema pihapiirissä, rakennusten toiminnallinen yhteys ja yhteys kylätielle. Toimenpidesuosituksia: Rakennukset tulee säilyttää nykyisen runkomuodon ja aseman mukaisina pihapiirissä. Leipomoa ei saa laajentaa tai korottaa. Leipomon läheisyyteen ei tule rakentaa siten, että leipomon pihapiiri ja rakennukset peittyvät kaukonäkymissä. Leipomon läheisyyteen rakennettaessa tulee huomioida sen perinteinen muoto, korkeus ja materiaalit, joiden tulee olla mallina uudisrakennuksille.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-156 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

LIITE KIINTEISTÖINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ TIIKINKULMA

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-156/ Tiikinkulma

Tiikinkulma kaakosta peltojen yli.

Tiikinkulma kirkolta kaakosta.

Tiikinkulma Kirkkotieltä idästä.

Asuinrakennus idästä kylätien varressa ja kylätien porttina.

Näkymä Tiikinkulmalta lännestä kirkolle.

Asuinrakennus lännestä.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-156/ Tiikinkulma

Asuinrakennus etelästä.

Sisäänkäynti pohjoisesta.

Sisäänkäynti ja kuisti etelästä.

Piharakennus koilisesta.

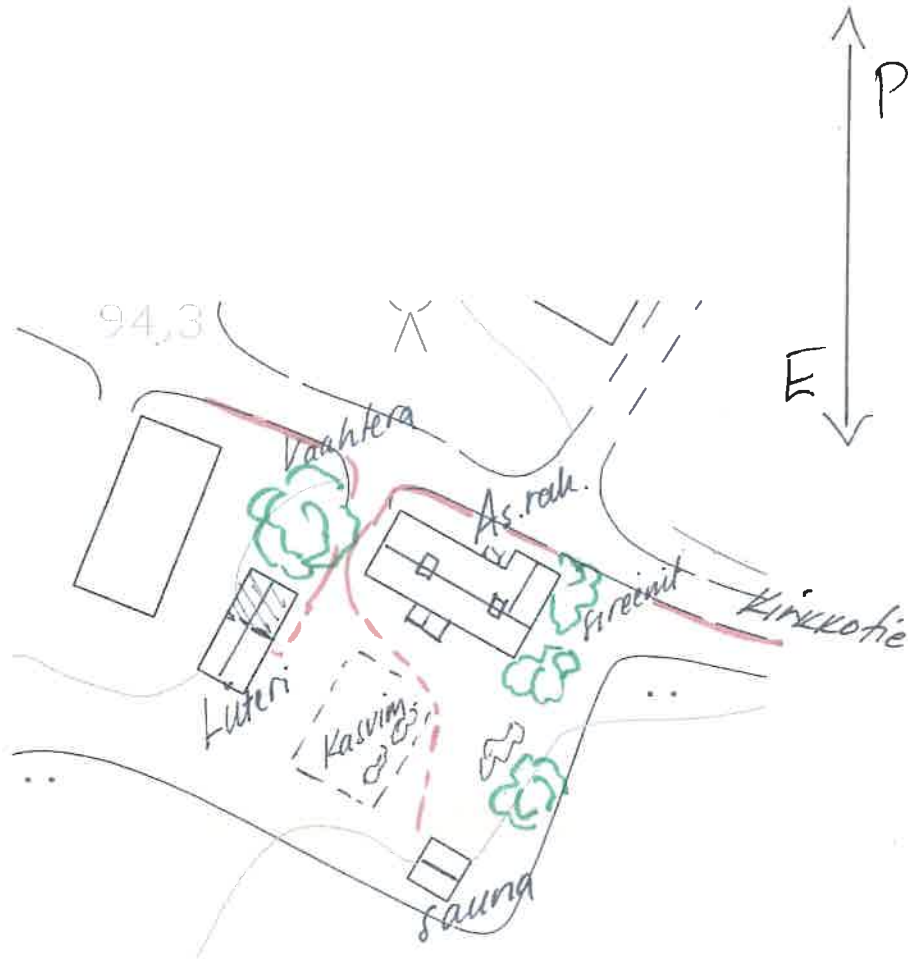
Piharakennus, pääty pohjoisesta.

Sauna pohjoisesta.

Piha-alue ja kasvimaata kaakosta.

Asemapiirros Tiikinkulma

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	119
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-156
Osoite	Kirkkotie 16	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	5

Kuvaus

Yli-Knaapin tila sijaitsee vanhan Isonpennon kylätien Kirkkotien molemmin puolin vanhassa kyläkeskustassa. Kylätien eteläpuolella sijaitsee Yli-Knaapin keltatiilinen asuinrakennus ja konetalli. Tien pohjoispuolella on vanha pytinkirakennus sekä talousrakennukset. Vanha pytinki näkyy kylätielle. Pytingille vievä pihakäytävä on perinteisen aseman mukainen (yhteys kylätieltä). Pihatie Kirkkotieltä vie pohjoiseen navetalle ja kuivurille jatkuen peltojen suuntaan. Yli-Knaapin uusi keltatiilinen päärakennus näkyy hyvin kylää halkovalle maantielle 325. Yli-Knaapin tilaan kuuluvat uusi asuinrakennus, auto-/konetalli, vanha päärakennus pytinki, navetta, kaksi vanhaa jalka-aittaa, liiteri ja kuivuri. Vanha kuivuri navetan takana ja AIV-torni civät olc enää käytössä.

Tila rajautuu lännessä entiseen Ala-Knaapin tilaan, nykyisen seurakuntatalon pihaan, ja idässä Yli-Knaapin peltoaukeaan. Pohjoisessa tila rajautuu peltoineen ja metsineen todennäköisesti Längelmäveden lahteen.

Historia

Knaapin tila mainitaan maakirjoissa 1540-luvulta alkaen isäntien Lauri Hettu ja Olavi Soini mukaan. Taloja oli tuolloin kaksi, jotka yhdistettiin vuonna 1630. 1600-luvulla tilalla oli talonpoikais ratsumies tai huovi, mihin viittaa nimi Knaapi. Vuodesta 1604 talosta suoritettiin ratsupalvelusta. Längelmäveden ollessa nykyistä korkeammalla ennen 1600-lukua rantaviiva kulki Yli-Knaapin vanhalla pytingilta alkavan laskun kohdalla. Nykyisen Yli-Knaapin kohdalla olleet Isonpennon kantatalot sijoittuivat tälle ranta-alueelle rivikylän tapaan peräkkäin. Iharin uoman puhjettua vuonna 1604 Längelmäveden korkeus laski siten, että Yli-Knaapin silloisen jakamattoman Knaapin talon pohjoispuolelle muodostui vesijättöä ja rantaniittyä. Knaapin talo oli autiona vuosina 1634-43. Talo halottiin vuonna 1753 Yli- ja Ala-Knaapiksi.

Knaapin tilan halkomisen jälkeen isojakotoimitus vuodelta 1763 (isojakokartta vuodelta 1763) ei vaikuttanut kylän talojen lohkoihin. Tontit olivat vierivieressä ja talot sijaitsivat rivissä kapeilla lohkoilla muodostaen eri tyyppisiä pihvoja. Talojen takana avautuivat rantaa kohti peltoaukeat. Edes tulipalovaara ei saanut taloja muuttamaan kyläpaikalta, kuin vasta isonjaon järjestelyssä 1900-luvun alussa. Jakoa hidasti myös riidat lohkojen jakamisesta ja asujaimistojen siirtämisestä toisaalle kylään. Nykyinen Yli-Knaapin tila, vanhan kylän paikka, on muodostunut 1900-luvun alussa isonjaon järjestely- ja täydennystoimituksen yhteydessä (1902-1908). Kirkonkylän ahdas kylärykelmä rakennuksineen ja sen sekava

monipalstainen jako hajoitettiin siten, että Yli-Knaapin itäpuolella olevat Seppälä, Ala-Kanila, Ala- ja yli-Kukko, Peltola ja Yli-Knaapin riihi sekä riihiladot joutuivat muuttamaan kokonaisuudessaan pois kyläkeskustasta. Ala-Knaapi ja Yli-Knaapi jäivät kyläkeskustaan. Yli-Knaapin tila on ollut nykyisellä suvulla 1890-luvulta.

1900-luvun vaihteessa Ylä-Knaapin tila sijaitsi rakennuksineen vanhan rivikylän mallin mukaisesti. Rakennukset olivat saaneet paikkansa pääosin 1700-luvulla maantien ja kylän raitin varteen. Tilan pellot olivat rakennuksien pohjoispuolella Karhuojan suuntaan. Rantaan päin mentäessä pellon itäreunalla olivat lutti, aitta ja riihi. Kylätien läheisyydessä oli ensin Ylä-Knaapin karjapiha ja sen takana aidalla erotettuna miespiha. Kylätien eteläpuolella oli Yli-Knaapin kuten muidenkin Isonpennon kantatalojen kota ja saunarakennukset. Yli-Knaapin kohdalla kylätien mutkassa oli ensin ns. punainen aitta ja veräjä, joka sulki kylätien. Kylätietä reunusti pisteaidat. Pian punaisen aitan jälkeen mutkasta nousi polku Yli-Knaapin karjapihalle, kotapakarin ja pienen navetan päätyjen välistä. Karjapihan rakennuksia olivat: kotapakari tien suuntaisesti (sulki pihan tielle), vinttikaivo pakarin itäpäässä, pieni navetta sikolätti ja lato piharivinä karjapihan länsisivulla. Karjapihan itäisivulla oli iso navetta sekä talli. Ison navetan ja kotapakarin päätyjen välistä oli yhteys kylätielle, kapea sola ja portti tielle. Tätä käytti todennäköisesti myös karja. Karjan metsälaitumia oli Harhalan ja Mustikan torpan suunnalla sekä myöhemmin 1900-luvulla Karhuojan takana Vanhakylässä. Yli-Knaapin Navetan ylinen oli kylätielle. Miespihalla itäisivulla oli tilan vanhin asuinrakennus (entinen savupirtti), joka oli rakennettu todennäköisesti jo 1600-luvun lopulla tai 1700-luvun alussa. Rakennuksen kuisti avautui miespihalle, kuistin jatkeena oli porstua ja porstuan peräkamari. Pohjoispäädystä oli tupa ja eteläpäädystä kaksi kamaria. Vanhan asuinrakennuksen pohjoispuolella oli ratasliiteri. Uusi päärakennus, keltainen Pytinki rakennettiin vuonna 1759 miespihan pohjoislaidalle. Miespihan itälaidalla oli aitta ja maituhuone.

Yli-Knaapin torppia olivat 1800-luvun alkupuolella mm. Mustikka ja Harhala. Myös vanha Keto Kallen torppa, nykyinen Ketola Lehtitien alkupäässä, oli Yli-Knaapin torppa.

Karjan polku 1900-luvun alkupuolella kulki Yli-Knaapin alariihen ja peltojen kautta pohjoiseen Karhuojan yli (silta Hakkurin torpan kohdalla) ns. Vanhakylään metsälaitumille. Toinen vanhempi karjapolku johti kylätietä kirkon länsipuolitse ja etelään kohti Mustikan torppaa ja metsälaitumia. Yli-Knaapin pihaa rajasi 1900-luvun vaihteessa kylän raitilla pisteaidat ja vanhat rakennukset.

Kylän kantatalojen muutto tapahtui isonjaon tarkistustoimituksen myötä 1900-luvun alussa vuosien kuluessa siten, että Yli-knaapin tila laajeni itään paikalla olleiden vanhojen kantatalojen kohdalle.

Vanhan kyläkeskustan kantataloja rakennuksineen siirrettiin raitin varresta ja Yli-Knaapin ympäriltä. Kantatalojen sauna ja kotarakennukset kylätien eteläpuolelta purettiin tai siirrettiin.

1930-luvun lopulla pystyi vielä erottamaan Yli-Knaapin vanhan mies- ja karjapihan paikan. Pieni navetta, sikolätti, lato ja liiteri sensijaan oli siirretty pois karjapihalta. Kylätielle, joka oli Tampereen maantie, näkyi erityisesti vanhan asuinrakennuksen pääty. Tien varressa oli kotapakari, piha-aita ja portti entiselle. Karjapihan paikka oli muuttunut, sillä uusi tiilinavetta rakennettiin vuonna 1912 pytingistä itään. Pytinkirakennuksen pääjulkisivu näkyi tielle lähinnä maantien mutkassa, Ylä-knaapin vanhan portin kohdalla. Punainen aitta ja veräjä kylätien eteläpuolella oli purettu tai siirretty paikalta jo 1930-luvulla. Tilan vanha hirsinavetta oli todennäköisesti 1930-luvun lopulla purettu (paikalla, jossa nyt on uusi

savusauna). Tilan jalka-aitat (ns. riima-aitat) sijaitsivat vielä 1950-luvulla peltolohkon itäsivulla pytingin pohjoispuolella. Lutti-aitta oli myös 1950-luvulla pellon reunassa, lähinnä pytinkiä (se on siirretty tai purettu paikalta todennäköisesti 1960-luvulla).

Yli-Knaapin uusi tiilinavetta rakennettiin vuonna 1912 entisen Seppälän tilan pytingin paikasta hiukan itään. Vanha kuivuri sijaitsi navetan pohjoispuolella (nyt huonokuntoinen). Maakellari rakennettiin pytingin eteläpuolelle sen läheisyyteen todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella. Kellari on rakennettu lohkokivistä (katto) ja luonnonkivistä (seinät). Kellariin on valettu betoninen sisäänkäynti mahdollisesti 1930-luvulla. Kellaria ei enää käytetä. Yli-Knaapin vanhin asuinrakennus purettiin pihasta länsilaidalta todennäköisesti 1940-luvulla tai 1950-luvun alussa, sillä sitä ei näy enää paikallaan 1950-luvun lopulla otetussa ilmakuvassa. Uusi kuivuri ja AIV-torni rakennettiin pihan itälaidalle 1960-70-luvulla. Ne sijaitsivat entisen Kukon tilan paikalla. Kuivurin ja navetan päätyjen välistä vei tilatie pellolle Karhuojan suuntaan. Yli-Knaapin jalka-aitat siirrettiin pellon länsilaidalta todennäköisesti 1960-70-luvulla Kirkkotien varteen. Yli-Knaapin pytinkiin rakennettiin tiilinen lisäsiipi vuonna 1963. Liiteri pihan itälaidalla näkyy 1930-luvun pitäjänkartassa ja 1950-luvulla otetussa ilmakuvassa. Liiteri rakennettiin todennäköisesti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Sen perustuksissa on voitu käyttää hyväksi paikalla olleita vanhojen asuinrakennusten perustuskiviä. Uusi kuivuri rakennettiin navetan itäpuolelle 1960-luvulla. Yli-Knaapin vanhimman saunan paikalle Kirkkotien ja kylätien eteläpuolelle rakennettiin vuonna 1985 keltatiilinen uudisrakennus (asuinrakennus ja autotalli). Uusi savusauna rakennettiin pihapiiriin hiljattain. Vanhan miespihan rakennuksista ja rakenteista on säilynyt keltainen pytinki ja kivipengerrys Ala- ja Ylä-Knaapin rajalla.

1930-luvulla piha-alue oli luonnonnurmella ja siinä kulki hiekkakäytävä pytingille ja polut muille rakennuksille. Pihapuut olivat 1930-luvulla nuoria lehtipuita. Pihaa rajasi kylätielle lähinnä rakennukset ja yksittäispuut. Koristepensaita oli todennäköisesti vain asuinrakennusten nurkalla ja läheisyydessä.

1950-luvulla tilan puutarha sijaitsi pytingin pohjois- ja itäpuolella. Puutarhassa oli omenapuita ja marjapensaita. Asuinrakennuksen eteläpuolella oli pihalla joitain koristepensaita. Pihaa rajasi kylätielle koivujen rivi. Piha-alue oli luonnonnurmella ja pihatie navetalle ja kuivurille olivat ajourien kohdalla hiekkalla. Pihatie pytingille oli kapea polku. Pihapolku johti päärakennuksen itäpäästä (keittiö) puutarhan sivuitse navetalle. Maakellarin kiersi myös polku. Maakellarin vieressä tarjosi varjoa korkea vaahtera (säilynyt paikalla).

Ympäristö

Yli-Knaapin kohdalla vanhan kylätien linjaus on säilynyt 1700-luvun lopun isojaon aikaisen tielinjan mukaisena. Tien rakenne ja pinta on muuttunut ja paikoin tietä on hiukan levennetty. Kirkkotien ns. kylän raitin luonne on muuttunut Yli-knaapin kohdalla rakennusten purkamisen, siirtämisen ja uudisrakentamisen myötä.

Kylätien tunnistaa rakenteeltaan raitiksi erityisesti Kirkkotien itä- ja lansirakennuksissa. Ylä-Knaapin kohdalla vanhasta raitin rakennuskannasta kertoo enää keltainen pytinkirakennus ja jalka-aitat, jotka näkyvät Kirkkotielle. Yli-Knaapin länsisivulla on säilynyt lisäksi Ala- ja Yli-Knaapin välistä vanhaa kiviaitaa (raja-aita).

Yli-Knaapin vanhan karja- ja miespihan rakenne ei enää erotu pihapiirissä. Vanhasta pihapiiristä kertoo pääasiassa pytinkirakennus ja Kirkkotien varteen siirretyt jalka-aitat.

Pihapiirissä lähellä päärakennusta on säilynyt yksittäispuuna vanha vaahtera 1900-luvun alkupuolelta. Sen läheisyydessä on maakelari.

Yli-Knaapin keltatiilinen asuinrakennus Kirkkotien eteläpuolella erottuu maisemassa uudisrakennuksessa, joka ei kuulu vanhaan kylätien miljööseen.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Lehtinen Ilkka, Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

maisemallisesti keskeinen sijainti

Perustelu

Rakennusperinteinen: Yli-Knaapin vanha asuinrakennus ja navetta edustavat tilan rakennusperinteitä 1700-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Asutushistoria: Yli-Knaapin kantatalon pytinki ja sen paikka kertovat vielä Isonpennon kylän asuttamisesta ja tilan historiasta erityisesti 1700 -luvun puolivälistä alkaen. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Yli-Knaapi sijaitsee vanhan Tampreen maantien ja kylätien varressa maisemallisesti keskeisellä paikalla tiemiljöössä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1700-luvulla pääosin muotoutunut Yli-Knaapin tila pihapiiri ja lukuisten rakennusten paikka ei ole enää selkeästi luettavissa pihassa tai kylätien varressa. Kylän vanhan raitin rakenne on luettavissa Yli-Knaapin kohdalla kapeasta tielinjasta. Pytinkiä lukunottamatta Yli-Knaapin 1700-1800-luvun aikaiset tilan rakennukset on purettu tai siirretty paikaltaan. Pihapiirissä on säilynyt silti luontevia kerroksia vanhaa ja uutta rakentamista. Vanhin rakennus vuonna 1759 rakennettu pytinki on säilynyt hyvin pihapiirissä asemansa mukaisesti. Mahdollisesti 1700-luvulta peräisin olevat aitat on siirretty myöhemmin kylätien varteen. Muuta rakennukset ovat 1900-luvulta. Pytingin merkitys korostuu, sillä se ainoana kertoo vielä Yli-Knaapin vanhasta kantatalon, asuinrakennuksen ja miespihan paikasta. Toimenpidesuosituksia: Vanha pytinkirakennus ja sen eteläpuolinen piha-alue tulee säilyttää asemansa mukaisesti siten, että pytinki ja käytävä tai polku pihan halki rakennukselle näkyvät

kylätielle. Piha-aluetta voi rajata vanhat yksittäispuut tai luonnollinen puurivi (eri ikäisiä ja lajisia puita), mutta ne eivät saa estää näkymiä Pytingille. Pihakäytävän varteen pytingille ei sovi istuttaa säännöllisiä puu tai pensasrivejä. Piha-aluetta tulisi hoitaa pitämällä se luonnonurmella (niittäen ja ruohonleikkurilla) ja pitämällä hiekkakäytävät sekä polut avoimena. Vanhaan pihapiiriin eivät sovi leveät sorakäytävät tai tiet. Pihaa tai Yli-Knaapin pellonreunaa idässä ei pitäisi rajata modernilla tai uusvanhalla aidalla. Eri tyyppisiä pihoja ei tarvitse jäsentää keinotekoisesti säännöllisin koristepensain tai pensasaidoin. Vanhoja pihakasveja, kuten juhannusruusua tai sireeni voidaan suosia lähellä pytinkiä. Pihalle vieraita istutusympyröitä ja niitä kiertäviä käytäviä tulee välttää. Pihan hoidossa voidaan katsoa mallia vanhoista valokuvista, joissa näkyy vielä 1950-luvulla pihan luonnollinen ns. käytön myötä muotoutunut pihapiiri, polkuineen, puutarhoineen ja kasveineen. Uusvanhat ja koristeelliset pihasuunnitelmat eivät sovi pytingin pihapiiriin. Vesakko ja pensaat tulisi raivata kylätien varresta, läheltä pytinkiä ja pihan länsilaidalla olevan kiviaidan päältä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-156 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva 1950-luvulta Kuhmalahden seurakunnan omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 4.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 16.11.2006

LIITE KIINTEISTÖINVENTOINTILOMAKKEESEEN/ YLI-KNAAPI

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-156/ Yli-Knaapi

Yli-Knaapi kaakosta peltoaukean yli.

Yli-Knaapi idästä Kirkkotieltä.

Yli-Knaapi lännestä Kirkkotieltä.

Yli-Knaapin uusi asuinrakennus lännestä Kirkkotieltä.

Vanha keltainen pytinki etelästä.

Pytinki ja uudempi laajennusosa idästä.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-156/ Yli-Knaapi

Maakellari koillisesta.

Pihatie navetalle etelästä.

Navetta etelästä.

Jalka-aitat pohjoisesta.

Jalka-aitta (vilja-aitta).

Aitat kaakosta Kirkkotien varressa.

VALOKUVAT CD ISOPENTO/ INVENTOINTI 402-1-156/ Yli-Knaapi

Pihatie etelästä Navetalle ja kuivurille.

Liiteri lännestä.

Navetta ja ylinen idästä.

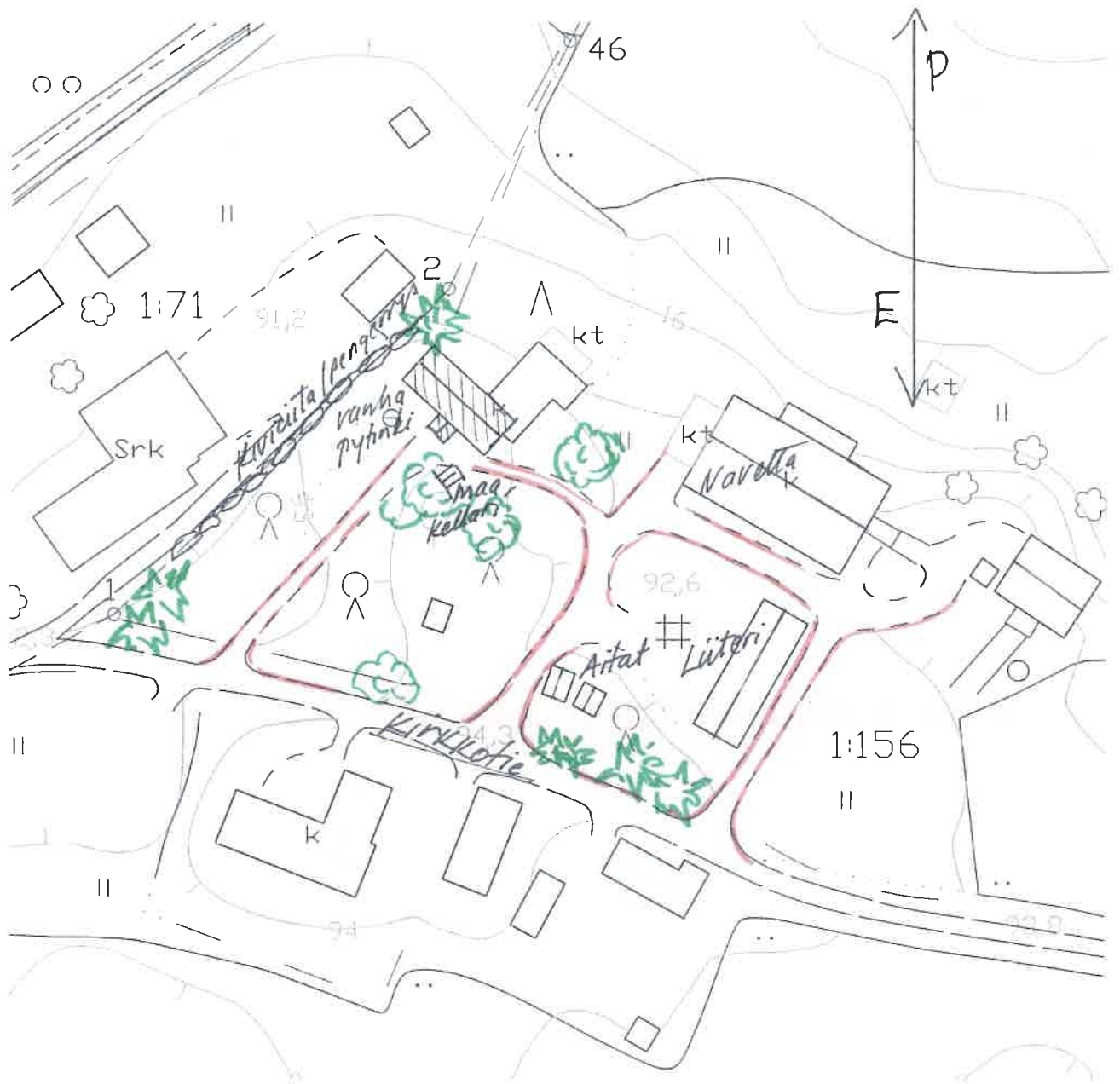
Navetan ovi ja ikkuna (kaariaukot) etelästä.

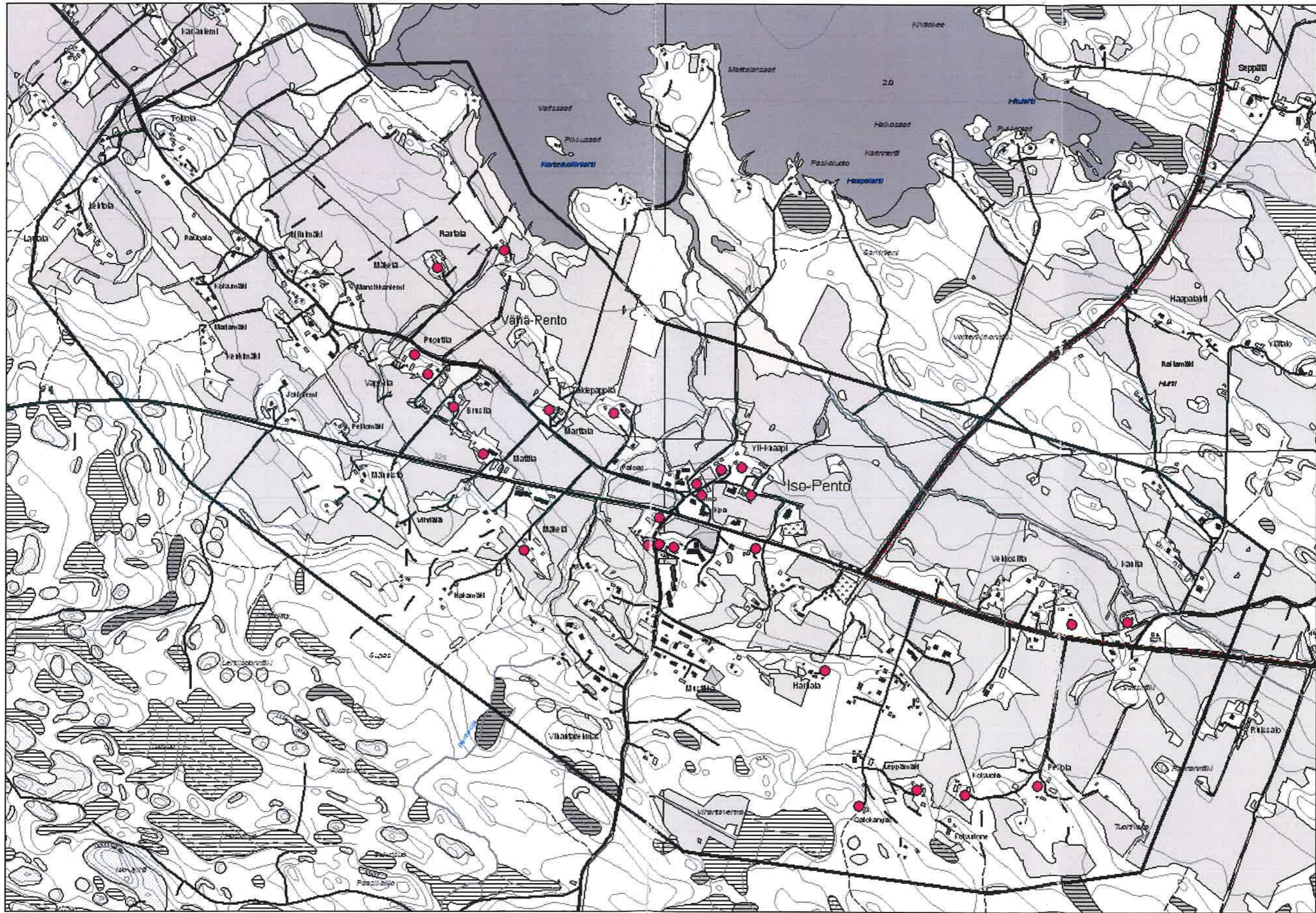
Pytinki 1950-luvulla etelästä
(Längelmäveden seudun historia I
julkaisu).

Yli-Knaapin tila 1930-luvulla lounaasta
(Längelmäveden seudun historia I
julkaisu).

Asemapiirros Yli-Knaapi

ALUELOMAKE

Aluetyyppi

Kylä

alue-id 2

Kuvaus

Kuhmalahden kunta on muodoltaan pitkänomainen n. 30 km pitkä ja leveimmillään n 13 km. Kunnan halkaisee Kangasala-Kuhmoinen maantie 325, jonka varrelle kyläkeskukset sijoittuvat. Vähänpennon kylä sijoittuu Isonpennon kylän länsipuolelle Kangasalta Kuhmoisiin ajettaessa. Pentojoessa kulkevaa kylien rajaa ei kylän historiaa tuntematon voi enää tunnistaa. Vähänpennon kylän erottaa maanviljelysmaisemasta ja peltojen keskellä olevista tilakeskuksista sekä maantieltä 325 kaukonäkymissä erottuvasta pappilasta. Maantien eteläpuolella on metsäinen alue ja pohjoispuolella Längelmäveden suuntaan peltojen keskellä olevien mautilojen alue. Vähänpennon kylällä ei ole keskustaa, mutta sen visuaalinen maamerkki on vanha pappila. Pappila sijaitsee peltomaisemassa nousevalla mäen kummulla ympäristöön hyvin näkyvällä paikalla. Vähänpennon Kivisalmentielle maa kohoaa Mattilasta länteen mentäessä ja erityisesti Kivisalmentien eteläpuolella Vappulan ja Puontilan kohdalla. Näkymiä maantieltä (Kuhmalahdentie) kantatalojen suuntaan estävät tienvarren ja rakennusryhmien lähellä oleva vesakko ja nuori puusto. Pappilan eteläpuolella on laajat peltoaukeat aina maantielle asti.

Vähänpennon päätie on Kivisalmentie ja maantie 325, joiden yli kyläläiset asioivat. Liikenteen solmukohtia on lähinnä tilateiden, Kivisalmen- ja Kuhmalahdentien risteykset sekä kirkonkylälle mentäessä Isonpennon puolella Kivisalmen-, Knaapin- ja Kirkkotien risteys. Maisemallisesti keskeisellä paikalla ovat: Mattila maantien varressa ja Pappila sekä Marttala Kivisalmentien varressa (kaukonäkymät maantieltä etelästä).

Yhtenäisiä aluekokonaisuuksia on varsinaisesti vain Kivisalmentien kantatalojen miljöö. Erityisiä maiseman huomiokohteita tai pienmaisemia ovat pappila ja Marttala (kaukonäkymät tiloille) sekä vanha torppien ja metsälaitumien alue. Omaleimaisin kylän Kivisalmentien kantatalojen miljöö (vanha kylän ja kantatalojen paikka 1500-luvulta) ja pappilan perinteinen yhteys kirkolle on vielä tunnistettavissa. Pappilan perinteisestä ympäristöstä viestittävät laajat peltoaukeat, vanha päärakennus ja puurivit sekä yksittäispuut. Vanha pappila on edelleen maiseman kiintopiste kaukonäkymissä ja Vähänpennon kylän maamerkki. Kantatalojen paikasta pappilan ja Puontilan välillä viestittävät vielä vanhat päärakennukset, yksittäispuut sekä puurivit. Maantieltä 325 pohjoiseen aukeavissa näkymissä peltoaukeat ja niiden keskellä rakennusten ja puiden saarekkeet kertovat vanhoista tilapaikoista. Peltoaukeat ovat kertovia ja ne avaavat näkymiä. Pappilasta ja Marttalasta avautuu etelään näkymiä mm. entisen Mäki-Marttalan suuntaan peltoaukeiden yli. Vappulasta ja Brusilasta avautuvat näkymät peltoaukeiden yli entisen torppien ja metsälaidunten suuntaan Vihriälään.

Historia

Vähänpennon varhaisimmasta toiminnasta kivikaudelta kertoo irtolöytö, nuolenkärki (Lehtolan pellolta 1930-luvulta) ja perimätiedon mukaan eränkävijäajoista on peräisin nimitys Puontila. Paikalla on ollut mahdollisesti kylän vanhin asuttu paikka, missä on pidetty suojaa metsästysmatkoilla. Pysyvämpää asutusta varhaiseen Pennon kylään alkoi muodostua eränkävinnin ja varhaisen maanviljelyn myötä keskiajalla jo 1300-luvulta alkaen. 1500-luvun asiakirjoissa mainitaan Pento niminen kylä (vuodelta 1510). Vähäpento on alkujaan ollut vain yksi talo, josta jaon kautta on syntynyt useampia ns. kantataloja. Kylä, jonka taka- ja nautintamaata Vähäpento on ollut, oli todennäköisesti Varala, sillä kylän

ALUELOMAKE

varhaisin nimi oli Varapennola. Maakirjoissa Vähänpennon kantatalot esiintyvät ensimmäisen kerran henkilönnimillä 1540-luvulta, kuten Mattila, Brusila, Marttala ja Vappula. Viimeksi mainitut ovat poikkeuksellisesti naisten nimistä johdettuja ja syntyneet todennäköisesti perinnönkautta tapahtuneessa jaossa. Paunulan (kantatalo ja pappila) nimi taas viittaa pakanuuden tai varhaisen kristillisen ajan asutukseen jo ennen Marttala. Talo voikin olla se, josta jaettiin perinnön kautta tyttären osana Marttala. Puontila nimi voi viitata henkilön nimeen tai paikalle annettuun nimeen. 1500-1600-luvulla Vähänpennon kylän paikka oli nykyisen Marttalan paikkeilla rivikylän tapaan ryhmittyneenä. Paikka oli lähellä silloista rantaviivaa. Ennen vuotta 1604 vesiraja kulki Vähänpennon nykyisen Marttalan tilan pihapiirin pohjoispuolitse ja seuraten Kivisalmentien nykyistä linjaa Puontilan kohdalle. Puontilassa korkeampi kallio erottui hiukan rantalinjaa kauempana vedestä kohonneena. Puontilasta länteen maasto nousi korkeammaksi ja vesiraja siirtyi pohjoisemmaksi. Pentojoen kohdalla oli kapea pohjukka ja mahdollisesti lasku-uoma, johon muodostui vedenpinnan laskiessa jokiuoma. Nykyisen pappilan kohdalla oli 1500-luvulla järvestä kohonnut pieni saari.

Vähänpennon kylää koskeva luonnonmullistus vuonna 1604 oli Iharin uoman puhkeaminen ja Längelmäveden uoman muuttuminen, mikä laski järven veden pintaa. Kivisalmentien, silloisen polun varteen ja Marttalan kohdalle 1600-luvulla muodostunut kantatalojen tiivis rivikylä rakennuksineen oli suotuisalla paikalla: etelään avautuivat raivatut pellot ja vedenpinnan laskemisen vaikutuksesta vesijättö muodosti kantatalojen pohjoispuolelle rantaniittyä, jota hyödynnettiin. Peltoviljely yleistyi voimallisen raivaamisen myötä 1700-luvulla ja jatkui 1800-luvulla. Toinen merkittävä muutos Längelmäveden veden korkeuteen sattui 1800-luvun alkupuolella. Vedenpinta laski Kangasalan Kaivannon kanavatyömaalla vuonna 1830 sattuneen maan murtumisen myötä. Längelmäveden pinta laski näiden tapahtumien johdosta kaikkiaan nelisen metriä. Vesijättöä tuli käyttöön viljely ja laidunmaaksi kylän kantatalojen käyttöön erityisesti 1700-1800-luvulla. Isojako (kartta vuodelta 1762) 1700-luvun lopulla ei muuttanut vielä välittömästi Vähänpennon rivikylän tai palstojen muotoa. Mutta 1800-luvun aikana kantatalot siirtyivät nykyisille tilapaikoille. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 kantatalot ja pappila ovat jo nykyisten päärakennusten aseman mukaisesti. Idästä Kivisalmentietä länteen kuljettaessa ensimmäisenä oli pappila (Paunulan kantatalo) kallioisella mäellä, Marttala, Mattila, Brusila, Vappula ja viimeisenä Puontila.

Vähänpennon kylä sijoittui 1900-luvun vaihteessa Kivisalmentien varteen kirkonkylän ja Isonpennon keskustan läheisyyteen sekä osin metsäiselle alueelle nykyisen maantien 325 eli Kuhmalahdentien eteläpuolelle. Kuhmalahden kunnan palvelujen keskuksena oli 1900-luvun alussa pääasiassa Vehkapuntari. 1950-luvulta alkaen kuntakeskus on sijainnut Pohjan kylässä. Vähänpennon kylän asemaa on korostanut Kivisalmentien alkupäässä maisemallisesti keskeisellä paikalla ollut pappilan miljöö sekä vanhat kantatalot tien läheisyydessä pappilasta n. kilometri länteen. Vanhat kantatalot sijaitsivat Kivisalmentien eteläpuolella peltojen ympäröimänä. Päärakennukset sijaitsivat tien läheisyydessä tai peltojen keskellä. Ison- ja Vähänpennon kyliä yhdistävä visuaalinen, toiminnallinen ja historiallinen side on ollut pappilan ja kirkon yhteys; niiden välillä oli matkaa vain n. kilometri. Pappilasta kuljettiin kirkolle Kivisalmentietä, joka jatkui Isonpennon kylänraittina ja maantienä (Kirkkotie) Isonpennon kantatalojen ja vanhan tiiviin rivikylän läpi kirkolle. Isonpennon kylätien ja maantien varrella olevat palvelut (kauppa, leipomo, posti) olivat myös Vähänpennon kylän asukkaiden käyttämiä. Vähänpennon kylällä ei ollut 1900-luvun

ALUELOMAKE

vaihteessa tiivistä keskittymää tai keskusta, kuten Isonpennon kirkonkylällä (vanha rivikylän muoto raitilla). Mutta Vähänpennon keskiaikainen kyläpaikka Marttalan (kestikievari) kohdalla ja pappilan paikka 1800-luvun lopulta voidaan katsoa kylän tunnusmerkiksi, historialliseksi ja toiminnalliseksi keskuksiksi. Myös Marttala lähinnä olevien kantatalojen välillä oli yhteisen historian vuoksi tiivis toiminnallinen yhteys. Kivisalmentien varteen Puontilasta länteen tuli perinteistä tien varren asutusta ja tiloja lohkotilojen myötä 1900-luvun alussa. Ne ovat edelleen tunnistettavia perinteisiä tilapaikkoja ja rakennukset ovat luonteva osa ympäristöään.

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun vaihteessa varhaisimpia lohkotiloja olivat mm. kylän eteläisellä metsäalueella sijainnut Mäki-Marttala (nykyinen Mäkelä Supastiellä), Kivisalmentien pohjoispuolella lähellä Längelmävetä Rantala ja Mäkelä. Kylä voidaan nähdä sille luonteenomaisten alueiden mukaan. Alueiden ominaispiirteitä korostivat Längelmävesi saarineen, viljelyyn raivatut pellot, rantaniityt, metsälaitumet ja torppien alue, tiet ja polut talojen ja laitumien välillä sekä pappila. Joista tärkein oli Pentojoki, joka oli Vähän- ja Isonpennon kylien rajajoki (Karhuojan haara) sekä Karhuoja. Karhuojan väitetään perimätiedon mukaan saadun nimensä siitä, että ojasta olisi muinoin löydetty kuollut karhu. Kylän kulttuurimaiseman muokkasi pääosin ihmisen toiminnot kuten rakentaminen, metsänhoito ja maanviljelys. Miljöökokonaisuuksina voidaan nähdä: 1. pappilan ja Marttalan kestikievarin ympäristö peltoineen; 2. Kivisalmentien varren kantatalot viljelyksineen; 3. peltojen eteläpuolella metsäalueen torppien, metsälaitumen ja kylän yhteisen sikopiirin alue.

Kylän varhaisimmat polut olivat kantatalojen, torppien, myllyn, kestikievarin ja pappilan välillä sekä karjan muokkaamia polkuja metsälaitumien suuntaan. Karjan metsälaitumet olivat erityisesti Vihriälän suunnalla, missä oli kylän yhteinen sikopiiri ja yhteisellä maalla olleita torppia (mm. Brusilan ja Puontilan torpat). Torppia olivat Hettu, Takkula, Kulmala, Ahola ja Korkeela. Männistön paikalla on perimätiedon mukaan ollut myös torppa. Torppien ympärillä oli pieniä niittyjä ja karjan laiduntamana hakamaatyypistä metsää. Kylän myllyistä tunnetaan 1900-luvun alusta Puontilasta etelään nousevalla mäellä ollut Lundstenin tuulimylly, joka tuhoutui myöhemmin palossa.

Kuhmalahden tieolot Kangasalle ja Tampereelle olivat pitkän huonot. Liikennöintiä helpotti 1950-60-luvun vaihteessa valmistunut maantie 325 Kangasalta Kuhmoisiin. Maantie tuli Vähänpennon kantatalojen peltojen eteläreunaan ja katkaisi vanhat kyläpolut ja tieyhteydet metsälaitumille sekä torppien alueelle. Tie oli kuitenkin kapeahko ja sen yli asioiminen metsän suuntaan jatkui tavanomaisesti. Erityisesti Marttalan, Pappilan, Mattilan ja Brusilan tiloilta jatkuivat tieyhteydet vanhojen karjapolkujen mukaan maantien yli etelään. Nykyinen Supastie on linjaltaan vanha karjapolku Marttalasta ja Paunulasta Mäki-Marttalan ohi metsälaitumille. Pappilan karjanpidosta 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun vaihteessa ei ole tietoa. Tilan pellot olivat 1900-luvun alussa kuitenkin jo vuokralla, paikallismurteella pappilan ”arentaattorilla”, joka viljeli peltoja ja maita sekä maksoi siitä seurakunnalle. Kirkkoherra sai näin myös elintarvikkeita. Marttalan ja pappilan välillä oli lisäksi talojen yhteiskäytössä ollut polku. Marttala vanhana kestikievarina majoitti usein pappilan vieraita vielä 1930-40-luvulla.

1900-luvulla Vähänpennon kylän miljööseen vaikuttaneita muutoksia ovat olleet maatilojen tuotantosuuntien muutokset, uusien päärakennusten rakentaminen ja vanhojen pihapiirien muuttumien, vanhojen päärakennusten ja talousrakennusten purkaminen, siirtäminen tai

ALUELOMAKE

uusiokäyttö, metsälaitumien, hakamaiden ja niittyjen häviäminen sekä Vihriälän suunnalla olleiden torppien häviäminen. Paikalla on säilynyt Hetun torppa (nykyinen Vihriälä kiinteistö) ja sen läheisyydessä useiden muiden torppien kivijalat, tulisijoja ja kellareita. Brusilan tilan omistuksessa olevaa entistä metsälaidunta hoidetaan edelleen karjan metsälaitumena. Pappilan tilan yhteys kirkolle muuttui epäselvemmäksi, kun se ei enää toiminut virkatalona. Pappila siirtyi huutokaupan kautta taiteilija Teemu Luodon omistukseen 1970-luvulla. Tämän jälkeen tila muutettiin taidepappilaksi, jossa järjestetään taidenäyttelyitä ja monipuolista toimintaa kulttuurin saralla. Tämä on luonut pappilalle uudenlaisia toiminnallisia ja historiallisia yhteyksiä Vähän- ja Isonpennon kylään, mutta myös laajemmaltikin valtakunnallisessa taidetoiminnassa.

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen arvo monipuolinen

Rakennus-historiallinen arvo rakennusperinteinen

Ympäristöarvo maisemakokonaisuus

Arvojen perustelu Vähänpennon kylän maisemakokonaisuus ja sen säilyneet perinteiset tilat, rakennukset ja pihapiirit kertovat hyvin 1800-luvun lopulla muodostuneen kylämiljöön rakennusperinteestä, toiminnallisista ja historiallisista yhteyksistä.

Arvoluokitus paikallinen

Lisätiedot Kylää koskevat säilyneet ominaispiirteet ja toimenpidesuosituksukset on eritelty johdannossa.

Valokuvat Ilmavalokuvat Vähänpennon kylästä 1950-60-luvulta, asukkaiden hallussa ks. Kiinteistölomakkeet.

Piirustukset

Kartat Maakirjakartta 1635; Vähä-Pento isojakokartta 1762; Vähä--Pento isonjaon järjestelyn kartta 1872; Pitäjänkartta 1932

Asiakirjat Kiinteistötiedot Kuhmalahden kunta (Rautajärventie 36 36840 Pohja); Aino Palmgren haastattelu vuodelta 1993, Inkeri Yli-Hinkkala hallussa; Marttala sukuselvityksiä mm. Jalmari Finnen tekemänä, Eeva Marttala hallussa.

Kirjalliset lähteet Längelmäveden seudun historia II, Kuhmalahden historia II, 1954. Hämeenlinna; Längelmäveden seudun historia I, Kuhmalahden historia I, 1949. Forssa; Raitio, Raine, 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi, Pirkanmaa I, 1985. Kuopio. Kuhmalahden kyläraittien maisemasuunnitelma. 22.3.2001 Viatek Tampere.

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	123
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-1-22
Osoite	Kivisalmentie 73	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	10
		Inventoitu	5

Kuvaus

Brusilan tilaan kuuluu vanha asuinrakennus, navetta, aitta, lato/liiteri, kuivuri, heinälato, pihatto ja lantala, uudempi asuinrakennus (jälleenrakennuskaudelta), uusi sauna, konehalli, liitei ja maakellari. Brusila sijaitsee Maantien 325 ja Kivisalmentien välisellä alueella, peltojen ympäröimänä. Vanha tilanpaikka sijaitsee Kivisalmentiestä kauempana peltojen keskellä ja uudempi asuinrakennus pihapiireineen aivan Kivisalmentien varressa.

Kivisalmentieltä alkava pitkä tilatie jatkuu tilan länsireunaa seuraten etelään, vanhan asuinrakennuksen länsipuolelta, ja maantien yli Männistöä kohti, jossa on edelleen karjan metsälaidun. Vanha Brusilan asuinrakennus, navetta, liiteri ja aitta rajaavat oman pihan. Asuinrakennuksen ja navetan päädyn välistä kulkee tie kohti peltoja etelään kääntyen heinäladolle ja kuivurille.

Brusilan uudemmalle asuinrakenukselle ja sen pihapiiriin on erillinen pihatie Kivisalmentieltä.

Historia

Brusila on vanha Vähän-Pennon kantatalo. Matti Brusius mainitaan talon isäntänä maakirjoissa vuosina 1540-52. Talo oli autiona vuosina 1698-99 (ei kyennyt maksamaan veroja). Talo halottiin vuonna 1758. Talon paikka oli Vähänpennon rivikylässä Marttalan paikkeilla, mutta siirtyi isonjaon toimituksen myötä nykyisen vanhan tilapaikan tienoille 1800-luvun aikana. Brusilan päärakennus oli 1800-luvun lopulla tiettävästi nykyisen vanhan asuinrakennuksen lähellä tilan länsireunalla. Nykyinen asuinrakennus rakennettiin vuonna 1915, ja aitta rakennettiin pihan länsisivulle vuonna 1917. 1800-luvulla viljamakasiini oli tilatien eteläpuolella pihaton paikkeilla. Makasiini rakennettiin vuonna 1914 (purettu). Vanha navetta sijaitsi nykyistä vuonna 1928 rakennettua navettaa hiukan idempänä. Pihapiirissä oleva liiteri/heinälato rakennettiin 1950-60-luvulla. Liiteri on lautarakenteinen ja siinä tiilikatto. Rakennus on jo huonokuntoinen. Vanha sauna (purettu) sijaitsi 1900-luvun alussa päärakennuksesta riihelle vievän tien itäpuolella. Riihen/kuivurin luona oleva heinäladon hirsiosa (nyt lautavarasto) rakennettiin mahdollisesti jo 1800-luvun lopulla. Riihi ja kuivuri tilan itälaidalla ja eteläisten peltojen reunassa rakennettiin 1900-luvun alkupuolella, mahdollisesti 1930-luvulla. Kuivuri on tyypillinen rankorakenteinen, korkea ja pökkipäätyinen malli. Riihen/kuivurin läheisyydessä pellon laidalla oli maakellari (purettu). Nykyisen lantalan paikalla oli 1900-luvun alussa rekilato (purettu). Kaivo on edelleen pihan keskellä liiterin ja asuinrakennuksen välissä. Vanhan Brusilan pihapiirin kasvimaata oli asuinrakennuksen itäpäässä. Rakennuksen lähellä on vielä joitain vanhoja omenapuita. 1900-luvun vaihteessa Vanhalta Brusilan talon paikalta oli polku lounaaseen, nyt ajotie peltojen

halki, kohti karjan metsälaitumia, kylän sikopiiriä ja Brusilan torppien aluetta (Vihriälä). Brusilan torppia oli 1800-luvun lopulla tällä alueella Takkula, Kulmala, Korkeela, Ahola ja entinen Puotilan torppa Hettu. Hettu tuli Brusilan torpaksi, kun kylän yhteinen sikopiirin alue hävitettiin 1880-luvun paikkeilla. Vihriälän torppa on ainoana säilynyt ja Seppo Brusilan omistuksessa kesämökkinä. Torpan pihapiirissä on myös vanha aitta ja sauna. Aitta on koottu vanhemmasta aitasta. Sauna on rakennettu 1950-luvulla. Torpan uunit ja pinnat sisällä on uusittu.

Vanha Brusilan tilan paikka on ollut peltojen keskellä nykyisen vanhan päärakennuksen pihapiirissä. Kivisalmentien varteen rakennettiin Brusilan uudempi asuinrakennus vuonna 1950, joka on jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Uutta asuinrakennusta on laajennettu vuonna 1986 ja sen jälkeen siihen on uusittu mm. mineriittivuoraus. Sisätiloja on myös uusittu. Pihapiirissä on tynnyrisauna ja liiteri. Pihapiiriin nousee lyhyt ajotie Kivisalmentieltä.

Kivisalmentieltä lähtevän pitkän tilatien alkupäässä on uusi maakellari, joka rakennettiin vuonna 1990 sekä tien itäpuolella uusi konehalli. Tietä reunustaa nuorten koivujen rivi. Tielinja on vanha. Tien varressa on ollut vanha riihi 1900-luvun vaihteessa. Tien itäpuolelle Brusilan vanhan ja uuden pihapiirin väliin pellolle rakennettiin iso pihatto vuonna 2003 ja lantala vuonna 1999.

Ympäristö

Kivisalmentien reunassa, Brusilan vanhalle asuinrakennukselle johtavan tilatien alkupäässä, on uusi maakellari (rakennusvuosi 1990). Tilatietä reunustaa koko matkalla nuorten koivujen rivi. Vanhan asuinrakennuksen edustalla on kaivo ja luonnonnurmea sekä sorapintainen ajotie joka kiertää kaivon. Kaivon vieressä kasvaa vaahtera ja nuoria kuusia. Asuinrakennuksen ympäristössä kasvillisuus on villiintynyt ja osin pusikoitunut. Yksittäispuina asuinrakennuksen, aitan ja liiterin lähellä on vanhojakin puita mm. Pihlaja, kuusia ja mäntyjä. Uuden asuinrakennuksen piha on hoidettu omakotipihojen tapaan. Piha-alue on nurmella ja sen eteläpuolella on puutarha marjapensaineen. Asuinrakennuksen ympärillä on yksittäispuita mm. Koivu, mänty ja pihlaja.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Pasi Brusila

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist. rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Brusilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä.
Asutushistoria: Brusila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta 1700-luvulta alkaen. Hyvin kertovia ovat vanhan asuinrakennuksen ympäristö sekä Brusilan torppien alue.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Vanha päärakennus, aitta ja navetta ovat säilyneet hyvin 1900-luvun alun perinteisen aseman, rakennustavan ja -tyylin mukaisina. Toimenpidesuosituksia: Pihapiirin vanhat rakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman ja runkomuodon mukaisina. Rakennusten rajaama piha-alue tulee säilyttää rakentamattomana. Näin tehtäessä tilan rakennusten historialliset ja toiminnalliset yhteydet ympäristöön säilyvät kertovina. Vanhan päärakennuksen läheisyydessä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan, sillä ne kertovat vanhojen asuinrakennusten ja pihan paikan sekä Brusilan tilan paikan kaukonäkymissä.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-410-1-22 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	130
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-2-49
Osoite	Kivisalmentie 50	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	6

Kuvaus

Marttala sijaitsee Vähän-Pennon kylässä Kivisalmentien varressa, tien pohjoispuolella. Marttala näkyy peltojen yli kaukonäkymissä myös maantieltä 325 pohjoiseen Längelmäveden suuntaan katsottaessa. Tilaan kuuluu asuinrakennus, navetta, aitta, ratasliiteri, jyvääitta, riihi ja puimala ja lato (riihen takana). Rakennukset ovat tasamaalla, vanhalla vesijätömaalla, peltojen ympäröimänä. Piha-alue viettää päärakennuksen ja navetan jälkeen loivasti alas pohjoiseen. Laskevalla pihan osalla ovat liiteri, jyvääitta, riihi- ja puimala sekä lato. Päärakennuksen ja navetan pääty ovat Kivisalmentielle. Pihatie tulee navetan päädyistä kohti päärakennusta ja navetan sivuitse pihatie jatkuu pohjoiseen aina riihelle asti. Päärakennuksen ja navetan väliin jää sisäpiha. Pihan pohjoislaidalla on pitkä aitta.

Historia

Marttala on Vähän-Pennon kylän kantatalo. Marttala on ollut nykyisen omistajasuvun hallussa 1540-luvulta. Marttalan talo lienee perustettu jo 1400-luvun lopulla, jolloin talot saivat nimensä ihmisten ristimänimien mukaan. Jalmari Finnen tekemän sukuselvityksen mukaan Marttala on mahdollisesti jaettu Paunulasta, sen lähimmästä naapurista, perinnön kautta tyttärelle (nimi Martta). Paunula viittaa pakanallisen ajan nimiin, mikä voi todistaa sen olleen Marttala vanhempi talo. Maakirjoissa esiintyy nimi Martta vuonna 1540 ja isäntä Martti 1541-43. Sukuselvityksen mukaan Marttalan ensimmäinen isäntä oli luultavasti katolisen ajan lopulla Pietari niminen isäntä 1490-luvulla. Hänen poika Markus Pietarin pojan (tai Martti) nimellä talo kulkee verokirjoissa 1540-luvulta vuoteen 1602, vaikka hän tuskin itse enää eli tuolloin. Finnen tekemän selvityksen mukaan talo oli 1600-luvun vaihteessa kahdeksan vuotta autiona (ei kyennyt maksamaan veroja), jolloin sen otti huostaan Prusilan isäntä ratsumies Simo Kristofferinpoika.

Historiallisten karttojen mukaan Längelmäveden ollessa nykyistä vedenpintaa korkeammalla ennen vuotta 1604 (Iharin uoman puhkeaminen) Marttala sijaitsi mahdollisesti nykyistä talon paikkaa etelämpänä. Vuonna 1604 Iharin puhkaistessa uomansa Längelmävedenpinta laski ja kylän talot saivat niittymaita. Maakirjakartan mukaan 1630-luvulla nykyisen Marttalan kohdalla oli viisi Vähänpennon kantataloa. Rakennukset sijaitsivat rivikylän tapaan Marttalan kohdalla vielä isonjaon toimitusta koskevassa kartassa vuodelta 1762. Vuonna 1789 Marttala on halottu ja tältä ajalta voi olla jo Mäki-Marttala niminen talo, joka sijaitsi 1800-luvun lopulla nykyisen Mäkelän paikalla (Supastiellä). Tulipalo tuhosi 1700-luvun puolivälissä Paunulan ja Marttalan rakennuksia. Lähekkäin sijainneet kylän talot olivat palovaarassa ja tämä saattoi olla yksi syy isonjaon tarpeelliseen järjestelyyn, mikä

Vähäpennessä tehtiin Isopentoa aikaisemmin 1800-luvun loppuun mennessä. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 kylän kantatalot sijaistivat jo nykyisillä asuinpaikoilla. Marttala ja kappalaisen talo Paunula (vuodesta 1656) ovat olleet läheisissä koko kylän historian ajan, mutta erityisesti kappalaisen virkatalon myötä ja Marttalan toimiessa kestikievarina, kyyditen myös pappilan vieraita. Pappilan vieraat asuivat usein Marttalassa vieraskamarissa.

Nykyisen Marttalan asuinrakennuksen vanhaosa (pirtti ja kamarit sekä purettu muurin kamari) siirrettiin tilalle vuonna 1894. Missä vanha asuinrakennus sijaitsi aikaisemmin 1800-luvulla pihapiirissä, ei ole tietoa. Marttalassa oli kestikievari palveluja aina 1930-luvulle asti. 1920-luvulla kievari oli varsin suosittu. Marttalaa jatkettiin tuolloin asuinrakennuksen eteläpäähän (Sali ja vieraskamari). Pohjoispäässä oli maakellari (kivijalassa alapohjan alla), joka jäi uudisosan alle. Uusi siipi pohjoispäätyyn rakennettiin vuonna 1980.

1900-luvun alussa vanha saunan paikka oli nykyisen aitan takana. Sauna paloi 1930-luvulla. Puinen karjakartano eli vanha hirsinavetta, rakennettiin 1900-luvun vaihteessa. Navette oli nykyistä navettaa hiukan idempänä. Navetta purettiin todennäköisesti uuden navetan rakentamisen yhteydessä.

Pihapiirissä oli lisäksi ns. alarakennus aitan jatkeena (kamari ja keittiö) kesäasuntona 1900-luvun lakupuolella. Riihen länsipuolella on 1920-30-luvulla rakennettu lato.

Ympäristö

Pihan ja Kivisalmentien rajalla kasvaa komea koivurivi pihapiirin leveydeltä. Pihatietä reunustaa myös suurten koivujen rivi. Navetan ja sisäpihan erottaa orapihlaja-aita. Sisäpihalla on vanhoja yksittäispuita, vaahteroita ja tammi. Asuinrakennuksen eteläpäädyssä ja länsisivulla on puutarha: omenapuita, marjapensaita ja kasvimaata sekä koristepensaita. Länsisivulla on myös yksittäispuita, koivuja. Sisäpiha ja puutarhaosa ovat nurmella. Kaivo sijaitsee asuinrakennuksen eteläpäässä puutarhassa. Alasviettäväällä pihaosalla aitan takana on terijoen salvaa. Riihen kulmalla on vanha koivu ja kuusi. Riihen pohjoispuolella kasvaa lisäksi mäntyjä ja nuorempaa lehtipuuta.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Laine Eeva

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Marttalan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä.

Asutushistoria: Marttala kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. **Maisemallisesti keskeinen sijainti:** Marttala sijaitsee peltoaukeiden keskellä ja Kivisalmentien läheisyydessä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Tien varren koivurivi merkitsee vanhan pihapiirin ja osoittaa asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä maantieltä 325, Kuhmalahdentieltä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (6) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksen, aitan ja navetan perinteinen asema sekä niiden väliin jäävä pihatie ja piha vanhoine puineen ja puuriveineen. Toimenpidesuosituksia: Rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan koristeistutukset lähellä asuinrakennusta, pihan jäsenitys pensasaidalla jakamalla, yksittäispuut, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-2-49 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	118
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-1-129
Osoite	Kivisalmentie KUHMALAHDENTIE 174	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	9
		Inventoitu	5

Kuvaus

Mattila sijaitsee kyläkeskustaa halkovan Kangasalalta Kuhmoisiin vievän maantien 325 pohjoispuolella, maantien läheisyydessä. Tilaan kuuluu useita asuin- ja piharakennuksia sekä Kuhmalahden- ja Kivisalmentie välissä laajat peltoaukeat. Mattila toimii marjatilana. Tiiviin rakennusryhmän muodostavat vanha ja uusi asuinrakennus, aitta ja navetta. Niiden keskellä on piha-alue vanhoine puineen. Navetan itäpuolella on viljamakasiini ja talli maatilan työkoneille. Navetalta ja makasiinilta on pihatie maantielle, Kuhmalahdentielle. Uuden asuinrakennusten länsipuolella on entinen kasvimaa. Tilan leipomorakennus ja kaksi vanhaa otsa-aittaa ovat pihan länsilaidalla.

Historia

Tila on ollut nykyisellä suvulla vuodesta 1882 (omistaja tuolloin Sigfrid Lahtinen). Talon katselmuspöytäkirjojen mukaan 1730-luvulla Vähänpennon Mattilassa oli talli ja puotirakennus. Nykyinen tila on todennäköisesti lohkottu Brusilan kantatalosta, joka halottiin maakirjan mukaan vuonna 1758 (tuolloin Brusila 2 nimellä). Isäntänä mainitaan vuonna 1758-80 Matti Laurinpoika, mistä Mattila on voinut saada nimensä. Nimi on voitu antaa myöhemminkin 1800-luvun vaihteessa (isäntänä Matti Juhonpoika) tai isonjaon toimitusten yhteydessä, jolloin Mattila siirtyi nykyiselle tilapaikalle vanhasta Vähänpennon rivikylästä Marttalan paikkeilta. Mattilan omistaja vuodesta 1908 alkaen oli Kustaa Lahtinen. Vuodesta 1949 tilan isäntänä oli Erkki Isohervanta, vaimo Lahja os. Lahtinen.

1900-luvun vaihteessa Mattilan tila rakennuksineen sijaitsi viljelysten keskellä. Peltoaukeat avautuivat erityisesti nykyisen Kivisalmentie suuntaan. Peltojen kautta tuli tilatie rakennusryhmälle. Tilatie jatkui etelään nykyisen Kuhmalahdentien (maantie 325) yli tilan metsälaitumille ja kylän yhteiselle ns. sikoalueelle. Tilalla oli kaksi asuinrakennusta. Vanhin asuinrakennus sijaitsi pihan pohjoislaidalla pellon reunassa pääjulkisivu kylätielle. Päärakennus rakennettiin vuonna 1886, mutta todennäköisesti paikalla oli ollut jo vanhempi pirttirakennus. Toinen asuinrakennus päärakennuksen sivulle rakennettiin vuonna 1891 (säilynyt pihapiirissä). 1930-luvulla puutarhassa oli 35 omenapuuta ja 125 marjapensasta. Tilalta myytiin rehuja ja puutarhatuotteita.

Ilmakuva 1950-luvulta kertoo, että tilaan kuului kaksi vanhaa asuinrakennusta, aitta (ruoka ja vaateaitta), sauna, navetta, viljamakasiini, riihi, leipomorakennus, maakellari sekä vanhat vilja- ja ruoka-aitat (kaksi otsa-aittaa). Vanhin päärakennus sijaitsi pihan pohjoislaidalla. Pitkässä asuinrakennuksessa oli keskellä porstua ja sen jatkeena alkuaan porstuan

peräkamari. Päädyissä oli todennäköisesti kamarit ja asuintupa. Päärakennuksen läheisyydessä oli toinen asuinrakennus. Pihatie tilalta uudelle maantielle (Kangasala-Kuhmoinen) ja Kivisalmentielle olivat käytössä 1950-luvulla. Tie kulki viljamakasiinin ja navetan pohjoispuolelta sekä riihen sivuitse maantielle. Pitäjänkartassa 1930-luvulta näkee, että tilatien pääsuunta oli aikaisemmin Kivisalmentielle vanhan kylä- ja maantien suuntaan ja tilalta etelään kulki vain polku kuivurille ja hakamaalle Vihriälän suuntaan. Vanhat otsa-aitat sijaitsivat todennäköisesti alkujaan pellon reunassa päärakennuksen pohjoispuolella 1930-luvulle asti, josta ne siirrettiin nykyisille paikalle pihan länsireunalle. Viljamakasiini rakennettiin pihatien varteen 1930-luvulla. Uusi hirsinavetta rakennettiin vuonna 1936 todennäköisesti vanhemman navetan ja tallin paikalle. Uuden maantien yli tilatie jatkui Mattilan kuivurille.

1950-luvulla asuinrakennukset, aitta ja navetta muodostivat tiiviin pihan. Hiekkaiset pihapolut kulkivat päärakennuksilta leipomolle, aitalle, saunalle ja navettaan. Aitan ja navetan välissä oli sauna ja vinttikaivo. Navetan pohjoispuolella oli sähkökäyttöinen pumppukaivo navetassa tarvittavalle vedelle. Tilan päärakennuksia ja niiden itä- sekä pohjoispuolella olevaa kasvimaata rajasi pihapiirin koillislaidalla kuusi- ja lehtipuiden rivi. Maantien laidassa riihen itäpuolella oli pieni hirsisauna, joka rakennettiin todennäköisesti 1950-luvulla maantietä rakentaneiden työmiesten käyttöön. Työmiehet majoittuivat tilan itälaidalle parakkeihin. Tilan yhteydessä oli Pennon kotileipomo, jota piti isännän sisko 1950-luvulla. Mattilassa poltettiin tiiltä erityisesti 1950-luvulla, jolloin tilalla toimi Iso-Hervannan tiilitehdas. Tiiliuunin toiminnasta vastasi isäntä Erkki Iso-Hervanta.

Vanhimpaan päärakennus korjattiin perusteellisesti vuonna 1956, silloin rakennuksessa oli viisi asuinhuonetta ja kaikki mukavuudet. Rakennus purettiin vuonna 1967 nykyisen omakotiasuinrakennuksen tieltä.

Ympäristö

Tilan rakennusten ja maantien 325 välissä on kapea kaista paikoin nuorta lehtipuuta ja kuusen taimia. Pihasta Kivisalmentielle vievän tilatien alkupäässä on säästynyt vanhoja pihaa reunustaneita kuusirivin puita. Tietä Kivisalmentielle reunustaa nuori koivukuja. Asuinrakennusten läheisyydessä pihalla on vanhoja koivuja, vaahteroita ja koristepensaita. Kasvimaata on nurmella ja otsa-aittojen sekä leipomon läheisyydessä rakennusten sivuilla on nuorta vesakkoa. Vanhan asuinrakennuksen (päärakennus 1800-luvulta) kuistin kivijalkaa on säästynyt pihan ja uuden asuinrakennuksen välissä.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Heikki Isohervanta

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Mattilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Mattila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta 1700-luvulta alkaen. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Mattila sijaitsee maantien 325 eli Kuhmalahdentien läheisyydessä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Mattilan tilan pellot, tilaa rajaava puusto ja rakennukset näkyvät hyvin kaukonäkymissä maantieltä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Vanha päärakennus, viljamaksiini ja aitat ovat säilyneet hyvin perinteisen aseman, rakennustavan ja -tyylin mukaisina. Ne edustavat 1800-luvun lopun ja 1930-luvun tilamiljöötä. Toimenpidesuosituksia: Pihapiirin vanhat rakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman ja runkomuodon mukaisina. Rakennusten rajaama vanha piha-alue tulee säilyttää rakentamattomana. Näin tilan rakennusten historialliset ja toiminnalliset yhteydet ympäristöön säilyvät kertovina. Vanhan päärakennuksen läheisyydessä ja pihapiirin keskellä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Puut kertovat vanhojen asuinrakennusten ja pihan paikan kaukonäkymissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-1-129 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva tilasta vuodelta 1959. Heikki Isohervannan omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 9.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	137
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-6
Osoite	Pikkusaarentie 27	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	6
		Inventoitu	3

Kuvaus

Vähän-Pennon Mäkelään kuuluvat vanha asuinrakennus, navetta, sauna, vaja ja kaksi isoa työkonetallia. Tilatie Mäkelään lähtee Kivisalmentielle pohjoiseen ja jatkuu pihatienä mäelle asuinrakennuksen ja navetan väliin. Asuinrakennus sijaitsee etelään avautuva peltoaukean reunalla. Asuinrakennuksen vastapäätä pihan pohjoislaidalla on navetta. Muut rakennukset sijoittuvat asuinrakennuksen ja navetan länsipuolelle.

Historia

Mäkelä on Puontilan kantatalosta 1900-luvun vaihteessa lohkottu tila.

Mäkelän vanha asuinrakennus on nykyisen asuinrakennuksen itäpää. Vanha navetta sijaitsi asukkaiden mukaan nykyistä hiukan idempänä.

Uusi navetta rakennettiin pihapiiriin 1930-luvulla.

Ympäristö

Tilakeskus sijaitsee peltojen ympäröimänä ja niiden keskellä nousevalla kummulla. Pihapiirin reunoilla kasvaa korkeita kuusia, joiden suojaan rakennukset peittyvät. Asuinrakennuksen eteläpuolella kasvaa mm. koivuja ja kuusia. Piha on nurmella ja eteläsivulle on istutettu koristepensaita sekä -puita.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet**Kulttuurihistoriallinen arvo****Historiallinen**

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Mäkelän perinteistä pihapiiriä edustaa vielä rakennusten ryhmä peltojen keskellä mäen kummulla, vanhan asuinrakennuksen paikka, joka on vielä tunnistettavissa, 1930-luvulla rakennettu navetta ja sen lähellä 1940-luvulla rakennettu pieni sauna. Mäkelä on säilynyt kohtalaisesti 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteen mukaisena ja kertovana.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Pihapiiri mäen kummulla ja sitä reunustava pihapuusto, vanhan asuinrakennuksen paikka, vanha navetta ja alkuperäisessä asussa säilynyt pihasauna. Suositukset: Pihapiirin vanhat puut tulee säilyttää, navetta tulee säilyttää pihapiirissä. Navetta on tilan paikan lisäksi ainoa hyvin kertova tekijä, josta voi päätellä tilan iän ja sen toimintoja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-3-6 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	20.11.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	131
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-2-52
Osoite	Supastie 15	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	6
		Inventoitu	4

Kuvaus

Vähän-Pennon Mäkelä sijaitsee maantien 325, Kuhmalahdentien, eteläpuolella. Mäkelään kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna, navetta, talli ja liiteri sekä lato. Supasti lähtee maantiestä 325 etelään. Mäkelä on tien nousevalla mäkiösällä. Rakennukset eivät erotu maantieltä avautuvan peltoaukean yli etelään katsottaessa. Rakennukset peittyvät piha-alueen rajaavien korkeiden kuusien taakse. Pihatie alkaa Supastieltä mäen alta ja nousee navetalle ja pihalle. Asuinrakennus sijaitsee pihapiirin eteläreunalla ja etelänpuoleisen pellon reunalla. Navetta on sen vastapäätä pihan pohjoislaidalla. Asuinrakennus, liiteri/talli, aitta ja navetta rajaavat pihapiirin, jonka keskelle jää sisäpiha. Lato sijaitsee pihan itälaidalta alkavan kuusimetsän katveessa. Pihasauna sijaitsee tilan pihasta kauempana itään kuusimetsän laidassa.

Historia

Mäkelä on vanha jo ainakin 1800-luvun lopulla asuttu tila. Mäkelä on Marttalan tilasta lohkottu ja isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 se on nimellä Mäki-Marttala. Kartan mukaan tila sijaitsi tuolloin nykyistä lännempänä Supastien toisella puolella. Tilan vanhimman asuinrakennuksen paikkaa ei voi enää paikallistaa. 1930-luvun pitäjänkartan mukaan Supastien länsipuolella oli vielä jokin Mäkelän rakennuksista. Vanha pihakuusi nykyisen asuinrakennuksen pääsisäänkäynnin edustalla on omistajan mukaan istutettu vuonna 1891 (suvun merkkipäivänä).

Pihapiirissä on ollut myös nykyistä vanhempi navetta 1900-luvun alkupuolella. Navetta oli mahdollisesti pihan länsilaidalla. Vanhan navetan lähellä oli omistajan mukaan savusauna. Nykyisen aitan lähellä pihan itälaidalla oli lisäksi 1900-luvun alussa omistajan mukaan pakari, joka tunnettiin tilan vanhimpana rakennuksena. Pakari on purettu. Mäkelän pellot ovat nyt vuokralla.

Pihan itälaidalla kuusimetsässä oleva lato siirrettiin omistajan mukaan nykyiselle paikalle ja koottiin vanhoista Marttalan talousrakennuksen hirsistä. Lato on pitkä, pitkänurkkainen ja matala sekä maalaamaton hirsipinnaltaan.

Talli ja liiteri pihan länsilaidalla, Supastien reunassa, rakennettiin nykyiseen asuun 1950-60-luvulla omistajan mukaan. Talli ja liiteri on yhdistetty samaan rakennukseen (rankorakenne). Rakennus on pitkä ja suorakaiteen muotoinen. Siinä on limilauta vuoraus, jota ei ole maalattu.

Ympäristö

Pihanpiirin pohjoisreunalla on kuusirivi, samoin asuinrakennuksen länsipäädyssä. Asuinrakennuksen edustalla on lisäksi vanha yksittäispuu, 1890-luvulla istutettu kuusi. Pihalaueen itäreunalla aitan takana kasvaa korkeata kuusimetsää, jonka suojiin jäävät lato ja sauna. Puutarha sijoittuu päärakennuksen ja aitan väliin (marjapensaita). Pihan keskiosa on nurmella ja siihen on istutettu koristepensaita. Aitan edustalla on yksittäispuu, samoin asuinrakennuksen itäpäädyssä vanha koivu.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet**Kulttuurihistoriallinen arvo**

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Mäkelän rakennukset edustavat tilan 1900-luvun vaihteen asutusta, 1900-luvun alun ja myöhempää 1950-luvun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Mäkelä kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja isonjaon toimitusten vaikutuksista 1800-luvun lopulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Vanhaan pihapiiriin muodostunut tila, jossa asuinrakennuksen ja talousrakennusten asema on muotoutunut 1800-luvun lopulta aina 1950-luvulle. Suositukset: Mäkelän tilan vanhan asuinrakennuksen, aitan ja navetan asema tulee säilyttää nykyisen mallin mukaan. Rakennukset rajaavat niiden väliin jäävän pihan. Pihan vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan, sillä ne kertovat vanhan pihan rakenteesta ja rakennusten paikasta sekä asuinpaikan iän. Puurivi ja korkeat kuuset pihan laidoilla rajaavat piha-aluetta kaukonäkymissä ja osoittavat tilan paikan.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-410-2-52 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 20.11.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	133
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-22
Osoite	Kivisalmentie 91	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Puontilan tila sijaitsee Vähän-Pennon kylässä ja Kivisalmentien varressa, tien eteläpuolella. Rakennusten ryhmä on tien eteläpuolella jyrkästi nousevalla mäellä. Tilaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, navetta, sauna, liiteri ja maakellari, Maakellari sijaitsee Kivisalmentieltä nousevan pihatien varressa, navetan päädyn ja päärakennuksen välissä. Kellarin maakumpu on kaivettu osin rinteeseen. Maakellari on valettua betonia. Päärakennus sijaitsee mäen korkeimmalla kohdalla tien suuntaisesti, ja sen pääjulkisivu on Kivisalmentielle pohjoiseen. Sisäänkäynti ja kuisti sijaitsevat rakennuksen eteläsivulla. Pitkän päärakennuksen kanssa etelään avautuvan suojaisan pihan muodostavat pihan itäisivulla oleva pitkä aitta ja liiterirakennus, eteläsivulla sauna (lähellä peltoaukeaa) ja länsisivulla pitkä navetta.

Historia

Puontila on Vähän-Pennon kylän vanha kantatalo. Vähänpennon talot sijaitsivat rivikylässä Marttalan paikkeilla vielä isojakokartan vuodelta 1762 mukaan. Kylän talot ovat siirtyneet 1700-luvun lopulta alkaen 1800-luvun loppuun mennessä nykyisille asuinpaikoille vaihteittain tai kerralla. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 Vähänpennon Puontilan ja Vappulan kohdalla on jo merkitty tontti, mistä voi päätellä niiden siirtyneen nykyisille asuinpaikoille 1870-lukuun mennessä. Talot sijaitsivat vanhan rantalinjan tuntumassa järvestä nouseella rantatöyräällä ja mäellä. Vesiraja ennen vuotta 1604 ja ennen Iharin uoman puhkeamista oli nykyistä paljon korkeammalla.

1800-luvulla Puontilassa saattoi olla nykyistäkin vanhempi asuinrakennus. 1900-luvun vaihteessa tilalla oli kuitenkin tiettävästi vain yksi päärakennus (nykyinen asuinrakennus). Navetan nykyinen pohjoispää voi olla tilan vanhemman hirsirunkoisen navetan paikalla ja sen runko. Navettaa on jatkettu eteläpään todennäköisesti 1930-luvulla. Aitan ja saunan sijainti voi olla alkuperäinen. Aitan jatkeena eteläpäässä on uudempi liiteri (lautarakenteinen, pystylauta ja punamultamaali). Liiteri on voitu rakentaa 1900-luvun puolivälissä. Pihatien varressa navetan päätyä lähellä oleva maakellari tai kellari on hyvin pieni ja mahdollisesti siinä on pidetty maitoja kylmänä.

Ympäristö

Puontilan rakennusryhmän eteläpuolella avautuu peltoaukea. Saunan ja pellon rajamailla ei ole puita. Saunan eteläpuolella on marjapensaita. Päärakennuksen pohjoispuolella tilan ja Kivisalmentien rajalla on korkeita kuusia rivissä. Kuusten välissä pohjoisen rinteellä on myös nuorempaa lehtipuuta ja taimia. Maisemaa on paikoin avattu pohjoiseen (peltoaukeille)

kohti Längelmävetä). Puontilan ja Vappulan rajalla (pihan itäsivu) kasvaa korkeita vanhoja kuusia ja lehtipuita sekä mäntyjä. Navetan länsipuolella on koivu ja peltoa. Maakellarin läheisyydessä kasvaa kaksi vanhaa lehtikuusta ja pihatien itäreunassa on suurten kuusien rivi. Puutarha (omenapuita ja marjapensaita) on pihan itäsvulla. Pihan keskellä on avoin nurmikenttä, koristepensaita (sireeni) ja nuoria lehtipuita (koivuja ja tammi).

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Puontilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä. Asutushistoria: Puontila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. Kylä- ja pihatien varren kuusirivi merkitsee vanhan pihapiirin ja osoittaa asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksen, aitan, navetan ja pihatien perinteinen asema sekä niiden väliin jäävä piha, puutarha sekä vanhat pihapuut ja puurivit. Toimenpidesuositukset: Rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan koristeistutukset lähellä asuinrakennusta, puutarha perinteisellä paikalla, yksittäispuut asuinrakennuksen läheisyydessä, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-22 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

6.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	139
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-7
Osoite	Pikkusaarentie 47	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Rantalaan kuuluvat vanha asuinrakennus, aitta, navetta, sauna, maakellari ja uudet autotalli, jalasmökki ja sauna. Rakennukset sijaitsevat tasaisella vesijättömaalla lähellä rantaa. Tilatie lähtee Kivisalmentieltä pohjoiseen kohti Längelmäveden rantaa. Tie kulkee peltoaukeiden läpi rakennusryhmälle. Navetta, sauna ja maakellari sijaitsevat piha-alueen länsireunalla. Asuinrakennuksen pääjulkisivu ja sisäänkäynti on etelään peltojen suuntaan. Piha-alueen itälaidalla on vanha aitta.

Historia

Rantala on Puontilan tilasta lohkottu 1900-luvun vaihteessa. Maakellari pihaan rakennettiin 1930-luvulla. Vanha saunan paikka oli ojan varressa aitan itäpuolella. Uusi autotalli (aaltopeltivuoraus ja kate) rakennettiin 1980-90-luvun vaihteessa varastoksi ja talliksi pihan pohjoislaidalle. Jalasmökki ja -sauna on siirretty asuinrakennuksen itäpuolelle todennäköisesti 1980-90-luvulla.

Ympäristö

Rakennuksen eteläpuolella on kasvimaata ja puutarha. Piha-alue on nurmella. Puutarhassa on omenapuita, marjapensaita, koristekasveja ja kasvimaata. Aitan itäpuolella on vanha joen uoma. Pihapiirissä on vanha kuusi yksittäispuuna ja koivuja kaivon lähellä sekä pitkä vanhojen kuusten rivi asuinrakennuksen pohjoispuolella.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	<p>Rakennusperinteinen: Rantalan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä.</p> <p>Asutushistoria: Rantala kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantataloista lohkotuista tiloista, joita perustettiin vanhalle vesijättömaalle Längelmäveden rantaan 1900-luvun alussa. Tila kertoo hyvin 1900-luvun vaihteen pientilan elinkeinoista ja niukista elinoloista.</p>

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Vanha pihapiiri yksittäispuineen ja puuriveineen, rakennusten perinteinen asema. Suositukset: Rantalan tilan rakennukset ja piha puutarhoineen sekä puineen tulisi säilyttää perinteisen tilamuodon mukaisena. Koska rakennukset ovat osin hunokuntoisia, on niiden korjaaminen ja säilyttäminen tulevaisuuteen epävarmaa. Jos tilalla tehdään suuria muutoksia nykyiseen tilamalliin ja rakennuksiin, tulisi rakentaessa huomioida päärakennuksen ja navetan asema tontilla, runkomuoto ja rakennuksen ulkoasu perinteitä noudattaen.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-3-7 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	20.11.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	143
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-8-2
Osoite	Taidetie 19	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	pappila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	5

Kuvaus

Kiinteistöllä on vanha pappila (asuinrakennus), toinen asuinrakennus ja vaja, hirsirakenteinen kappeli, sauna ja kanala (uusi).

Pappila on 1800-luvun lopulle tyypillinen virkatalo ja näyttävä pitkä asuinrakennus, joka sijaitsee pihapiirin eteläreunalla, korkeimmalla kohdalla, pääjulkisivu tielle. Pappilan vastapäätä pihan pohjoislaidalla on vanhasta torpasta jatkettu pienempi asuinrakennus ja piharakennus (vaja). Pihan länsilaidalla on vanha vilja-aitta ja mankeli, jota käytetään nyt kappelina. Aitta on kaksi kerroksinen ja sijaitsee lehtipuisen suojassa. Kiinteistön länsilaidalla saunapolun päässä on vanha saunamökki ja siitä erillään pihan laskevalla osalla uusi kanala. Puutarha omenapuineen sijaitsee päärakennuksen itäpuolella.

Historia

Pappila on entinen Vähänpennon kylän kantatalo Paunula. Paunulan taloa koskevissa maakirjoissa on merkintä isäntä Urbanus Juhonpojasta vuosilta 1540-80. 1500-luvun lopulla talo oli autiona (talosta ei kyetty maksamaan veroja) pari vuosikymmentä samoin 1600-luvun alkupuolella parin vuosikymmenen ajan. Maakirjakartassa vuodelta 1635 Vähänpennon kylä sijaitsi nykyisen Marttalan paikalla. Kylän kantatalot sijaitsivat rivikylänä toistensa vieressä. Paunulan sijaitsi Marttalan naapurina. Paunula tuli kappalaisen virkataloksi vuonna 1656. Tulipalo tuhosi 1700-luvun puolivälissä Marttalan ja pappilan rakennuksia. Isonjaon toimitus vuodelta 1762 kartan mukaan talot olivat edelleen toistensa vieressä. Tulipalo saattoi olla syy, mikä vauhditti isonjaon toimitusta ja kantatalojen siirtämistä kylässä nykyisille asuinpaikoille. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 Paunulan tontti sijaitsee jo nykyisellä mäellä eteläisen peltoaukean päässä. Mäki on vanha saari, joka oli ennen 1600-lukua vielä veden saartama. Marttalan jäädessä vanhalle asuinpaikalle Paunulan ja Marttalan yhteiselo jatkui silti edelleen. Marttala oli kestikievari, jossa asuivat usein myös Paunulan kappalaisen talon ja myöhemmin pappilan vieraat aina 1900-luvun alkupuolelle asti. Jalmari Finnen Marttalan tilalle tekemän sukuselvityksen mukaan Marttala on mahdollisesti jaettu Paunulasta, sen lähimmästä naapurista, perinnön kautta tyttäreille (nimi Martta). Paunula viittaa pakanallisen ajan nimiin, mikä voi todistaa sen olleen Marttala vanhempi talo.

Pappilan torppana mainitaan Hakamäki vuoden 1840 tienoilla.

Pappilan nykyinen päärakennus rakennettiin vuonna 1891 mäelle peltojen keskelle. Pappilana rakennus toimi 1970-luvun vaihteeseen, jolloin se myytiin huutokaupalla. Sitä

ennen pappila oli ollut jonkun aikaa tyhjillään. Pappilan osti vuonna 1971 taiteilija Teemu luoto ja hänen vaimonsa. Taidetoiminta monissa muodoissaan aloitettiin heti ja pappila tuli tunetuksi taidepappilana. Aluksi luodot asuivat päärakennuksessa. Myöhemmin vuonna 1984 Teemu luoto rakennutti pihan torpasta nykyisen asuinrakennuksen, jossa asutaan ympärivuotisesti. Pappila jäi taidetoimintaa varten. Monipuolinen kulttuuritoiminta, kurssit ja taidenäyttelyt ovat olleet osa pappilaa 1970-luvulta tähän päivään asti.

Nykyinen taiteilija Teemu Luodon asuinrakennus pappilan vastapäätä pihan pohjoislaidalla on omistajan tietojen mukaan vanha torppa, joka rakennettiin pappilan maiden vuokraajan asunnoksi 1930-luvulla. Viimeisenä rakennuksessa asui Kivistön perhe.

Piharakennus on ollut mahdollisesti 1900-luvun vaihteessa poikittain asuinrakennuksiin nähden, jolloin maakellari olisi ollut rakennuksen päädyssä.

Vilja-aitta ja mankelirakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen mahdollisesti 1930-luvulla Keski-Suomesta.

Sauna on 1800-luvun lopulta säilynyt alkuperäisellä paikallaan. Saunan läheisyydestä on purettu liiteri. Uusi kanala (lasista ja tukikehikosta) rakennettiin vanhan kanalan paikalle vuonna 2006. Vanha kanala siirrettiin 1940-luvulla Marttalan maille Längelmäveden rantaan rovasti Paavo Viljasen rantasaunaksi (savusauna) ja saunamökiksi.

Pappilan pellot ovat olleet vuokralla ainakin 1900-luvun vaihteesta alkaen. Entisen pappilan pellot ovat edelleen pääosin vuokrattuina. Pihaan johtavan tien (tie rasiiteena) vanha kuusirivi ja koivut ovat todennäköisesti 1930-luvulla istutettuja. Kuusirivi pappilan länsipäässä voi olla istutettu samalla vuosikymmenellä. Keskipihan uusitun sireenimajan paikalla on ollut sireenejä jo 1920-luvulta. Puutarhaomina- ja kirsikkapuineen on sijainnut päärakennuksen itäpuolella ja avautunut etelään. Todennäköisesti puutarha oli nykyistä laajempi etelän suuntaan.

Taidepappilan pihapiiriin on rakennettu taidepolku, jonka varrella on ulos sijoitettuja teoksia. Polut ovat muokkautuneet pihan halki ja luonnonniityn sekä koivuhaan yhteyteen. 1970-luvulta nykyiseen muotoon.

Ympäristö

Pappila sijaitsee viljelysten ympäröimänä pienellä mäellä, vanhan kylätien ja Kivisalmementien varrella. Se erottuu hyvin kaukonäkymissä pohjoiseen Kivisalmementieltä, mutta myös maantieltä 325 peltoaukeiden yli. Pappilan rakennuksia ja pihapiiriä ympäröi vehmas kasvillisuus, vanhat kuusien ja koivujen pihapuut ja puurivit. Piha puutarhoineen ja sireenimajoineen jää rakennusten suojaan sisäpihalle. Tie pappilalle lähtee Kivisalmementieltä paloaseman sivuitse koilliseen. Tie on sorapintainen ja päättyy pappilan piha-alueen rajaavaan kuusiriviin. Näyttelyvieraat jättävät autonsa tien päähän. Pappilan pihalle vievä autotie kiertää kuusirivin sivuitse pohjoiseen ja piharakennuksen edustalle.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden

seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;
Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Teemu Luoto

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Pappilan rakennukset ja piha muodostavat hyvin säilyneen kokonaisuuden, joka edustaa 1800-luvun lopun pappilamiljöötä. Monipuolinen: Tila kertoo Vähänpennon kylän kantatalon Paunulan historiasta aina keskiajalta 1800-luvun lopulle, pappilan nykyisten rakennusten ja miljöön historiasta 1800-luvun lopulta 1970-luvulle sekä taidepappilan taidetoiminnan historiasta 1970-luvulta 2000-luvulle. Maisemallisesti keskeinen sijainti: taidepappilan miljöö sijaitsee näkyvällä paikalla peltoaukeiden keskellä kohoavalla mäen nyppylällä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Pappilan päärakennus, pihan yksittäispuut ja puurivit näkyvät hyvin maantieltä 325 Kuhmalahdentieltä peltoaukean yli sekä Kivisalmentieltä pellon yli. Pappila näkyy kaukonäkymissä Marttalan tilalta ja Supastien suunnalta.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Hyvin säilyneet ominasipiirteet: Pappilan rakennusten ja puutarhan asema mäellä on säilynyt hyvin 1800-luvun lopun mallin mukaisena. Toimenpidesuosituksia: Pappilan miljöössä tulee korostaa kylään näkyvällä paikalla sijaitsevaa päärakennusta, ja raivata nuorempaa puustoa tilan etelälaidalla, jotta näkymät pappilalle säilyvät. Eteläsivulla voidaan suosia vanhoja yksittäispuita ja perinteisiä koristepensaita kuten sireenejä tai omenapuita. Puutarhassa tulee korostaa vielä säilyneitä vanhoja hedelmäpuita pitämällä nurmikko hoidettuna puiden ympärillä. Pihan taidepolulla länsisivulla voidaan korostaa kaunista kallion lakea. Taidepolun ympäristö voi olla paikoin villiintyneen puutarhan tapaan hoidettu, mutta eteläsivulla - rakennuksen pääjulkisivulla - aluetta voi hoitaa raivaamalla villiintyneet pensaat ja vesaikko pellon reunassa sekä hoitaa alustaa niittämällä. Tämä jäsentää niin taidepolkua kuin pihaympäristöä. Pihan itärajalla, päärakennuksen länsipäässä ja pihatien reunassa oleva puurivi tulee säilyttää. Puut kertovat vanhan pappilan paikan ja rakennusten aseman. Miljöökokonaisuus pappilan mäellä tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Tie pappilalle voidaan korostaa taideteoksin. Pysäköintipaikka tulee järjestää pappilan puutarhan "portilta" ja pihapolulta sivuun, jos mahdollista. Piha-alueen ja pappilan portti voisi olla visuaalisesti selkeämpi. Nyt kulkusuunnasta kertovat vanhat kuuset ja suljettu puomi (ajoneuvoja varten) porttina.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-8-2 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	6.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	140
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-4-20
Osoite	Kivisalmentie 91	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	11
		Inventoitu	7

Kuvaus

Vappula sijaitsee Peltoaukeiden keskellä Kivisalmentien eteläpuolella. Tila jää maantien 325 ja Kivisalmentien väliselle alueelle. Päärakennukset sijaitsevat Kivisalmentieltä jyrkästi nousevalla rinteellä ja päärakennusten eteläpuolella avautuu peltoaukea. Pihatie ja pääliikennöintisuunta tilalle on Kivisalmentieltä. Pihatien alkupäässä on pieni autotalli. Vappulaan kuuluu lukuisia rakennuksia: kaksi asuinrakennusta, aitta ja asuintupa, navetta, kalustevaja, jyvääitta, sauna ja liiteri, riihi ja kuivuri, paja (lautarakenteinen) ja päärakennuksen eteläpuolella tilan rajalla liiterikäytössä oleva vanha osin purettu hirsirakennus. Kaivo sijaitsee päärakennuksen ja puutarhan läheisyydessä.

Vanhin asuinrakennus ns. Päärakennus sijaitsee peltojen reunassa, pääjulkisivu pelloille etelään. Päärakennus, ns. vaarin rakennus ja pitkä aitta rajaavat niiden keskelle muodostuvan sisäpihan. Pihalla kasvaa useita vanhoja lehtipuita. Pohjois-eteläsuuntainen pihatie tilan läpi erottaa eri tyyppiset piha-alueet: asuinrakennusten piha-alueen ja navetan sekä piharakennusten muodostaman pihan. Liikennöintiin ja tilan töihin varattu navetan piha on tien itäpuolella, asuinrakennusten rajaama piha tien länsipuolella. Pitkä pihatie alkaa Kivisalmentieltä, kulkee pihojen läpi ja jatkuu etelään peltojen keskellä olevalle riihelle sekä kuivurille.

Historia

Vappulan kantatalo sijaitsi Vähänpennon muiden kantatalojen kanssa rivikylässä nykyisen Marttalan kohdalla vielä isojakokartan vuodelta 1762 mukaan. Vappula on siirretty nykyiselle paikalle todennäköisesti tämän jälkeen. Vappula on halottu vuonna 1834, jolloin mahdollisesti nykyinen talon paikka vakiintui Kivisalmentien varteen ja vanhalle rantatöyräälle. Kantatalo Vappula on ollut сувulla vuodesta 1876. Vappula on ollut 1800-luvun lopulla viljelysten ympäröimä tilakeskus. Vanhassa asuinrakennuksessa 1800-luvulla, joka sijaitsi todennäköisesti nykyisen päärakennuksen paikkeilla, oli alkujaan keskellä iso pirtti, sen molemmin puolin kaksi sisäänkäyntiä ja porstuaa. Toisen porstuan takana oli vaarin kamari ja toisen takana keittiö. Päädyissä oli isäntäväen kamarit (kaksi kamaria) ja vierastupa. Ulkoasultaan vanha päärakennus oli vuoraamaton. 1800-luvun lopulla Vappulan pihapiirissä oli mahdollisesti vielä ns. Pytinkirakennus - pääjulkisivu kylätielle, kuten Puontilassa.

Kalustevaja rakennettiin 1960-luvulla. Sen paikalla oli vanha navetta 1960-luvulle asti. Vanha ja uusi navetta olivat jonkin aikaa yhdessä käytössä. Kalustevajan eteläpäässä oli

kanala.

Pihatien ja Kivisalmentien varren puurivit istutettiin omistajan tietojen mukaan 1920-30-luvulla.

Ympäristö

Vappulan pellot, riihi- ja kuivurirakennus sekä päärakennus näkyvät peltoaukeiden yli kaukonäkymissä maantieltä 325 pohjoiseen katsottaessa. Päärakennuksen etelä- ja itäpuolella on puutarha. Puutarhassa on omenapuita ja marjapensaita. Marjapensaita on myös päärakennuksen länsipuolella ja aitan päädyssä. Asuinrakennusten piha-alue on nurmella. Riihen länsipäässä on vanha koivu. Pihatietä reunustaa koivujen rivi Kivisalmentieltä pihaan ajettaessa aina saunalle asti. Saunan pohjoisivulla lähellä rakennusta kasvaa vanha koivu. Vappulan ja Puontilan rajalla kasvaa vanhojen lehti- ja kuusipuiden rivi. Aitan ja Vaarin rakennuksen läheisyydessä kasvaa vanhoja vaahteroita ja vanha koivu. Pihatien alkupäässä, tilan ja Kivisalmentien rajalla kasvaa vanhojen kuusien rivi. Kuusirivi jatkuu tilan rajalle länteen Puontilaan asti.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Vappula Timo

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Vappulan vanhat rakennukset ja piha edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä. Asutushistoria: Vappula kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. Vanhoja 1800-luvun lopun rakennuksia on tilalta purettu ja siirretty sekä otettu uuteen käyttöön tilalla. Kaikkien muutokset eivät ole enää selvästi luettavissa. Kylä- ja pihatien varren puurivit merkitsevät vanhan pihapiirin ja osoittavat asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (7) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksien, aitan, navetan ja pihatien perinteinen asema sekä niiden väliin jäävät pihat, puutarha sekä

vanhat pihapuut ja puurivit. Toimenpidesuosituksset: Rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan yksittäispuut lähellä asuinrakennuksia, puutarha perinteisellä paikalla, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-4-20 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	6.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006